

9.2022

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Νεανική ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα: Μια ποσοτική προσέγγιση

**Νικόλαος Κανελλόπουλος, Μαργαρίτα Κατσιμή, Φαίη Μακαντάση,
Πάνος Τσακλόγλου, Ιωάννης Χολέζας**

Σεπτέμβριος 2022

Συγγραφική ομάδα

Νικόλαος Κανελλόπουλος

Ερευνητής Β', Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών

Μαργαρίτα Κατσίμη

Καθηγήτρια, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φαίη Μακαντάση,

Διευθύντρια Ερευνών, διαΝΕΟσις

Πάνος Τσακλόγλου

Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Υφυπουργός Εργασίας *

Ιωάννης Χολέζας

Ερευνητής Β', Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών

* Οι απόψεις που διατυπώνονται στη μελέτη είναι προσωπικές και δεν πρέπει να αποδοθούν στο Υπουργείο Εργασίας

Περιεχόμενα

Συγγραφική ομάδα	2
Ευρετήριο Πινάκων	4
Ευρετήριο Γραφημάτων.....	5
1 Εισαγωγή.....	6
2 Γιατί οι νέοι κινδυνεύουν περισσότερο από την ανεργία;.....	10
3 Εμπειρικές μελέτες για την ανεργία των νέων στην Ελλάδα	19
4 Εμπειρικά δεδομένα της μελέτης.....	33
5 Χαρακτηριστικά των νέων στην Ελλάδα	39
6 Χαρακτηριστικά των νέων που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.....	43
7 Χαρακτηριστικά της απασχόλησης των νέων	54
8 Χαρακτηριστικά των άνεργων νέων.....	65
9 Πιθανότητα ανεργίας - Οικονομετρικό υπόδειγμα	74
9.1 Θεωρία και οικονομετρικό υπόδειγμα.....	75
9.2 Αποτελέσματα.....	81
9.2.1 Πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας.....	81
9.2.2 Πιθανότητα ανεργίας.....	87
9.2.3 Διαχρονική μεταβολή της επίδρασης της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας	94
10 Συμπεράσματα.....	97
Βιβλιογραφικές αναφορές	102
Παράρτημα	107

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 3.1.	Διάρκεια της μετάβασης από την αποφοίτηση στην πρώτη εργασία (15-34 ετών), 2009.....	24
Πίνακας 4.1.	Αριθμός παρατηρήσεων ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα (2004-2019).....	36
Πίνακας 9.1.	Περιγραφή μεταβλητών.....	77
Πίνακας 9.2.	Επίδραση στην πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας κατά φύλο (2004-2019).....	82
Πίνακας 9.3.	Επίδραση οικογενειακής κατάστασης και εθνικότητας στην πιθανότητα ανεργίας.....	88
Πίνακας 9.4.	Επίδραση εκπαιδευτικού επιπέδου στην πιθανότητα ανεργίας.....	90
Πίνακας 9.5.	Επίδραση περιφερειακών χαρακτηριστικών στην πιθανότητα ανεργίας.....	92
Πίνακας 9.6.	Επίδραση μακροοικονομικών συνθηκών στην πιθανότητα ανεργίας.....	93
Πίνακας A1.	Αποτελέσματα εκτιμήσεων εξίσωσης (5) κατά φύλο (2004-2019).....	107
Πίνακας A2.	Επίδραση στην πιθανότητα ανεργίας κατά φύλο (2004-2019).....	111

Ευρετήριο Γραφημάτων

Γράφημα 2.1. Ανεργία ηλικιακής ομάδας 15-74 ετών σε επιλεγμένες χώρες (2002-2019).....	13
Γράφημα 2.2. Ανεργία νέων 15-29 ετών σε επιλεγμένες χώρες (2002-2019).....	14
Γράφημα 2.3. Ποσοστό ανεργίας νέων κατά ηλικιακή ομάδα στο σύνολο των χωρών-μελών της ΕΕ (2019).....	16
Γράφημα 4.1. Ρυθμός μεταβολής παρατηρήσεων κατά ηλικία, φύλο και έτος.....	37
Γράφημα 5.1. Κατανομή νέων (15-29) κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα	40
Γράφημα 5.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο νέων (15-29) που έχουν ολοκληρώσει σπουδές	41
Γράφημα 6.1. Ποσοστό συμμετοχής νέων (15-29) ανά φύλο	44
Γράφημα 6.2. Ποσοστό συμμετοχής ανά φύλο και ηλικία	46
Γράφημα 6.3. Κατάσταση απασχόλησης ανά ηλικία και φύλο (2008, 2013, 2017, 2019).....	47
Γράφημα 6.4. Ροές νέων (15-29) στην αγορά εργασίας (% νέου πληθυσμού).....	51
Γράφημα 7.1. Πλήρης/μερική απασχόληση	55
Γράφημα 7.2. Λόγοι που οι νέοι (15-29) εργάζονται με μερική απασχόληση	57
Γράφημα 7.3. Μέσες συνήθειες ώρες εργασίας ανά εβδομάδα.....	58
Γράφημα 7.4. Κλάδος απασχόλησης	60
Γράφημα 7.5. Επάγγελμα	62
Γράφημα 8.1. Ποσοστό ανεργίας νέων (15-29) ανά φύλο	66
Γράφημα 8.2. Ποσοστό ανεργίας ανά φύλο και ηλικία	67
Γράφημα 8.3. Ποσοστό ανεργίας νέων (15-29) ανά επίπεδο εκπαίδευσης (αφορά όσους έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους).....	68
Γράφημα 8.4. Ποσοστό ανεργίας ανά εθνικότητα και ηλικία	70
Γράφημα 8.5. Ποσοστό ανεργίας ανά βαθμό αστικότητας και ηλικία	71
Γράφημα 8.6. Χρόνος αναζήτησης εργασίας.....	72
Γράφημα 9.1. Επίδραση της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας κατά περίοδο και φύλο.....	95

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Εισαγωγή

Μια από τις σοβαρότερες συνέπειες της κρίσης χρέους της ελληνικής οικονομίας τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο ήταν η ραγδαία αύξηση του ποσοστού ανεργίας και ειδικότερα της ανεργίας των νέων. Παρόλο που από τη δεκαετία του 1980 και μετά η Ελλάδα δεν ξαναγύρισε ποτέ στα ποσοστά ανεργίας κάτω του 5% των προηγούμενων δεκαετιών, τα ποσοστά ανεργίας παρέμειναν τα περισσότερα έτη έως το 2009 κάτω από το 10% και πολύ κοντά στον μέσο όρο της Ευρωζώνης και της ΕΕ. Από το 2010 η ύφεση της ελληνικής οικονομίας σε συνδυασμό με τις σημαντικές ακαμψίες των αγορών οδήγησε στην εκτίναξη της ανεργίας που κορυφώθηκε στο 27,5% το 2013 και παραμένει ακόμα σε μεγαλύτερα ποσοστά από το επίπεδο του 2009. Παρά τις σημαντικές συνέπειές της στην οικονομική δραστηριότητα, η πανδημία δεν οδήγησε σε αύξηση των ποσοστών ανεργίας, καθώς η προστασία της απασχόλησης αποτέλεσε βασικό στόχο των προγραμμάτων στήριξης του ιδιωτικού τομέα. Με το πέρας των προγραμμάτων αυτών όμως ενδεχομένως να δούμε μια αύξηση της ανεργίας και κατά συνέπεια η εξέταση της συμπεριφοράς της ανεργίας στη διάρκεια της προηγούμενης ύφεσης είναι εξαιρετικά σημαντική για τον σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών αντιμετώπισης του προβλήματος.

Η Ελλάδα είναι χαρακτηριστική περίπτωση χώρας όπου το δίκτυ ασφαλείας έναντι του κινδύνου της ανεργίας είναι αδύναμο: όταν το εισόδημα από την εργασία αποτελεί τη μοναδική πηγή εσόδων, η απώλεια της εργασίας θέτει ένα άμεσο θέμα επιβίωσης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ένα μικρό μόνο μερίδιο των ανέργων δικαιούται και λαμβάνει επίδομα ανεργίας. Τα τελευταία χρόνια το μερίδιο αυτό δεν ξεπερνά το 15% του συνόλου των ανέργων. Ακόμη όμως και όταν δεν τίθεται ζήτημα επιβίωσης, η ανεργία αποτελεί τον νούμερο ένα κίνδυνο φτώχειας.¹ Επιπλέον, εμπειρικές μελέτες έχουν καταδείξει ότι η ανεργία «σημαδεύει» το άτομο διαμορφώνοντας δυσμενέστερες προοπτικές απασχόλησης στο μέλλον και χαμηλότερες διά βίου αποδοχές από εργασία (Nilsen and Reiso, 2011, Bell and Blanchflower, 2011). Ένας λόγος για αυτό είναι η απαξίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου (Becker, 1993), δηλαδή του συνόλου των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που αποκτά ένα άτομο μέσω της εκπαίδευσης ή της εργασιακής εμπειρίας (OECD, 1998).

Σε αυτό το πλαίσιο ένα εντονότερο πρόβλημα αποτελεί η ιδιαίτερα υψηλή ανεργία των νέων η οποία αυξήθηκε από επίπεδα λίγο πάνω από το 20% τη δεκαετία του 2000 στο 58,3% το 2013 και παρέμεινε πάνω από το 35% το 2019. Οι νέοι εργαζόμενοι προέρχονται από μια εκπαιδευτική διαδικασία μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας, η οποία αποτελεί μια επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο τόσο δημόσια (π.χ. κρατικές δαπάνες προς όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες κ.ά.) όσο και ιδιωτική (δαπάνες για φροντιστήρια κ.ά.), τα κέρδη της οποίας μπορούν να υλοποιηθούν κυρίως μέσα από την εργασία. Η επένδυση αυτή ταυτίζεται με τους πόρους που δαπανήθηκαν

¹ Βλέπε το σχετικό Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ (ΕΛΣΤΑΤ, 2018).

για την εκπαίδευση και οι οποίοι για την κοινωνία ανακτώνται, μεταξύ άλλων, από την υψηλότερη παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού, τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, τους υψηλότερους φόρους που εισπράττονται, τον αυξημένο αριθμό καινοτομιών και την αποτελεσματικότερη λειτουργία μιας κοινωνίας με πιο ενημερωμένους και ενεργούς πολίτες. Για τον ίδιο τον εργαζόμενο και την οικογένειά του το κέρδος της επένδυσης έχει τη μορφή υψηλότερων μελλοντικών εισοδημάτων. Όσο όμως πιο νέος είναι ένας άνεργος, δηλαδή όσο πιο κοντά βρίσκεται στην αρχή της επαγγελματικής του ζωής, τόσο περισσότερα είναι τα χρόνια που έχει μπροστά του έως τη συνταξιοδότηση για να αποκομίσει το υψηλότερο εισόδημα που συνεπάγεται η επένδυσή του σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Κατά συνέπεια, για έναν νέο άνεργο τα διαφυγόντα κέρδη της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιό του είναι πολύ μεγαλύτερα από ό,τι για έναν άνεργο κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης.

Αποτέλεσμα της δυναμικότητας που φαίνεται να χαρακτηρίζει τους νέους είναι και το φαινόμενο του *brain drain*,² δηλαδή η μετανάστευση ανθρώπινου δυναμικού -συνήθως υψηλής κατάρτισης- προς άλλες χώρες με στόχο την εύρεση εργασίας εξαιτίας περιορισμένων προοπτικών απασχόλησης στη χώρα προέλευσης. Ακόμα και η απαξίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων και της αποσύνδεσης από την αγορά εργασίας είναι περισσότερο επώδυνη στην περίπτωση των νέων, καθώς αναμένεται να έχει περισσότερες μακροχρόνιες επιπτώσεις. Ο συνδυασμός των παραπάνω με το νεαρό της ηλικίας ενδέχεται να οδηγήσει σε ένα φαινόμενο γνωστό ως «χαμένη γενιά» (*lost generation*).³

Κατά συνέπεια, η ανεργία των νέων έχει τρεις σημαντικές συνέπειες: α) τη σπατάλη των πόρων που έχουν άμεσα ή έμμεσα δαπανηθεί για την εκπαίδευσή τους από το κράτος, την οικογένεια και τους ίδιους, β) την αύξηση του *brain drain* καθώς οι νέοι, εξαιτίας του δυναμισμού που τους χαρακτηρίζει, είναι πιο πιθανό να μεταναστεύσουν⁴ σε αναζήτηση εργασίας και γ) τη διαμόρφωση χαμηλών προσδοκιών για μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων που βρίσκονται σε μικρότερες ηλικίες και

² Στην περίπτωση της Ελλάδας το φαινόμενο έχει απασχολήσει έντονα τον δημόσιο διάλογο. Εκτιμάται ότι την περίοδο 2010-2015 έφυγαν από τη χώρα από 280 χιλ. έως 350 χιλ. Έλληνες, ενώ ακόμη 355 χιλ. περίπου αναμενόταν να φύγουν το 2016. Το πιο ενδιαφέρον, όμως, εύρημα και αυτό που συνάδει με το φαινόμενο του *brain drain*, είναι ότι η πλειονότητα αυτών που μεταναστεύουν έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (ISCED 5 και 6), ενισχύοντας την τάση που ξεκίνησε ήδη από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (Labrianidis and Pratsinakis, 2016).

³ Ο όρος «*lost generation*» αποδίδεται στον Gertrude Stein και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ernest Hemingway το 1926 στο έργο του *The Sun Also Rises*. Αναφέρεται συνήθως στη γενιά που ενηλικιώθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στις ΗΠΑ, ενώ στη Μεγάλη Βρετανία αναφέρεται στους νέους που έχασαν τη ζωή τους στον πόλεμο στερώντας τη χώρα από τις υπηρεσίες τους. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε ευρέως στη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης με αφορμή τα πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων [βλέπε Howe and Strauss (1991) και Wohl (1979)].

⁴ Το φαινόμενο είναι γνωστό ως *brain drain* και αφορά στη ζημία μιας χώρας από τη μετανάστευση των πιο εκπαιδευμένων μελών της προς αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό. Για μια γενική συζήτηση βλέπε Commander et al. (2004).

εξασθένιση των κινήτρων για ιδιωτική επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο ειδικά αν δεν υπάρχει η προσδοκία μείωσης του μελλοντικού ποσοστού ανεργίας.⁵

Μια πλούσια βιβλιογραφία έχει αναδείξει τη σημασία της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου για τη μακροχρόνια ανάπτυξη των οικονομιών (για παράδειγμα, βλ. Barro, 2001, de la Fuente and Ciccone, 2003). Η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης σε μια οικονομία συνδέεται με ένα υψηλό ποσοστό επιστημονικού δυναμικού που μπορεί να εκμεταλλευτεί την τεχνολογική πρόοδο επιτρέποντας την αύξηση της παραγωγικότητας. Αυτό σημαίνει πως τόσο η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας όσο και η επίτευξη υψηλών μελλοντικών ρυθμών ανάπτυξης προϋποθέτει ένα καλά εκπαιδευμένο και καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Αυτό απαιτεί σημαντική επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, αλλά και την ένταξη και την παραμονή των νέων στην αγορά εργασίας, αφού η παραμονή εκτός απασχόλησης συνεπάγεται απώλεια του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Τέλος, υπάρχουν ενδείξεις ότι η υψηλή ανεργία των νέων σχετίζεται με αυξημένη πολιτική αστάθεια (Azeng and Yogo, 2013, Urdal, 2006). Αυτό, όμως, είναι μάλλον δύσκολο να θεμελιωθεί στην Ελλάδα εξαιτίας των ισχυρών οικογενειακών δεσμών και της στήριξης που απολαμβάνουν οι νέοι από τη στενή και την ευρύτερη οικογένεια, η οποία απορροφά τις πιέσεις.

⁵ Για τις επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης στις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης στην Ελλάδα βλέπε Κανελλόπουλος κ.ά. (2013).

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Γιατί οι νέοι κινδυνεύουν
περισσότερο από την
ανεργία;

2

Αν και η Ελλάδα πρωταγωνιστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο στην ανεργία των νέων, οι νέοι είναι αντιμέτωποι με υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παντού και αυτό δεν είναι τυχαίο. Η οικονομική θεωρία δίνει μια σειρά από ερμηνείες. Οι νέοι είναι λιγότερο παραγωγικοί από τους γηραιότερους απασχολούμενους, παρά το γεγονός ότι κατά μέσο όρο είναι περισσότερο εκπαιδευμένοι από αυτούς, επειδή στερούνται γενικής και ειδικής εργασιακής εμπειρίας, οι οποίες αποτελούν μορφές ανθρώπινου κεφαλαίου (Becker, 1964). Αυτό είναι ένα μειονέκτημα των νέων έναντι των υπόλοιπων απασχολούμενων που σε περιόδους οικονομικής κρίσης αποκτά μεγαλύτερη σημασία, καθώς η ζήτηση για εργασία μειώνεται μαζί με τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας και ο ανταγωνισμός γίνεται εντονότερος ευνοώντας τους πιο «έμπειρους» διεκδικητές. Επιπλέον, στο πλαίσιο της θεωρίας *insider-outsider* (Lindbeck and Snower, 1988, 2002) οι νέοι έχουν τον ρόλο των *outsider*, δηλαδή αυτών που είτε είναι άνεργοι, είτε απασχολούνται σε επισφαλείς θέσεις εργασίας, ευρισκόμενοι σε δυσμενή θέση έναντι των *insider*, οι οποίοι τους αποκλείουν από τις «καλές» θέσεις απασχόλησης. Τόσο η εισαγωγή του υπο-κατώτατου μισθού για τους νέους κάτω των 25 ετών το 2012 όσο και η πληθώρα των προγραμμάτων επιδότησης θέσεων απασχόλησης για τους νέους στοχεύουν ακριβώς στην άμβλυση αυτού του μειονεκτήματος των νέων και στην ενίσχυση των κινήτρων των εργοδοτών να τους προσλάβουν.⁶

Οι νέοι, επίσης, υποφέρουν από ατελή πληροφόρηση σχετικά με την αγορά εργασίας και τους μηχανισμούς που θα μπορούσαν να διευκολύνουν τη μετάβασή τους από την εκπαίδευση στην εργασία (Mortensen, 1970). Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου τα κοινωνικά δίκτυα έχουν καίριο ρόλο στη διαδικασία εύρεσης απασχόλησης. Ταυτόχρονα, όμως, είναι ένα συστατικό που λείπει από τους νέους, καθώς δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο να δημιουργήσουν τα δίκτυα αυτά προτού αρχίσουν να αναζητούν απασχόληση. Παρόλο που μια μορφή κοινωνικού δικτύου είναι και η οικογένεια που είναι ένας ισχυρός θεσμός στην Ελλάδα, η ελληνική οικογένεια έχει συχνά κατηγορηθεί για υπέρμετρη προστασία των απογόνων της με συχνά αρνητικές συνέπειες για την απασχόλησή τους. Η ελληνική οικογένεια παρέχοντας επαρκή χρόνο και χώρο που θα επιτρέψει την εύρεση κατάλληλης απασχόλησης (Παπαδόπουλος και Ρουμπάκης, 2008) ενδεχομένως αυξάνει τις τριβές στην αγορά εργασίας και δεδομένης της περιορισμένης ζήτησης για εργασία σε περίοδο δύσκολων οικονομικών συνθηκών το πρόβλημα της ανεργίας οξύνεται.

⁶ Η κατάργηση του υπο-κατώτατου μισθού για τους νέους κάτω των 25 ετών τον Φεβρουάριο του 2019 συνοδεύτηκε από την επιδότηση κατά 50% των ασφαλιστικών εισφορών των εργοδοτών για τη συγκεκριμένη κατηγορία απασχολούμενων, στοιχείο που αποδεικνύει ότι είναι αποδεκτή η ανάγκη βελτίωσης της ελκυστικότητας αυτής της κατηγορίας.

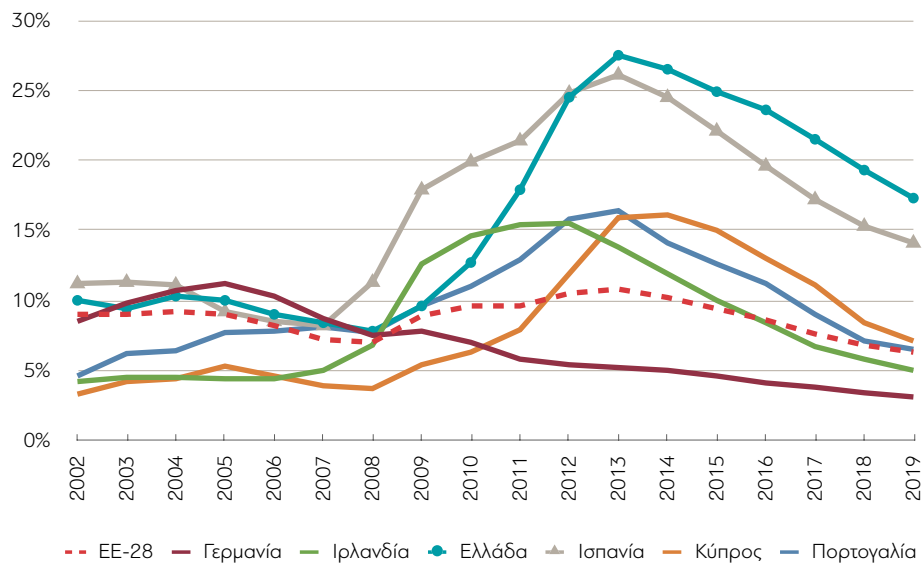
Τέλος, οι νέοι που απασχολούνται, συχνά το κάνουν με κάποια μορφή ευέλικτης σχέσης εργασίας ή/και συγκεντρώνονται σε κλάδους που εμφανίζουν μεγάλη εποχική διακύμανση της οικονομικής τους δραστηριότητας (Doeringer and Piore, 1971). Αυτό πιθανόν συμβαίνει επειδή οι νέοι είναι περισσότερο πρόθυμοι να αποδεχθούν αβέβαιες θέσεις εργασίας, διότι τις αντιμετωπίζουν ως ενδιάμεσο βήμα στην πορεία τους προς καλύτερα αμειβόμενες και πιο σταθερές θέσεις εργασίας ή διότι τις θεωρούν ως μέρος της διαδικασίας διαμόρφωσης των δικών τους κοινωνικών δικτύων. Στην Ελλάδα, μετά το 2008 οι ευέλικτες μορφές εργασίας επεκτάθηκαν με μεγαλύτερη ένταση για τους νέους 15-24 ετών: α) το ποσοστό μερικώς απασχολούμενων αυξήθηκε από 12,3% το 2008 σε 21,3% το 2013 (όταν για τα άτομα 25+ αυξήθηκε από 5% σε 7,7% την ίδια περίοδο), β) τα συμβόλαια προσωρινής απασχόλησης κάτω των 12 μηνών αυξήθηκαν κατά 11 εκατοστιαίες μονάδες (για τα άτομα 25+ κατά 9 εκατοστιαίες μονάδες) (Cholezas, 2013).

Οι επιπτώσεις είναι αρκετά προφανείς: σε περιόδους οικονομικών προβλημάτων οι νέοι είναι οι πρώτοι που απολύονται, διότι το σχετικό κόστος απόλυσης είναι μικρότερο συγκριτικά με εκείνο των απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης ή/και με συμβάσεις αορίστου χρόνου, δηλαδή των μεγαλύτερων ηλικιακά απασχολούμενων (Bell and Blanchflower, 2015). Πράγματι, αυτό φαίνεται να ισχύει τόσο στην Πολωνία και την Ισπανία, όπου οι νέοι αντιμετωπίζουν πολύ υψηλότερο κίνδυνο απόλυσης ειδικά σε περιόδους οικονομικών δυσχερειών (Baranowska-Rataj and Magda, 2013), όσο και σε αρκετές χώρες του ΟΟΣΑ (Jimeno and Rodríguez-Palenzuela, 2003). Ενδεικτικά, ο αριθμός των απασχολούμενων νέων ηλικίας 15-24 ετών στην Ελλάδα μειώθηκε κατά περίπου 55% την περίοδο 2008-2013, όταν η αντίστοιχη μείωση στα άτομα ηλικίας 25+ ήταν 18,5% (Cholezas, 2013). Επίσης, οι νέοι μετακινούνται συχνότερα μεταξύ θέσεων εργασίας, άρα η ανεργία τριβής είναι μεγαλύτερη για εκείνους, σε αναζήτηση της καλύτερης ταύτισης της εργασίας με τις προσδοκίες τους και τα προσόντα τους ή υψηλότερων αποδοχών (Rosen, 1972, Sicherman and Galor, 1990).

Στο Γράφημα 2.1 φαίνεται πως το ποσοστό ανεργίας για το σύνολο του πληθυσμού 15-74 ετών μέχρι και το 2008 δεν είναι μακριά από τον μέσο όρο της ΕΕ. Έκτοτε, όμως, η ψαλίδα μεταξύ της χώρας μας και της ΕΕ ανοίγει θεαματικά. Η μοναδική άλλη χώρα που ακολουθεί τους γρήγορους ρυθμούς αύξησης της ανεργίας που χαρακτήρισαν την Ελλάδα είναι η Ισπανία, παρότι και σε άλλες χώρες όπως η Κύπρος και η Ιρλανδία η ανεργία αυξάνεται. Η ανοδική πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα ήταν το αποτέλεσμα διαρθρωτικών προβλημάτων και ακαμψιών που οδήγησαν σε μια επώδυνη προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στις δημοσιονομικές περικοπές των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής. Παρά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα τα τελευταία έτη

από διαδοχικές κυβερνήσεις, πολλές από αυτές με επίκεντρο την αγορά εργασίας, η αποκλιμάκωση της ανεργίας που ξεκίνησε το 2014 μέχρι στιγμής είναι πιο αργή στην Ελλάδα σε σύγκριση με την Ισπανία και σχεδόν αντίστοιχη με εκείνη στην Κύπρο.

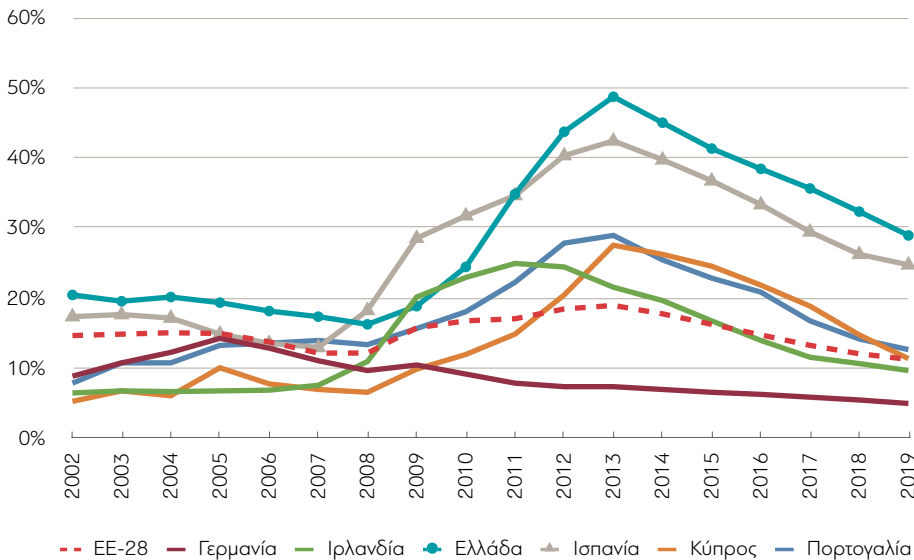
Γράφημα 2.1. Ανεργία ηλικιακής ομάδας 15-74 ετών σε επιλεγμένες χώρες (2002-2019)

Πηγή: Eurostat.

Στο Γράφημα 2.2 παρουσιάζεται το ποσοστό ανεργίας για τους νέους ηλικίας 15-29 ετών για επιλεγμένες χώρες (ίδιες με εκείνες στο Γράφημα 2.1). Ο συνήθης ορισμός περιλαμβάνει τη στενότερη ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών. Ωστόσο, στην Ελλάδα τα ποσοστά ανεργίας και οι προοπτικές απασχόλησης φαίνεται να συγκλίνουν στον μέσο όρο μετά τα 30 έτη, αφενός λόγω των σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που δεν είναι σπάνιο να διαρκούν περισσότερο από τη θεσμοθετημένη διάρκεια, και αφετέρου εξαιτίας του υψηλού ποσοστού συμμετοχής των νέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρώτου και δεύτερου επιπέδου.

Γράφημα 2.2. Ανεργία νέων 15-29 ετών σε επιλεγμένες χώρες (2002-2019)

Πηγή: Eurostat.

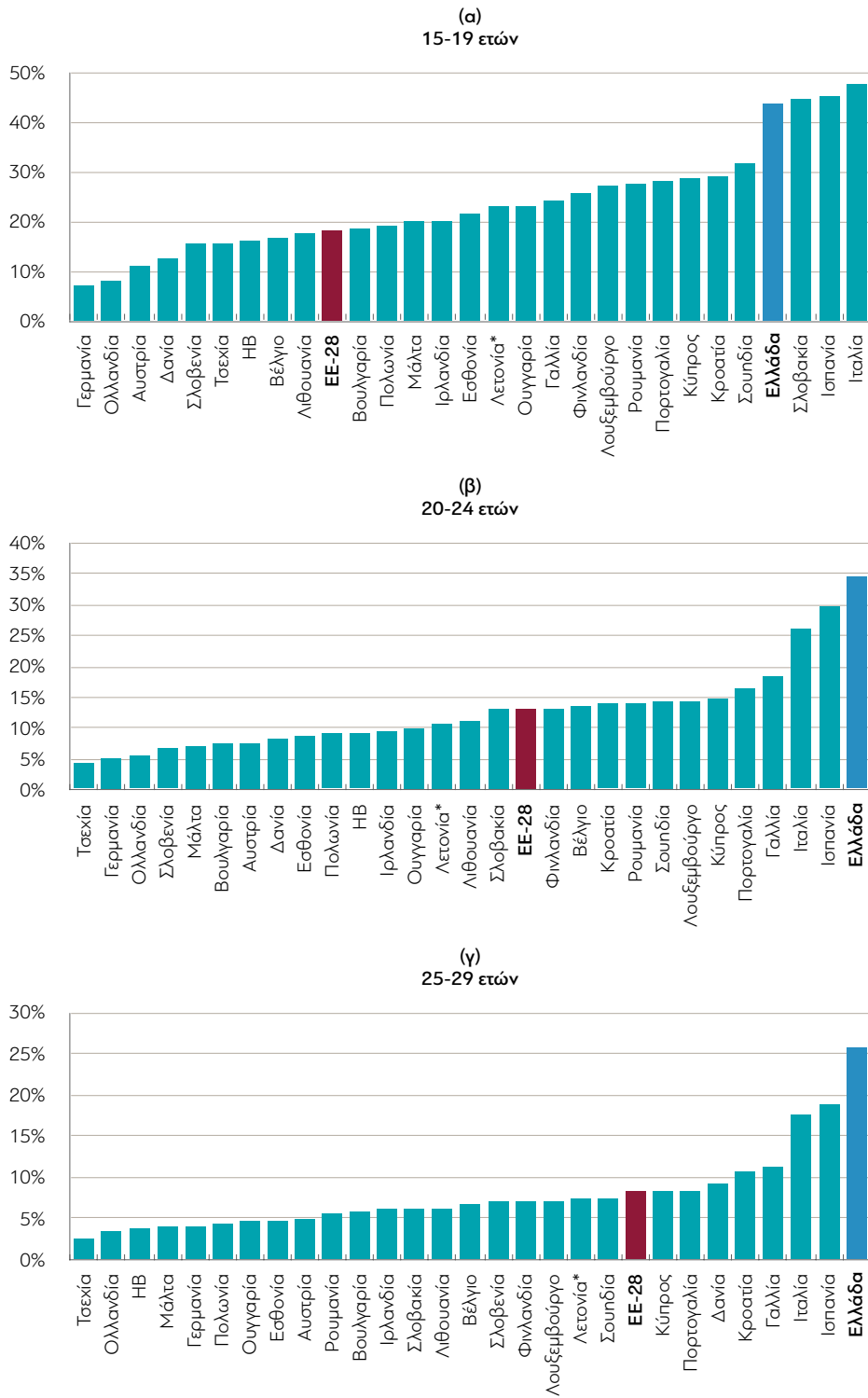
Στο Γράφημα 2.2 φαίνεται ξεκάθαρα ότι η ανεργία των νέων στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ τόσο πριν όσο και, ειδικά, μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Μέχρι το 2008 η διαφορά είναι περίπου στις πέντε εκατοστιαίες μονάδες, ενώ από το 2009 και έπειτα, η ανεργία των νέων στην Ελλάδα εκτινάσσεται. Το 2013, περίπου ένας στους δύο νέους που συμμετείχε στο εργατικό δυναμικό δεν μπορούσε να βρει απασχόληση. Η Ισπανία, που στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας είχε παρόμοια ποσοστά ανεργίας νέων με την Ελλάδα, ξεπερνάει τη χώρα μας στην ανεργία των νέων μόνο για τρία έτη (2008-2010) και έκτοτε βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο. Μετά το 2013 η ανεργία των νέων έχει πτωτική τάση σε όλες τις επιλεγμένες χώρες και αποκλιμακώνεται λίγο ταχύτερα στην Ελλάδα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Ωστόσο, η ομάδα των νέων δεν είναι ομοιογενής, όπως προκύπτει από το σύνθετο Γράφημα 2.3, καθώς η ανεργία μειώνεται όσο αυξάνεται η ηλικία. Η Ελλάδα είναι η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ των χωρών-μελών της ΕΕ το 2019 στις δύο μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, ενώ στην ομάδα 15-19 ετών έχει το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό ανεργίας. Όσο μεγαλώνει η ηλικία, τόσο διευρύνεται η διαφορά της Ελλάδας σε όρους ανεργίας από τον μέσο όρο της ΕΕ-28: στην ομάδα 15-19 ετών η ανεργία στην Ελλάδα είναι 2,4 φορές μεγαλύτερη, στην ομάδα 20-24 ετών είναι 2,6 φορές μεγαλύτερη και στην ομάδα 25-29 ετών είναι 3,1 φορές μεγαλύτερη. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ανεργία των νέων αποκλιμακώνεται αργότερα στην Ελλάδα, αλλά έχει περισσότερο διαρθρωτικό χαρακτήρα. Μια εξέταση της ανεργίας κατά φύλο φανερώνει ότι η διαφορά στην ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών οφείλεται στο χαμηλότερο

ποσοστό ανεργίας των νέων ανδρών, όπου η Ελλάδα καταλαμβάνει την τέταρτη θέση πίσω από την Ισπανία, την Ιταλία και τη Σλοβακία.⁷ Σημειώνεται ότι ο παράγοντας του φύλου έχει μεγαλύτερη σημασία στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Bell and Blanchflower, 2015). Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι τα αποτελέσματα για την ομάδα 15-19 ετών πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή, καθώς είναι λίγα τα άτομα που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό σε αυτή την ηλικία. Αυτό συμβαίνει διότι η πλειονότητα είναι ακόμη στην εκπαίδευση και συνήθως δεν εργάζονται παράλληλα, κάτι που διαφέρει από άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Bell and Blanchflower, 2015).

⁷ Για λόγους οικονομίας χώρου το σχετικό γράφημα δεν παρουσιάζεται, αλλά είναι διαθέσιμο από τους συγγραφείς κατόπιν αιτήσεως.

Γράφημα 2.3. Ποσοστό ανεργίας νέων κατά ηλικιακή ομάδα στο σύνολο των χωρών-μελών της ΕΕ (2019)

Σημείωση: Τα στοιχεία για τη Λετονία αναφέρονται στο 2017, καθώς δεν υπάρχουν νεότερα στοιχεία.

Πηγή: Eurostat.

Η χάραξη πολιτικών μείωσης της ανεργίας των νέων προϋποθέτει τη μελέτη των παραγόντων που συμβάλλουν στην ανεργία των νέων και τον προσδιορισμό εκείνων που είναι πιο σημαντικοί. Μια σύγκριση με άτομα ηλικίας 30-64 ετών πριν και μετά την κρίση φανερώνει ότι παράγοντες όπως η εκπαίδευση και τα έτη από την αποφοίτηση, επιδρούν με διαφορετικό τρόπο στην πιθανότητα ανεργίας των νέων 15-29 ετών έναντι των υπόλοιπων ατόμων (Cholezas, 2018). Συγκεκριμένα, εμφανίζεται μικρότερη συσχέτιση μεταξύ της κατάστασης των νέων την τρέχουσα περίοδο με εκείνη πριν από το 2008. Υπάρχουν ενδείξεις ότι μετά το 2008 η αγορά εργασίας έγινε περισσότερο ορθολογική υπό την έννοια ότι η διαφορά στο ποσοστό ανεργίας νέων-ατόμων 30-64 ετών φαίνεται να συσχετίζεται με τις διαφορές σε αντικειμενικά χαρακτηριστικά των δύο ομάδων όπως η εργασιακή εμπειρία και η εκπαίδευση. Η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας φαίνεται να είναι πιο σημαντική για την ανεργία των νέων μετά το 2008. Αρχικά, κάθε λιγότερο έτος εργασιακής εμπειρίας φαίνεται να αξιολογείται αυστηρότερα από την αγορά. Από την άλλη πλευρά, ενώ η εκπαίδευση φαίνεται να μειώνει το μειονέκτημα των νέων σε όρους ανεργίας, αυτό συμβαίνει σε μικρότερο βαθμό μετά το 2008, πιθανόν εξαιτίας της μεταβολής του είδους και του επιπέδου εκπαίδευσης που απαιτούν οι νέες θέσεις εργασίας.

Τα δεδομένα από την αγορά εργασίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ανεργία των νέων στην Ελλάδα συμβαδίζει με προβλήματα ανεργίας για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ ως φαινόμενο ήταν παρόν και πριν από την οικονομική κρίση. Αυτό σημαίνει ότι η ανεργία των νέων είναι ένα διαρθρωτικό φαινόμενο που απαιτεί στοχευμένες πολιτικές για να αντιμετωπιστεί. Από το 2008 και έπειτα το πρόβλημα της υψηλής ανεργίας των νέων οξύνθηκε σημαντικά, καθώς στις προϋπάρχουσες διαρθρωτικές αδυναμίες προστέθηκε και η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας που οδήγησε στη μεγάλη μείωση της ζήτησης για εργασία.

Στόχος αυτής της μελέτης είναι να διερευνήσει λεπτομερώς τα χαρακτηριστικά των άνεργων νέων και τους μικροοικονομικούς παράγοντες που προσδιορίζουν την πιθανότητα ανεργίας ενός νέου ηλικίας 15-29 ετών. Για τον σκοπό αυτό αξιοποιούνται τα δεδομένα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ για τα έτη 2004-2019. Η επιλογή να σταματήσει το δείγμα το 2019 έγινε με γνώμονα τις σημαντικές αναταράξεις στην ελληνική οικονομία το 2020 εξαιτίας της πανδημίας, η οποία δημιούργησε πρωτόγνωρες, και άρα μη αντιπροσωπευτικές, οικονομικές συνθήκες. Σημειώνεται ότι η ΕΕΔ είναι μια δειγματοληπτική έρευνα που διενεργείται τέσσερις φορές τον χρόνο από την ΕΛΣΤΑΤ, καλύπτει το σύνολο του πληθυσμού της χώρας και περιλαμβάνει πληθώρα πληροφοριών για τα ατομικά –και όχι μόνο– χαρακτηριστικά των ατόμων. Τα στοιχεία αυτά την κάνουν πολύτιμη για τη διερεύνηση διάφορων ζητημάτων που άπτονται της αγοράς εργασίας.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται συνοπτικά η επισκόπηση των ευρημάτων των διαθέσιμων εμπειρικών ερευνών για το φαινόμενο της ανεργίας των νέων στη χώρα μας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η κατάσταση και τα ατομικά χαρακτηριστικά των νέων στην αγορά εργασίας με τη βοήθεια περιγραφικών στατιστικών που βασίζονται στην ΕΕΔ. Με βάση τα δεδομένα της τελευταίας, διερευνώνται οι παράμετροι που καθορίζουν σε μικροοικονομικό επίπεδο την πιθανότητα ανεργίας των νέων στην επόμενη ενότητα, ενώ στην τελευταία ενότητα συζητούνται η σημασία και οι συνέπειες των ευρημάτων της μελέτης.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Εμπειρικές μελέτες για την
ανεργία των νέων στην
Ελλάδα

3

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από υψηλότερη ανεργία και ανεργία των νέων σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες ακόμη και πριν από την οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008. Αυτό υποδεικνύει ότι υπήρχαν διαρθρωτικά προβλήματα που δεν άφηναν την ανεργία να μειωθεί σε περιόδους οικονομικής άνθησης. Οι εμπειρικές μελέτες στη χώρα μας προσεγγίζουν συνήθως είτε την προσφορά, είτε τη ζήτηση για εργασία. Άλλοτε, δηλαδή, φαίνεται να δίνουν έμφαση κυρίως στη ζήτηση για εργασία, με έμφαση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού που ζητείται και τα οποία συνδέονται άρρηκτα με την παραγωγική δομή της οικονομίας, και άλλοτε στην προσφορά εργασίας, με έμφαση στα προσόντα που αποκτούν τα άτομα στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και στην προσωπική ευθύνη που τα βαραίνει για να διατηρήσουν τις πιθανότητες απασχόλησής τους υψηλές. Το τελευταίο στοιχείο, γνωστό ως απασχολησιμότητα, απασχολεί τον δημόσιο διάλογο από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, καθώς αποτελεί έναν από τους τέσσερις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Κατά μία άποψη, ως απασχολησιμότητα ορίζεται η ικανότητα ενός ατόμου να βρει ή να διατηρήσει μια θέση εργασίας σε ένα δεδομένο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον (European Commission, 1999).⁸ Αναμφίβολα, μια σφαιρική προσέγγιση του ζητήματος της ανεργίας των νέων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά τη διαδικασία ένταξής τους στην αγορά εργασίας απαιτεί την ανάλυση τόσο της πλευράς της ζήτησης για εργασία όσο και της προσφοράς.

Διϊσμός της αγοράς εργασίας

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα που συμβάλλει στην ένταση των προβλημάτων ανεργίας των νέων είναι ο διϊσμός (ΙΣΤΑΜΕ, 2006). Στο πλαίσιο του διϊσμού λειτουργεί α) μια επίσημη αγορά εργασίας, η οποία υπόκειται σε ρυθμίσεις και σε ελέγχους και παράλληλα παρέχει εργασιακή ασφάλεια και καλούς όρους εργασίας, π.χ. καλές αμοιβές και συνθήκες εργασίας, και β) μια ανεπίσημη αγορά εργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από έντονη εργασιακή αβεβαιότητα, συχνά αδήλωτη ή υποδηλωμένη εργασία και δυσμενείς όρους εργασίας. Η μετακίνηση των απασχολούμενων από τη μία αγορά στην άλλη είναι δύσκολη λόγω εμποδίων, γεγονός που διαιωνίζει την κατάσταση της ανισότητας μεταξύ των συμμετεχόντων στις δύο αγορές. Οι νέοι, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια της έναρξης του εργασιακού τους βίου, κατατάσσονται συχνά στην ανεπίσημη αγορά εργασίας. Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο να υπάρχουν εργαζόμενοι σε κακές εργασιακές συνθήκες και με χαμηλές αμοιβές παράλληλα με την υψηλή ανεργία (ΙΣΤΑΜΕ, 2006). Το φαινόμενο αυτό εντάθηκε στη διάρκεια της κρίσης με την αύξηση της ανεργίας και τη

⁸ Για εναλλακτικούς ορισμούς της έννοιας βλέπε Χολέζας και Τσακλόγλου (2012).

μείωση των αποδοχών. Πρόσφατη μελέτη καταδεικνύει την άνιση μείωση των εισοδημάτων από εργασία στη διάρκεια της κρίσης⁹ και τις αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση, ιδιαίτερα στους νέους έως 29 ετών όπου η μείωση άγγιξε το 50% (Ματσαγγάνης κ.ά., 2018).

Αναντιστοιχία αντικειμένου σπουδών και ζήτησης δεξιοτήτων

Το πρόβλημα της ανεργίας, όμως, δεν πλήττει με ομοιόμορφο τρόπο όλους τους νέους, ούτε καν αυτούς που έχουν αποφοιτήσει από το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης. Οι επιπτώσεις φαίνεται, για παράδειγμα, να σχετίζονται με το αντικείμενο των σπουδών των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 μέχρι και τα τέλη του περασμένου αιώνα, η ανεργία των νέων πτυχιούχων ακολούθησε ανοδική πορεία: από 4,3% το 1981 αυξήθηκε σε 6,6% το 1990 και περαιτέρω σε 7,6% το 1997. Η ανεργία αυξήθηκε εντονότερα για τους απόφοιτους σχολών σωματικής αγωγής, φιλοσοφικής, θεολογίας, γεωπονικής, δασοπονίας, ενώ αυξήθηκε μεν, αλλά σε μικρότερη έκταση για τους απόφοιτους οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, παιδαγωγικών σχολών και τους φυσικομαθηματικούς (Καραμεσίνη, 2003).

Οι ερμηνείες για το υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων και την αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης εργασίας που έχουν δοθεί κατά καιρούς είναι πολλές. Στη μελέτη του ΙΣΤΑΜΕ (2006), για παράδειγμα, η ανεπαρκής ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας και η συνεπαγόμενη χαμηλή ζήτηση για συγκεκριμένες κατηγορίες απασχολούμενων προβάλλεται ως βασική αιτία για το υψηλό ποσοστό ανεργίας ειδικά του καλά καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού, όπως είναι οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με άλλα λόγια, οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται είναι κατά κανόνα περιορισμένης εξειδίκευσης και προσφέρουν χαμηλές αμοιβές. Παρατηρείται, δηλαδή, μια κάθετη αναντιστοιχία μεταξύ των δεξιοτήτων που ζητά η αγορά και εκείνων που ενσωματώνει το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό (Liagouras κ.ά., 2003, Κατσανέβας και Λιβανός, 2005). Παράλληλα, δεν λείπουν οι απόψεις που κάνουν λόγο για οριζόντια αναντιστοιχία δεξιοτήτων, η οποία συνεπάγεται την ετεροαπασχόληση των αποφοίτων, δηλαδή την απασχόλησή τους σε θέσεις που απαιτούν μεν γνώσεις συγκεκριμένου επιπέδου, αλλά διαφορετικού γνωστικού αντικειμένου (Καραμεσίνη, 2003). Οι σχετικές ερμηνείες αποδίδουν την ευθύνη για το φαινόμενο είτε στην αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις ανάγκες της

⁹ Η μέση μείωση του εισοδήματος την περίοδο 2009-2014 έφτασε τα €513, ενώ το εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε κατά 42% την ίδια περίοδο. Εισοδηματικά επλήγησαν από την ύφεση περισσότερο οι εργαζόμενοι. Επιπλέον, το φτωχότερο/πλουσιότερο δεκατημόριο του πληθυσμού το 2014 ήταν 56%/42% φτωχότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο δεκατημόριο το 2009 (Ματσαγγάνης κ.ά., 2018).

αγοράς εργασίας, είτε στην «υπέρμετρη»¹⁰ επιμονή των Ελλήνων πολιτών στην απόκτηση πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Παπαηλιάς, 2006).

Όμως η επιλογή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παραμένει μια ορθολογική επιλογή των νέων, καθώς σύμφωνα με εμπειρικές μελέτες οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πλεονεκτούν έναντι των αποφοίτων χαμηλότερων βαθμίδων τόσο όσον αφορά τις προοπτικές απασχόλησης όσο και τα μελλοντικά εισοδήματα. Το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο παρελθόν ήταν πράγματι χαμηλότερο από εκείνο των αποφοίτων χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων (Κασίμης, 2002, Καραμεσίνη, 2003, Μητράκος, κ.ά., 2010α) ενώ τα τελευταία έτη αυξήθηκε λιγότερο από το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων κατώτερων βαθμίδων (Χολέζας, 2014). Επιπλέον, παρόλο που η ανεργία του κλάδου είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επιπέδου εκπαίδευσης των νέων, ένας άλλος ισχυρός παράγοντας είναι οι αποδοχές, οι οποίες κατά μέσο όρο ήταν υψηλότερες για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τόσο πριν από την οικονομική ύφεση (Μητράκος, κ.ά., 2010β) όσο και τα τελευταία χρόνια των έντονων οικονομικών δυσχερειών και των αυξημένων επιπέδων ανεργίας (Κανελλόπουλος κ.ά., 2013).

Το επιχείρημα της αργής ή ελλιπούς προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανάγκες της αγοράς εργασίας είναι δυσκολότερο να απορριφθεί και σχετίζεται με το φαινόμενο της διαρθρωτικής ανεργίας, η οποία τροφοδοτείται από τις αλλαγές στη σύνθεση της προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Μάλιστα, έρευνες πεδίου φαίνεται να συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι, αν και υπάρχει μεγάλος αριθμός αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κάποιες ειδικότητες βρίσκονται σε έλλειψη (ΣΕΒ, 2004). Η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη είναι ένας πιθανός παράγοντας για την αναντιστοιχία αυτή, καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα δεν προλαβαίνει να προσαρμοστεί όσο γρήγορα χρειάζεται στις αλλαγές των μεθόδων παραγωγής (IOBE, 2007). Από την άλλη μεριά, όταν εντοπίζεται η αντίστροφη αναντιστοιχία, δηλαδή όταν το εκπαιδευτικό σύστημα παράγει απόφοιτους που έχουν περισσότερα προσόντα και δεξιότητες από αυτές που ζητά η αγορά εργασίας, τότε αυτό μπορεί να αποδοθεί στην αργή ανάπτυξη και προσαρμογή σημαντικού τμήματος του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας στις τεχνολογικές εξελίξεις (IOBE, 2007). Οι προσεγγίσεις που εστιάζουν στην πλευρά της προσφοράς εργασίας, όπως είναι αναμενόμενο, εντοπίζουν την πηγή του προβλήματος αλλού και, συγκεκριμένα, στην έλλειψη θέσεων εργασίας, στην ελλιπή πληροφόρηση και, συχνά, στην έλλειψη συστάσεων (IOBE, 2007).

¹⁰ Συχνά αναφέρεται ότι οι πανεπιστημιακές σπουδές θεωρήθηκαν από πολλούς ως εγγύηση για την εξασφάλιση θέσεων εργασίας και, μάλιστα, υψηλού επιπέδου (Κασίμης, 2002).

Χρόνος μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση

Το πρόβλημα της υψηλής ανεργίας των νέων εντείνεται από τον χρόνο που απαιτείται για να μεταβεί κάποιος από την εκπαίδευση στην απασχόληση, δηλαδή να βρει την πρώτη του δουλειά.¹¹ Σε μια σχετική πανευρωπαϊκή έρευνα της Eurostat το 2009 ως πρώτη εργασία ορίζεται αυτή που διαρκεί τουλάχιστον τρεις μήνες. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.1 και δείχνουν ότι στην Ελλάδα, ακόμη και πριν από την οικονομική κρίση, τα άτομα 15-34 ετών που είχαν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους τα τελευταία 5 έτη αντιμετώπιζαν τη μακρύτερη περίοδο μετάβασης, η οποία διαρκούσε πάνω από ένα έτος, όταν στην ΕΕ-27¹² η αντίστοιχη διάρκεια ήταν μόλις ένα εξάμηνο. Διαχωρίζοντας το επίπεδο εκπαίδευσης, η διάρκεια πλησίαζε το ενάμισι έτος για τους απόφοιτους κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (έναντι 10 μηνών περίπου στην ΕΕ-27) και μειωνόταν στο ένα έτος για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας πρώτου και δεύτερου επιπέδου (έναντι 5,1 μηνών στην ΕΕ-27). Επιπλέον, στη χώρα μας υπήρχε διαφοροποίηση μεταξύ των φύλων, καθώς φαίνεται ότι οι γυναίκες έβρισκαν δουλειά γρηγορότερα από τους άνδρες για κάθε επίπεδο εκπαίδευσης. Το γεγονός πως η διαφοροποίηση αυτή δεν ίσχυε κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27 μπορεί να υποδεικνύει πως ένα μέρος της μεγαλύτερης διάρκειας μετάβασης στη χώρα μας, τουλάχιστον στην περίπτωση των ανδρών, οφείλεται στην υποχρεωτική στρατιωτική θητεία.

Σε κάθε περίπτωση, τα δεδομένα αποδεικνύουν ότι οι νέοι αντιμετώπιζαν προβλήματα ακόμη και όταν η οικονομία είχε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ φαίνεται ότι συγκριτικά με την ΕΕ-27 τα προβλήματα αυτά ήταν λιγότερο έντονα για τους καλύτερα εκπαιδευμένους απόφοιτους.

¹¹ Συχνά γίνεται λόγος και για την ποιότητα της σύζευξης, αλλά αυτό ξεφεύγει από τα όρια αυτής της έκθεσης.

¹² Υπενθυμίζεται ότι η Κροατία έγινε το 28^ο μέλος της ΕΕ το 2013.

Πίνακας 3.1. Διάρκεια της μετάβασης από την αποφοίτηση στην πρώτη εργασία (15-34 ετών), 2009

	Όλοι	Επίπεδο 0-2	Επίπεδο 3-4	Επίπεδο 5-6
Ελλάδα, έως 3 έτη από την αποφοίτηση				
Όλοι	7,3	7,2	8	6,9
Άνδρες	8,2	7,1	9	7,8
Γυναίκες	6,6	7,3	7	6,3
Ελλάδα, έως 5 έτη από την αποφοίτηση				
Όλοι	13,1	15,1	13,9	12,2
Άνδρες	14,3	15,4	14,8	13,4
Γυναίκες	12,1	14,3	13	11,4
ΕΕ-27, έως 3 έτη από την αποφοίτηση				
Όλοι	4	5,8	4,5	3,2
Άνδρες	4	5,5	4,6	3
Γυναίκες	3,9	6,1	4,4	3,4
ΕΕ-27, έως 5 έτη από την αποφοίτηση				
Όλοι	6,5	9,9	7,3	5,1
Άνδρες	6,8	9,9	7,5	4,9
Γυναίκες	6,3	9,9	7,1	5,3

Σημείωση: Επίπεδο 0-2 = ως κατώτερη δευτεροβάθμια, Επίπεδο 3-4 = ανώτερη δευτεροβάθμια και μετα-δευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια, Επίπεδο 5-6 = τριτοβάθμια πρώτου και δεύτερου επιπέδου.

Πηγή: Eurostat.

Σχετικές εμπειρικές μελέτες στην Ελλάδα στηρίζονται στην προγενέστερη αντίστοιχη έρευνα πεδίου της Eurostat που διεξήχθη το έτος 2000 και επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της πιο πρόσφατης έρευνας περιγράφοντας μια δύσκολη κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους νέους ακόμη και στην προ κρίσης περίοδο. Ως πρώτη εργασία μετά την εκπαίδευση στην έρευνα του 2000 ορίζεται εκείνη που διαρκεί τουλάχιστον έξι μήνες και αφορά σε εβδομαδιαία απασχόληση διάρκειας τουλάχιστον 20 ωρών. Με βάση αυτό τον αυστηρότερο ορισμό φαίνεται ότι η μετάβαση για τους άνδρες διαρκούσε περισσότερο σε σύγκριση με τις γυναίκες (36 έναντι 29 μηνών) ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού επιπέδου.

Οι μελέτες για τη διάρκεια μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας αφορούν συνήθως τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των τελευταίων τριών έως πέντε ετών και χρησιμοποιούν δύο κριτήρια. Το πρώτο είναι το μερίδιο των αποφοίτων που έχει δουλειά ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μετά την αποφοίτηση, π.χ. μετά από δύο, τρία ή πέντε έτη. Το δεύτερο είναι ο χρόνος που απαιτείται για να βρει δουλειά ένα συγκεκριμένο μερίδιο των αποφοίτων μιας συγκεκριμένης χρονιάς. Οι Καραμεσίνη και Κορνελάκης (2005) χρησιμοποίησαν και τα δύο κριτήρια για να μελετήσουν τα στοιχεία της έρευνας του 2000. Με βάση το πρώτο κριτήριο, περίπου το ένα τρίτο των αποφοίτων ΑΕΙ και το ένα τέταρτο των αποφοίτων Ανωτάτων Τεχνολογικών

Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΤΕΙ)¹³ των ετών 1996-1999 δεν είχαν βρει δουλειά έως το δεύτερο τρίμηνο του 2000. Με βάση το δεύτερο κριτήριο, υπολογίστηκε ότι απαιτούνταν περίπου 16 μήνες για την εύρεση της πρώτης εργασίας μεταξύ των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ωστόσο και πάλι βρίσκονταν σε καλύτερη θέση από τους απόφοιτους χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Όσον αφορά στο φύλο, οι άνδρες απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται να έβρισκαν την πρώτη εργασία πιο αργά από τις γυναίκες (περίπου 20 έναντι 14 μηνών), αν και όπως έχουμε ήδη αναφέρει δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ο ρόλος της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας.

Μια εκτεταμένη έρευνα πεδίου αφορούσε τους απόφοιτους 17 ελληνικών πανεπιστημίων (Καραμεσίνη, 2007). Με βάση τα δεδομένα αυτής, εκτιμήθηκε ότι άνω του 80% των πτυχιούχων που έχουν αποφοιτήσει πριν από 5-7 έτη απασχολούνταν, ενώ οι διαφοροποιήσεις βάσει φύλου ήταν πολύ μικρές. Το ποσοστό ανεργίας ήταν λίγο υψηλότερο για τις γυναίκες απόφοιτες (7% έναντι 5% για τους άνδρες). Σε σχέση με τον χρόνο εύρεσης της πρώτης απασχόλησης εκτιμήθηκε ότι περίπου ένας στους επτά πτυχιούχους βρήκε εργασία πριν από την αποφοίτηση, ένας στους πέντε μέσα σε έναν μήνα από την αποφοίτηση, περίπου ένας στους τρεις μέσα στο πρώτο έτος από την αποφοίτηση και επίσης ένας στους τρεις χρειάστηκε περισσότερους από δώδεκα μήνες. Αυτό που είναι πιο ενδιαφέρον και ιδιαίτερα ανησυχητικό, όμως, είναι ότι περίπου τέσσερις στους δέκα πτυχιούχους πανεπιστημίου παρέμειναν άνεργοι για περισσότερους από δώδεκα μήνες από την αποφοίτησή τους. Το εύρημα επιβεβαίωσε άλλες έρευνες σχετικά με την εργασιακή αβεβαιότητα που επικρατεί στους νέους.

Είναι ενδιαφέρον ότι, ενώ σχεδόν όλοι οι απόφοιτοι είχαν κάποια εργασιακή εμπειρία 5-7 χρόνια μετά την αποφοίτησή τους από το πανεπιστήμιο, περίπου για έναν στους πέντε αυτή δεν αξιολογήθηκε ως σημαντική. Επιπρόσθετα, περίπου επτά στους δέκα είχαν σταθερή απασχόληση, με το μερίδιο να είναι λίγο υψηλότερο για τους άνδρες (74% έναντι 69%). Επομένως, φαίνεται ότι ακόμη μια έρευνα θέτει το ζήτημα της ποιότητας της απασχόλησης των πτυχιούχων, χωρίς ωστόσο τα δεδομένα να επαρκούν για μια σε βάθος ανάλυση του φαινομένου.

Μια ακόμη έρευνα πεδίου απευθύνθηκε σε 500 περίπου απασχολούμενους και περίπου 200 επιχειρήσεις και κατέληξε σε μερικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα (ΙΟΒΕ, 2007). Το 90% περίπου των πτυχιούχων της έρευνας βρήκε εργασία σε λιγότερους από δώδεκα μήνες από την αποφοίτησή

¹³ Με τον όρο αυτό στην παρούσα μελέτη θα αναφερόμαστε στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) που το 2018 και 2019 καταργήθηκαν και απορροφήθηκαν από πανεπιστημιακά ιδρύματα. Για μια βραχεία περίοδο ονομάζονταν και ΑΕΙ Τεχνολογικού Τομέα.

τους. Το υψηλότερο μερίδιο των ανθρώπων που βρήκαν απασχόληση μέσα σε ένα έτος από την αποφοίτηση σε σχέση με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών μπορεί να οφείλεται στην επιλογή του δείγματος καθώς η έρευνα του IOBE απευθύνθηκε σε ήδη απασχολούμενους, οι οποίοι ενδεχομένως να διαφέρουν συστηματικά από το σύνολο των πτυχιούχων.

Μια ακόμη ομάδα μελετών εξέτασε τις προοπτικές απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πρώτου επιπέδου αξιοποιώντας τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ (Καραμεσίνη, 2006β και Καραμεσίνη και Πρόκου, 2006). Τα δύο κύρια πλεονεκτήματα της ΕΕΔ είναι ότι α) ως δειγματοληπτική καλύπτει το σύνολο της χώρας και τα συμπεράσματά της είναι πιο γενικά, και β) έχει πληθώρα ατομικών πληροφοριών που μπορούν να αξιοποιηθούν για την εξέταση μιας ευρείας ποικιλίας θεμάτων. Ένα ενδιαφέρον εύρημα των σχετικών μελετών είναι ότι οι απόφοιτοι ΑΤΕΙ εμφάνισαν υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας από τους απόφοιτους ΑΕΙ, τουλάχιστον τα πρώτα έτη μετά την αποφοίτηση, καθώς μετά από περίπου έξι έτη τα ποσοστά εξισώθηκαν. Μια πιθανή ερμηνεία είναι ότι οι απόφοιτοι ΑΕΙ συνεχίζουν συχνότερα τις σπουδές τους σε επίπεδο μεταπτυχιακού ή διδακτορικού. Επιπλέον το φύλο του αποφοίτου φαίνεται να είχε σημασία μόνο στους απόφοιτους ΑΤΕΙ, μεταξύ των οποίων οι άνδρες εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής.

Σε αντιδιαστολή, τόσο οι απόφοιτοι ΑΤΕΙ όσο και οι γυναίκες –*ceteris paribus*– φαίνεται να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση απασχόλησης σε σύγκριση με τους απόφοιτους πανεπιστημίου και τους άνδρες αντίστοιχα. Η διαφορά στο ποσοστό ανεργίας αυξανόταν καθώς απομακρυνόταν κανείς από την αποφοίτηση, στοιχείο που υπονοεί ότι δεν οφειλόταν σε μια καθυστερημένη μετάβαση από την εκπαίδευση στην επαγγελματική ζωή. Η ερμηνεία που προτείνεται επικαλείται το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής των αποφοίτων ΑΤΕΙ και τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Δύο είναι τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη ανάλυση των δεδομένων. Το πρώτο είναι ότι η ανεργία είναι ιδιαίτερα αυξημένη τα πρώτα χρόνια μετά την αποφοίτηση (34,4% και 36,5% για απόφοιτους ΑΕΙ και ΑΤΕΙ αντίστοιχα), αλλά μειώνεται στη συνέχεια, ειδικά για τους απόφοιτους ΑΕΙ. Το δεύτερο είναι ότι οι νέοι αντιμετωπίζουν έντονη αβεβαιότητα στην αγορά εργασίας, καθώς το 32% των αποφοίτων ΑΕΙ δεν είχαν σταθερή απασχόληση έξι έτη μετά την αποφοίτησή τους. Το αντίστοιχο μερίδιο για τους απόφοιτους ΑΤΕΙ ήταν 29%. Τα ευρήματα αυτά είναι συμβατά με εκείνα των ερευνών πεδίου που παρουσιάστηκαν παραπάνω καθώς και της έρευνας της Eurostat.

Στο ίδιο μήκος κύματος, και αξιοποιώντας επίσης στοιχεία από την ΕΕΔ, κινήθηκε η εργασία των Μητράκος κ.ά. (2010α), η οποία διερεύνησε τους παράγοντες που προσδιορίζουν την πιθανότητα να είναι κάποιος άνεργος

την περίοδο 2004-2007. Έμφαση δόθηκε στους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αν και η εργασία δεν εξειδικεύει στην περίπτωση των νέων. Οι συγγραφείς κατέληξαν σε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, τα ευρήματα επιβεβαίωσαν ότι όσο πιο εκπαιδευμένος είναι κάποιος, τόσο πιο εύκολα βρίσκει απασχόληση. Άρα, η εκπαίδευση λειτουργεί ως «ασπίδα» έναντι της ανεργίας. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι δεν έγινε καμία αναφορά στην ποιότητα¹⁴ της αντιστοίχισης, ένα στοιχείο που εντοπίστηκε σε προηγούμενες έρευνες. Επίσης, υποστηρίζουν ότι το πρόβλημα της ανεργίας των νέων οφείλεται στη μεγάλη διάρκεια της μετάβασης, καθώς φαίνεται να υπήρξε στενή αρνητική σχέση μεταξύ της αποφοίτησης και του ποσοστού ανεργίας, η οποία εντοπίστηκε σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Βασική διαφορά είναι ότι η διαδικασία μείωσης της ανεργίας ήταν ταχύτερη για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και συνέκλινε σε χαμηλότερο επίπεδο ανεργίας σε σύγκριση με τους απόφοιτους χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Ειδικά εντός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όσο αυξάνονταν τα έτη εκπαίδευσης (ΑΤΕΙ, ΑΕΙ, μεταπτυχιακές σπουδές), τόσο μειωνόταν το μακροχρόνιο ποσοστό ανεργίας. Ανεξαρτήτως πεδίου σπουδών, οι γυναίκες βίωναν μεγαλύτερο πρόβλημα ανεργίας.

Η σημασία του αντικειμένου σπουδών

Ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα πολλών μελετών είναι πως η ταχύτητα απορρόφησης των πτυχιούχων από την αγορά εργασίας διαφέρει ανάλογα με το αντικείμενο των σπουδών. Οι Καραμεσίνη και Κορνελάκης (2005) βρήκαν πως άνω του 40% των αποφοίτων φυσικομαθηματικών επιστημών, πληροφορικής, κοινωνικών επιστημών και ΜΜΕ, ανθρωπιστικών επιστημών και παιδαγωγικών των ετών 1996-1999 δεν είχαν βρει δουλειά έως το δεύτερο τρίμηνο του 2000 (33% για το σύνολο των αποφοίτων ΑΕΙ). Επιπλέον οι απόφοιτοι φυσικομαθηματικών επιστημών και πληροφορικής, οι απόφοιτοι φυσικής αγωγής και πολυτεχνικών σχολών χρειάστηκαν άνω των 18 μηνών για την εύρεση της πρώτης εργασίας (16 μήνες για το σύνολο των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Η μελέτη της Νικολίτσα (2007) από την ίδια έρευνα της Eurostat που διεξήχθη το έτος 2000 επιβεβαιώνει τη σημασία του πεδίου των σπουδών στην ομαλότητα της διαδικασίας μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας βρίσκοντας ότι πλεονέκτημα στη διαδικασία μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση είχαν οι γυναίκες απόφοιτες ΤΕΣ, ΤΕΙ και ΙΕΚ, καθώς και οι απόφοιτοι πολυτεχνικών και ιατρικών σχολών.

Χρήσιμες για τη διερεύνηση των αιτιών που συμβάλλουν στα προβλήματα ανεργίας των νέων είναι οι έρευνες που αφορούν απόφοιτους συγκεκριμένων

¹⁴ Με τον όρο ποιότητα νοείται η ποιότητα της σύζευξης της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας, δηλαδή κατά πόσον η θέση εργασίας απαιτεί τα προσόντα που διαθέτει το άτομο. Σχετικοί όροι είναι η υπέρ-εκπαίδευση και η έτερο-απασχόληση.

πανεπιστημίων, παρά την περιορισμένη δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων τους για ευρείες πληθυσμιακές ομάδες. Παράδειγμα μιας τέτοιας έρευνας είναι εκείνη που αφορά στους απόφοιτους οικονομικών σχολών (Μπήτρος, 2002). Η έρευνα έδειξε ότι λίγο περισσότεροι από τους μισούς απόφοιτους βρήκαν δουλειά ένα έτος μετά την αποφοίτηση. Μια ερμηνεία που δόθηκε από τους ίδιους τους πτυχιούχους είναι ότι το μικρό αυτό ποσοστό οφείλεται στην αναντιστοιχία της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και στην έλλειψη συμπληρωματικών δεξιοτήτων. Μια δεύτερη έρευνα αφορούσε στους απόφοιτους του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ). Όπως ίσως θα ανέμενε κάποιος, το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων του ΕΜΠ ήταν ιδιαίτερα χαμηλό (2,2%), ενώ σύντομο ήταν και το χρονικό διάστημα μετάβασης στην πρώτη θέση εργασίας, το οποίο κυμαινόταν από περίπου πέντε μήνες (ΕΜΠ, 2002) έως 5,7 μήνες (ΤΕΕ, 2006) μετά την αποφοίτηση. Η τρίτη έρευνα αφορούσε στους απόφοιτους του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων εκτιμήθηκε στο 7% πέντε χρόνια μετά την αποφοίτηση ενώ περισσότερο ευάλωτες ομάδες φαίνεται ότι ήταν οι γυναίκες και οι απόφοιτοι συγκεκριμένων γνωστικών πεδίων, όπως οι νηπιαγωγοί, οι γεωπόνοι, οι μηχανικοί χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης (Καραμεσίνη, 2006α). Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον στοιχείο που εισήγαγε η συγκεκριμένη μελέτη σχετίζεται με το είδος της απασχόλησης που εξασφαλίζουν οι απόφοιτοι. Συγκεκριμένα, ένα μεγάλο ζήτημα είναι η προσωρινότητα, καθώς το 45% των πτυχιούχων των τελευταίων 5-8 ετών δεν είχαν σταθερή απασχόληση.

Οι παραπάνω μελέτες αναδεικνύουν τη χρησιμότητα της σύγκρισης αποφοίτων παρεμφερών τμημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της ανάλυσης των παραγόντων που ενδεχομένως συμβάλλουν στις διαφορές που εντοπίζονται στη διαδικασία μετάβασης στην πρώτη εργασία. Για παράδειγμα, ενώ η έρευνα στους απόφοιτους του ΕΜΠ βρήκε σχεδόν μηδενικά προβλήματα απορρόφησης, αυτή στους απόφοιτους μηχανικούς χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας εντόπισε σημαντικά προβλήματα. Δεδομένου ότι το αντικείμενο σπουδών είναι παρόμοιο σε κάποιες περιπτώσεις, θα ήταν χρήσιμο να διερευνηθούν επιπρόσθετοι λόγοι για τους οποίους τα ευρήματα διαφέρουν. Τα ατομικά χαρακτηριστικά ή η αποδοχή από την αγορά εργασίας των προσόντων που αποκτούν οι απόφοιτοι από κάθε τμήμα ενδεχομένως να δίνουν ένα μέρος της απάντησης.

Οι έρευνες πεδίου που αναφέρθηκαν έως τώρα απευθύνονταν κατά κανόνα στους απόφοιτους αγνοώντας την πλευρά των εργοδοτών, οι οποίοι αποτελούν το άλλο μέρος της εξίσωσης. Η έννοια της απασχολησιμότητας συνεπάγεται ότι ένα μέρος της ευθύνης της μη εύρεσης απασχόλησης βαρύνει το άτομο, το οποίο οφείλει να έχει όλα εκείνα τα στοιχεία/προσόντα που θα του εξασφαλίσουν απρόσκοπτη πρόσβαση στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας. Το ποια όμως είναι κάθε χρονική στιγμή αυτά τα προσόντα καθορίζεται από τη ζήτηση στην αγορά εργασίας,

δηλαδή από τους εργοδότες. Η έρευνα πεδίου του ΤΕΕ το 2001 ρώτησε τους εργοδότες σχετικά με την ελκυστικότητα των μηχανικών και οι απαντήσεις ανέδειξαν πως πέρα από την προσωπικότητα και τις συμπληρωματικές γνώσεις που έχουν μεγάλη σημασία, σημαντικό ρόλο στην επιλογή των εργοδοτών έχει και το ίδρυμα φοίτησης του υποψηφίου με σαφή προτίμηση προς το ΕΜΠ. Οι λόγοι πίσω από κάτι τέτοιο μπορεί να περιλαμβάνουν τον εφαρμοσμένο χαρακτήρα των σπουδών, το κύρος του ΕΜΠ που προσδίδει αξία στους πτυχιούχους του ή ακόμη και το ότι δεν υπάρχει κάποια αξιόλογη εναλλακτική στα πεδία εκείνα στα οποία το ΕΜΠ υστερεί (Liagouras et al., 2003).

Η μελέτη της Καραμεσίνη (2007) επιβεβαίωσε ακόμη μια φορά ότι το αντικείμενο σπουδών είναι κρίσιμος παράγοντας στη διαδικασία ομαλής ένταξης στην απασχόληση, καθώς χαμηλά ποσοστά απασχόλησης εντοπίστηκαν στους απόφοιτους βιολογίας, θεολογίας, ιστορίας-αρχαιολογίας και πολιτικής επιστήμης. Η δομή της ελληνικής οικονομίας μπορεί να ερμηνεύσει αυτά τα ευρήματα μάλλον εύκολα, είτε από την άποψη της δυσανάλογης ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα προς αυτή την κατεύθυνση (π.χ. βιολογία), είτε ως προς τη σημασία του δημόσιου τομέα ως εργοδότη (π.χ. θεολόγοι και ιστορικοί-αρχαιολόγοι). Το ποσοστό ανεργίας ήταν λίγο υψηλότερο μεταξύ των αποφοίτων ιστορίας-αρχαιολογίας και θεολογίας. Σημειώνεται ότι μεταξύ των τελευταίων κυριαρχούν οι γυναίκες, οπότε η υψηλότερη ανεργία των γυναικών που αναφέρθηκε παραπάνω ερμηνεύεται και από την επιλογή αντικειμένου σπουδών.

Σύμφωνα με την έρευνα του IOBE (2007) η πλειονότητα των θέσεων εργασίας ήταν αντίστοιχη με τα ακαδημαϊκά τους προσόντα. Μεγαλύτερες δυσκολίες στην εύρεση απασχόλησης εμφάνισαν οι απόφοιτοι κοινωνικών επιστημών, βιολογίας και γενετικής αποδεικνύοντας ακόμη μια φορά τη σημασία του γνωστικού αντικειμένου των σπουδών. Αν, επιπλέον, ληφθεί υπόψη και η ποιότητα της πρώτης εργασίας, δηλαδή κατά πόσον ανταποκρίνεται στα ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά των πτυχιούχων (οριζόντια αναντιστοιχία), τότε και οι απόφοιτοι καλών τεχνών, μαθηματικών και στατιστικής χρειάστηκαν μεγαλύτερα διαστήματα για να βρουν εργασία σχετική με το πτυχίο τους.

Η έρευνα των Μητράκος κ.ά. (2010α) επιβεβαίωσε προηγούμενα ευρήματα σχετικά με την ανομοιογένεια που εμφανίζουν οι προοπτικές απασχόλησης εντός εκπαιδευτικών επιπέδων. Οι απόφοιτοι πληροφορικής και νομικής, λόγω χάρη, φαίνεται ότι δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα ανεργίας εξαρχής, σε αντιδιαστολή με τους απόφοιτους φυσικών επιστημών, μαθηματικών και στατιστικής, οι οποίοι ξεκινούσαν με υψηλή ανεργία μετά την αποφοίτηση, η οποία όμως μειωνόταν σε ανεκτά επίπεδα μετά από κάποια χρόνια. Τέλος, υπάρχουν και απόφοιτοι ΑΕΙ των πεδίων της φυσικής αγωγής και των κοινωνικών επιστημών, καθώς και πολλοί απόφοιτοι ΑΤΕΙ, οι οποίοι

φαίνεται να αντιμετωπίζουν οξύ πρόβλημα ανεργίας αρκετά χρόνια μετά την αποφοίτηση.

Άλλα χαρακτηριστικά

Στην έρευνα της Eurostat που διεξήχθη το έτος 2000 περιλαμβάνονται επιπλέον πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά των αποφοίτων ηλικίας 15-35 ετών. Η διερεύνησή τους οδηγεί σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα (Νικολίτσα, 2007). Για παράδειγμα, οι έγγαμοι άνδρες, οι αλλοδαποί, οι κάτοικοι αγροτικών περιοχών και εκείνοι που αποφοίτησαν σε μεγαλύτερη ηλικία χρειάστηκαν περισσότερο χρόνο για να βρουν την πρώτη τους εργασία. Σε αντιδιαστολή, η διάρκεια μετάβασης φαίνεται να σχετίζονται αρνητικά με το ενδεχόμενο ο πατέρας του απόφοιτου να ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα, επιλογή την οποία πιθανόν ακολουθούν οι απόγονοι, και το τοπικό ποσοστό ανεργίας, το έτος αποφοίτησης και το εκπαιδευτικό επίπεδο.

Η έρευνα του IOBE (2007) ανέδειξε επίσης ως σημαντικούς παράγοντες για τη διάρκεια μετάβασης στην απασχόληση κάποια ευρύτερα ατομικά χαρακτηριστικά του αποφοίτου. Για παράδειγμα, μεγαλύτερες δυσκολίες συνάντησαν οι πτυχιούχοι που προέρχονταν από οικογένειες με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων, όπως επίσης και αυτοί που είναι νεότεροι ή κάτοχοι μεταπτυχιακού. Τα δύο πρώτα ευρήματα μπορούν να εξηγηθούν με βάση τη σημασία των κοινωνικών δικτύων που συζητήθηκαν στην εισαγωγή. Η δυσκολία εύρεσης εργασίας των κατόχων μεταπτυχιακού ενδεχομένως συνδέεται με την αναντιστοιχία προσόντων με τις ζητούμενες δεξιότητες των διαθέσιμων θέσεων εργασίας, ενώ δεν αποκλείεται οι διαφορετικές προσδοκίες εργοδοτών και αναζητούντων εργασία ως προς τις αποδοχές να θέτουν επιπλέον εμπόδια.

Τι άλλαξε η οικονομική κρίση

Η βιβλιογραφία που παρουσιάστηκε έως τώρα αφορά, κατά κανόνα, την περίοδο πριν από το 2008, οπότε η χώρα βίωνε υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Όπως ήδη συζητήθηκε στην εισαγωγή, έκτοτε πολλά έχουν αλλάξει τόσο για το σύνολο του πληθυσμού, όσο και για τους νέους ειδικότερα. Η βιβλιογραφία που αναφέρεται στην περίοδο μετά το 2008, ωστόσο, είναι περιορισμένη.

Η συγκριτική ανάλυση των συνθηκών που αντιμετωπίζουν οι νέοι στην αγορά εργασίας πριν και μετά το 2008 δίνει ενδιαφέροντα αποτελέσματα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την εκτίμηση των αποδοχών και των αποδόσεων της εκπαίδευσης (Κανελλόπουλος κ.ά., 2013). Τα σχετικά ευρήματα επιβεβαίωσαν ότι η ανεργία αυξήθηκε για όλους μετά το 2008 ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης, ενώ υπάρχει αρνητική συσχέτιση των

ετών από την αποφοίτηση και της ανεργίας στις περισσότερες περιπτώσεις, όμως η ακριβής σχέση διαφέρει ανά γνωστικό πεδίο και φύλο. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η σύγκριση της εκτιμώμενης ανεργίας πριν και μετά το 2008 που αποκαλύπτει ότι οι απόφοιτοι χαμηλών εκπαιδευτικών βαθμίδων, οι άνδρες και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία συμμετέχοντες στην αγορά εργασίας αντιμετώπισαν μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας. Εξαιρέση αποτελούν οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών σπουδών και οι γυναίκες απόφοιτες ΑΤΕΙ. Επιπλέον, σημαντικές ήταν οι αυξήσεις στο ποσοστό ανεργίας που εντοπίζονται μετά το 2008 μεταξύ των αποφοίτων διαφορετικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες όμως εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία.

Η σύγκριση της Ελλάδας με άλλες ευρωπαϊκές χώρες φανέρωσε ομοιότητες και διαφορές, τόσο πριν όσο και μετά το 2008 (Bell and Blanchflower, 2015). Μεγαλύτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην ομάδα νέων 25-29 ετών, διότι α) σε αυτή την ομάδα είναι μεγαλύτερος ο αριθμός των ανέργων και β) αποτελεί την ομάδα που επλήγη περισσότερο από την ύφεση, καθώς την περίοδο που τα μέλη της αποφοιτούσαν επιδεινώθηκε περαιτέρω η μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Άρα, εκτός από το συνηθισμένο αποτέλεσμα της ηλικίας στις προοπτικές απασχόλησης πρέπει να εξεταστεί και ένα πιθανό αποτέλεσμα κοορτής (*cohort effect*). Επίσης, υπάρχουν ενδείξεις μείωσης του πληθυσμού των νέων, συνέπεια τόσο των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων, όσο και της μετανάστευσης, καθώς και διαφοροποίηση των προοπτικών των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η ύφεση δεν φαίνεται να προκάλεσε αύξηση της συγκατοίκησης των νέων με τους γονείς τους, με εξαίρεση τις γυναίκες, οι οποίες όμως πριν από το 2008 έμεναν συχνότερα μόνες. Τέλος, επιβεβαιώνοντας ευρήματα που αναφέρονται στη βιβλιογραφία ήδη πριν από το 2008, προκύπτει ότι πολλοί νέοι υποαπασχολούνταν, ενώ παρέμεναν άνεργοι για περισσότερο χρόνο σε σύγκριση με άλλες χώρες. Αυτό σημαίνει ότι τα «σημάδια» που ενδέχεται να άφησε η ανεργία, ειδικά σε αυτούς της ομάδας 25-29 ετών, αναμένεται να είναι πιο βαθιά. Τέλος, η διαμονή σε ιδιόκτητη κατοικία είναι πιθανόν ένας λόγος για την περιορισμένη γεωγραφική κινητικότητα που εμφανίζουν οι νέοι και ενδέχεται να συνέβαλε στην αύξηση της ανεργίας τους.

Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα της βιβλιογραφίας επιβεβαιώνουν ότι περισσότερη εκπαίδευση συμβαδίζει με χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας, άρα όσο πιο πολλά χρόνια σπουδάζει κάποιος, τόσο πιο πιθανό είναι να βρει δουλειά. Αυτό είναι κάτι που δεν άλλαξε μετά το 2008, παρά την αύξηση της ανεργίας για όλες τις κατηγορίες των αποφοίτων. Ωστόσο, φαίνεται ότι η ανεργία των νέων σε μεγάλο βαθμό μπορεί να αποδοθεί στις καθυστερήσεις στη μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία, καθυστερήσεις

οι οποίες αναμένεται να «κοστίσουν» στην ελληνική οικονομία σε όρους μειωμένης συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και μετανάστευσης των νέων προς εύρεση εργασίας σε άλλες χώρες. Οι περισσότερες μελέτες, είτε στηρίχτηκαν σε έρευνες πεδίου, είτε σε ευρύτερες δειγματοληπτικές έρευνες, εστίασαν την ανάλυση στους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και συμφωνούν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την ανεργία ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών και το φύλο. Ενδεχομένως το φύλο να ενσωματώνει σε ένα βαθμό διαφορετικές επιλογές στα γνωστικά πεδία των σπουδών. Για παράδειγμα, υπάρχουν περισσότερες γυναίκες φιλόλογοι και περισσότεροι άνδρες απόφοιτοι επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Ένα πρόσθετο στοιχείο που συζητείται στη βιβλιογραφία και οφείλει να προβληματίσει, ειδικά σήμερα με την αύξηση της διάδοσης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, είναι το φαινόμενο της υποαπασχόλησης των νέων που έρχεται να προστεθεί σε παλαιότερα ζητήματα, όπως η έτερο-απασχόληση και η υπέρ-εκπαίδευση. Το πρώτο πιθανότατα οφείλεται στην αδύναμη ζήτηση για εργασία την πρόσφατη περίοδο, ενώ τα άλλα δύο φαίνεται να τροφοδοτούνται από συνδυασμό παραγόντων που επηρεάζουν τόσο την προσφορά όσο και τη ζήτηση για εργασία, όπως είναι η αναντιστοιχία των προσόντων που καλλιεργεί το εκπαιδευτικό σύστημα με αυτά που ζητά η αγορά ή η παραγωγή θέσεων εργασίας από τον ιδιωτικό τομέα μεσαίων και χαμηλών δεξιοτήτων, αλλά όχι υψηλών. Παρόλα αυτά, η ζήτηση για εκπαίδευση συνεχίζει να συνδέεται με καλύτερες προοπτικές απασχόλησης και υψηλότερες αποδοχές.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Εμπειρικά δεδομένα
της μελέτης

Προκειμένου να χαρτογραφήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των νέων και της θέσης τους στην αγορά εργασίας, καθώς και να ποσοτικοποιήσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν την πιθανότητα να είναι άνεργοι είναι απαραίτητη η χρήση αξιόπιστων και αναλυτικών δεδομένων. Η πηγή πληροφόρησης που χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη είναι η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ που διενεργείται σε επίπεδο επικράτειας. Η ΕΕΔ είναι η μεγαλύτερη και παλαιότερη δειγματοληπτική έρευνα που διεξάγεται στην Ελλάδα και αποτελεί την πληρέστερη πηγή πληροφόρησης αναφορικά με θέματα που σχετίζονται με την αγορά εργασίας.¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 1981-1997 η ΕΕΔ λάμβανε χώρα το 2^ο τρίμηνο κάθε έτους, ενώ από το 1998 διενεργείται σε τριμηνιαία βάση. Από το 2004 η ΕΕΔ από αμιγώς διαστρωματική έγινε κυλιόμενο πάνελ (rotating panel), όπου το κάθε νοικοκυριό παρακολουθείται το πολύ για 6 τρίμηνα. Η αλλαγή αυτή επιτρέπει μεταξύ άλλων να μετρούνται και οι ροές στην αγορά εργασίας. Το μέγεθος του δείγματος κάθε τρίμηνο είναι σχεδόν 30.000 νοικοκυριά ή περίπου 60.000 άτομα. Με τη χρήση κατάλληλων σταθμίσεων η ΕΛΣΤΑΤ καθιστά το δείγμα αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού της χώρας και ικανό να παράγει συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία.

Η ΕΕΔ καταγράφει για το σύνολο των ερευνώμενων ηλικίας άνω των 15 ετών συγκεκριμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά (ενδεικτικά αναφέρονται ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, τόπος διαμονής, κ.ά.). Επίσης, περιέχει αξιόλογα δεδομένα αναφορικά με τη θέση τους στην αγορά εργασίας (απασχολούμενοι, άνεργοι, εκτός εργατικού δυναμικού) και χαρακτηριστικά της εργασίας τους (πλήρης/μερική απασχόληση, κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, επάγγελμα, ώρες εργασίας, τυχόν δεύτερη εργασία, κτλ.).

Ποιοι είναι οι νέοι;

Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό που χρησιμοποιείται από τον ΟΗΕ, ως νέοι θεωρούνται τα άτομα των οποίων η ηλικία είναι μεταξύ 15 και 24 ετών. Στην πράξη ο ορισμός αυτός διαφοροποιείται μεταξύ χωρών ανάλογα με το πολιτισμικό και θεσμικό υπόβαθρο της κάθε χώρας. Συνήθως το κατώτερο όριο αφορά την ηλικία σύμφωνα με την οποία οι νέοι ολοκληρώνουν την υποχρεωτική τους εκπαίδευση και έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται νόμιμα.¹⁶ Στον αντίποδα, το ανώτατο όριο ηλικίας για να χαρακτηριστεί κάποιος νέος επίσης διαφοροποιείται αρκετά μεταξύ χωρών.¹⁷

¹⁵ Είναι ενδεικτικό ότι η ΕΕΔ χρησιμοποιείται προκειμένου να καταγράφεται διαχρονικά το ποσοστό ανεργίας της χώρας.

¹⁶ Στην Ελλάδα η νομοθεσία επιτρέπει σε ανήλικους άνω των δεκαπέντε ετών να εργάζονται. Το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει τη διαδικασία πρόσληψης (απαιτείται η έκδοση ειδικού βιβλιαρίου από το ΣΕΠΕ για το οποίο είναι απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις και βεβαιώσεις του εργοδότη), το ωράριο εργασίας (το οποίο εξαρτάται από το αν ο ανήλικος συνεχίζει τις σπουδές του), καθώς και τα επαγγέλματα που απαγορεύονται να εξασκούν οι ανήλικοι.

¹⁷ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι πολιτικές απασχόλησης για νέους στο Ηνωμένο Βασίλειο αφορούν άτομα ηλικίας 16-18, στη βόρεια Ιταλία οι αντίστοιχες ηλικίες είναι 14-29, ενώ στη νότια Ιταλία 14-32.

Στην Ελλάδα η πλειονότητα των πολιτικών για την απασχόληση που αφορούν νέους αναφέρονται συνήθως στις ηλικίες 18-24. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι όλο και περισσότεροι νέοι πλέον ακολουθούν τριτοβάθμια και μεταπτυχιακή εκπαίδευση ενώ για τους άνδρες η στρατιωτική θητεία, αν και συντομότερη σε σχέση με το παρελθόν, συνεχίζει να είναι υποχρεωτική, θεωρούμε ότι η ηλικία των 24 ετών μάλλον δεν ανταποκρίνεται πλήρως στον ορισμό των νέων στην Ελλάδα και θεωρούμε σκόπιμο ως νέοι να θεωρούνται τα άτομα με ηλικία από 15 έως και 29, ώστε εκτός από τους νέους ηλικιακά να συμπεριλαμβάνονται και οι «νέοι» στην αγορά εργασίας.

Παρόλα αυτά ακόμα και μέσα στην ηλικιακή ομάδα των νέων υπάρχει μεγάλη ετερογένεια, αφού περιλαμβάνονται άτομα που μόλις τελείωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση και είναι πιο πιθανό να συνεχίσουν τις σπουδές τους παρά να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, ενώ για ορισμένους η σχέση τους με την αγορά εργασίας είναι πιο χαλαρή (περιστασιακές εργασίες παράλληλα με τις σπουδές). Προκειμένου να λάβουμε υπόψη αυτή την ιδιαιτερότητα όπου κρίνεται χρήσιμο στη μελέτη αυτή ορισμένα γραφήματα και πίνακες παρουσιάζονται ξεχωριστά για τους εφήβους (15-19), τους πιο «νεαρούς» ενήλικες (20-24) και τους πιο «μεγάλους» ενήλικες 25-29.¹⁸

Για την περιγραφική μας ανάλυση τα έτη που επιλέγονται αφορούν στο 2008 (έτος κατά το οποίο η ελληνική αγορά εργασίας σε όρους ανεργίας καταγράφει την καλύτερή της επίδοση), το 2013 (κορύφωση της οικονομικής κρίσης σε όρους ανεργίας), το 2017 (σταδιακή αποκλιμάκωση της κρίσης) και το 2019 (τελευταίο διαθέσιμο στην ΕΕΔ). Για τις οικονομετρικές εκτιμήσεις χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα στοιχεία από το 2004 έως το 2019 προκειμένου να αυξήσουμε τον αριθμό των παρατηρήσεων και να καλύψουμε το σύνολο της περιόδου με όποιες μεταβολές εντοπίζονται κατά τη διάρκειά της.

¹⁸ Για λόγους σύγκρισης σε ορισμένα γραφήματα και πίνακες παρουσιάζονται στοιχεία και για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

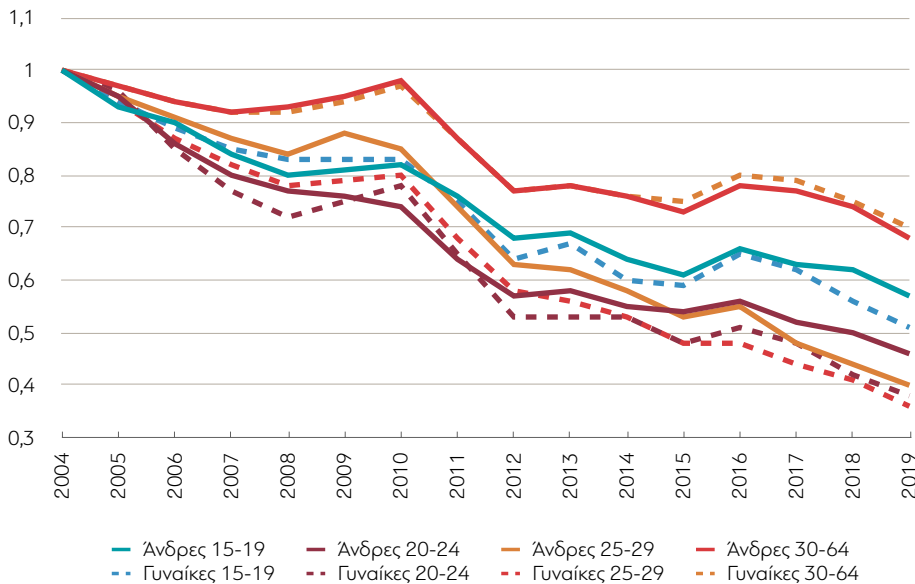
Πίνακας 4.1. Αριθμός παρατηρήσεων ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα (2004-2019)

Έτος	Άνδρες				Γυναίκες			
	15-19	20-24	25-29	Σύνολο	15-19	20-24	25-29	Σύνολο
2004	8.837	10.067	10.436	29.340	8.691	9.947	10.460	29.098
2005	8.242	9.604	9.899	27.745	8.128	9.545	9.875	27.548
2006	7.934	8.696	9.523	26.153	7.693	8.439	9.130	25.262
2007	7.465	8.071	9.103	24.639	7.425	7.633	8.535	23.593
2008	7.039	7.788	8.778	23.605	7.201	7.173	8.159	22.533
2009	7.158	7.691	9.228	24.077	7.256	7.464	8.278	22.998
2010	7.260	7.427	8.906	23.593	7.232	7.715	8.404	23.351
2011	6.721	6.408	7.690	20.819	6.489	6.484	7.126	20.099
2012	6.042	5.728	6.603	18.373	5.601	5.313	6.035	16.949
2013	6.132	5.815	6.445	18.392	5.825	5.247	5.897	16.969
2014	5.671	5.578	6.027	17.276	5.235	5.296	5.555	16.086
2015	5.404	5.409	5.498	16.311	5.140	4.781	5.028	14.949
2016	5.798	5.639	5.719	17.156	5.623	5.039	5.012	15.674
2017	5.603	5.279	5.061	15.943	5.367	4.797	4.640	14.804
2018	5.454	5.012	4.212	15.070	4.871	4.221	4.327	13.419
2019	5.048	4.592	4.212	13.852	4.426	3.753	3.759	11.938
Σύνολο	105.808	108.804	117.732	322.344	102.203	102.847	110.220	315.270

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 4.1 παρατηρούμε ότι για τα δύο φύλα ο αριθμός των διαθέσιμων παρατηρήσεων κάθε έτος μειώνεται ακολουθώντας παρόμοια πορεία. Έτσι, ενώ για το 2004 υπάρχουν στο δείγμα περίπου 29 χιλιάδες παρατηρήσεις για κάθε φύλο, το 2019 είναι λιγότερες από τις μισές (περίπου 14 χιλιάδες άνδρες και 12 χιλιάδες γυναίκες). Παρότι η ΕΛΣΤΑΤ έχει μειώσει το δείγμα για το σύνολο της ΕΕΔ, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 4.1 για όλες της ηλικίες, η μείωση για το δείγμα των νέων παραμένει σχετικά μεγαλύτερη, ειδικά για τις ηλικίες 20-29. Σε κάποιο βαθμό η μείωση αυτή οφείλεται στη δημογραφική γήρανση, ενώ δεν θα πρέπει να αγνοούμε ότι ένα διόλου ευκαταφρόνητο κομμάτι των νέων, κατά τα έτη της κρίσης, μετανάστευσε στο εξωτερικό, και ίσως σε κάποιο βαθμό αυτό αντικατοπτρίζεται στα δεδομένα μας. Η χρήση πάντως κατάλληλων σταθμίσεων από την ΕΛΣΤΑΤ διορθώνει το όποιο πρόβλημα αντιπροσωπευτικότητας του πραγματικού πληθυσμού.

Γράφημα 4.1. Ρυθμός μεταβολής παρατηρήσεων κατά ηλικία, φύλο και έτος

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ.

Ορισμός των ανέργων

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των δεδομένων μας, θα πρέπει να δώσουμε έναν σαφή ορισμό του ανέργου και του απασχολούμενου. Ο ορισμός που πλέον χρησιμοποιείται ευρύτατα, τουλάχιστον όσον αφορά τα επίσημα στατιστικά της ανεργίας, είναι αυτός του ILO και υιοθετείται από την Eurostat και κατά συνέπεια και την ΕΛΣΤΑΤ. Ειδικότερα, ως άνεργοι ορίζονται τα άτομα (ηλικίας 15-74) που δεν εργάστηκαν με αμοιβή περισσότερο από μία ώρα κατά την εβδομάδα αναφοράς, είναι διαθέσιμα να εργαστούν και αναζητούν ενεργά εργασία τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες ή έχουν βρει μια εργασία που θα αναλάβουν μέσα στους επόμενους τρεις μήνες.

Στον αντίποδα, απασχολούμενοι είναι τα άτομα με ηλικία 15 ετών και άνω, τα οποία την εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μία ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ή αυτοαπασχόληση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά.

Οι παραπάνω ορισμοί παρά την ευρεία χρήση τους έχουν δεχτεί και κριτική. Για παράδειγμα, έχει αμφισβητηθεί το κατά πόσο ο κανόνας της μίας ώρας είναι ενδεδειγμένος. Ορισμένοι ερευνητές θα προτιμούσαν να χρησιμοποιούν μια μεγαλύτερη περίοδο εργασίας. Αν και αυτό μπορεί να έχει κάποια λογική, θα δημιουργούσε ωστόσο πρόβλημα στη σύγκριση των περιγραφικών στατιστικών τόσο μεταξύ χωρών όσο και διαχρονικά. Ένα άλλο ερώτημα

σχετίζεται με το πώς χαρακτηρίζονται οι μαθητές/σπουδαστές. Θα πρέπει να θεωρούνται ως εκτός του εργατικού δυναμικού ή αν είναι ενεργοί στην αναζήτηση εργασίας να κατατάσσονται ως άνεργοι; Επιπλέον, πού θα έπρεπε να εντάσσονται όσοι παραδοσιακά βρίσκονται εκτός εργατικού δυναμικού; Είναι σωστό να διαχωρίζονται από τους ανέργους οι αποθαρρημένοι εργαζόμενοι;¹⁹ Σε πολύ μεγάλο βαθμό το οικονομετρικό υπόδειγμα που επιλέγουμε να υπολογίσουμε, και παρουσιάζεται παρακάτω, λαμβάνει υπόψη του αυτά τα ερωτήματα, αφού εκτιμά συγχρόνως την πιθανότητα κάποιος νέος να συμμετέχει στην αγορά εργασίας και την πιθανότητα να είναι άνεργος.

19 Οι αποθαρρημένοι εργαζόμενοι είναι άτομα που αν και επιθυμούν να εργαστούν δεν αναζητούν την περίοδο αναφοράς ενεργά μια δουλειά, αφού δεν διαβλέπουν καμία δυνατότητα απόκτησης αμειβόμενης απασχόλησης. Το ότι βρίσκονται εκτός εργατικού δυναμικού σε μεγάλο βαθμό είναι αποτέλεσμα των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που επικρατούν. Εφόσον οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας βελτιωθούν, τουλάχιστον ένα μέρος από αυτούς, θα επιστρέψουν στην απασχόληση χωρίς ποτέ να έχουν χαρακτηριστεί ως άνεργοι.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

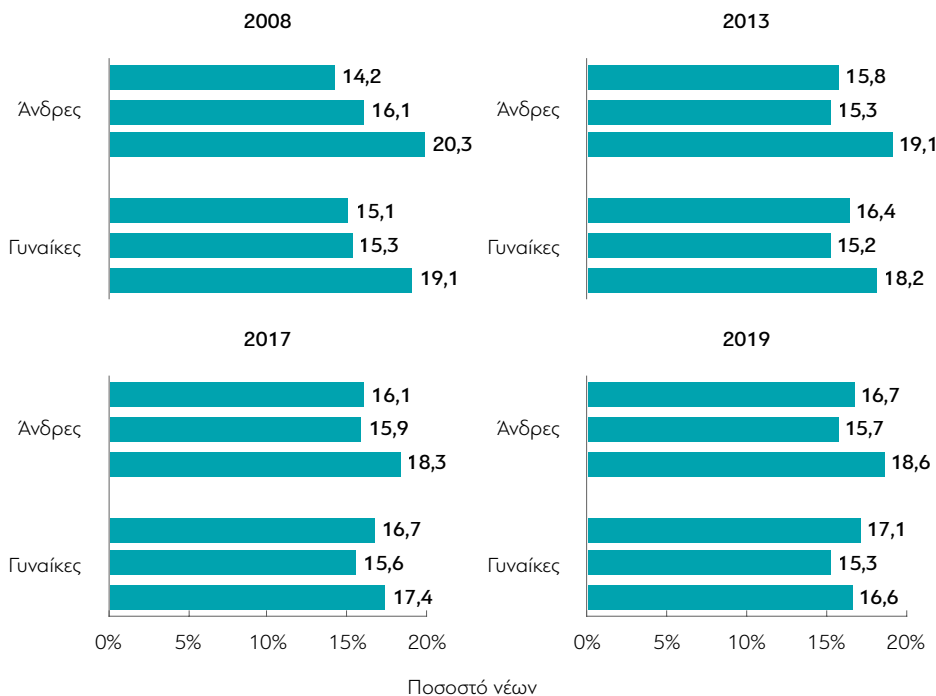
Χαρακτηριστικά των νέων στην Ελλάδα

5

Εξετάζοντας την κατανομή των νέων (15-29 ετών) στο χρονικό διάστημα 2008-2019 μπορούμε να καταλήξουμε στις ακόλουθες παρατηρήσεις (Γράφημα 5.1). Πρώτον, το μερίδιο των ανδρών παραμένει σταθερό την περίοδο αυτή. Δεύτερον, το μερίδιο της κάθε υποκατηγορίας νέων αυξάνεται με την ηλικία. Έτσι, οι νέοι ηλικίας 25-29 ετών αποτελούν τη μεγαλύτερη πληθυσμιακά ομάδα νέων και στα δύο φύλα, αν και διαχρονικά το μερίδιό τους μειώνεται. Αυτές οι παρατηρήσεις μπορούν να αποδοθούν στις δυσμενείς δημογραφικές μεταβολές, λόγω της μείωσης των γεννήσεων διαχρονικά, καθώς και στις δημογραφικές μεταβολές που προκλήθηκαν από την οικονομική ύφεση, όπως είναι η μετανάστευση των νέων Ελλήνων και η φυγή των μεταναστών που βρίσκονταν ήδη στη χώρα προς εύρεση απασχόλησης στο εξωτερικό. Η πρώτη περίπτωση αφορά στο φαινόμενο του *brain drain* που συζητήθηκε στην εισαγωγή και το οποίο αφορά κυρίως νέους, ενώ η δεύτερη περίπτωση αφορά είτε στον επαναπατρισμό των μεταναστών νεαρής ηλικίας που δεν μπορούν να βρουν εργασία στην Ελλάδα είτε στην προσπάθειά τους να αναζητήσουν εργασία σε τρίτη χώρα.

Γράφημα 5.1. Κατανομή νέων (15-29) κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα

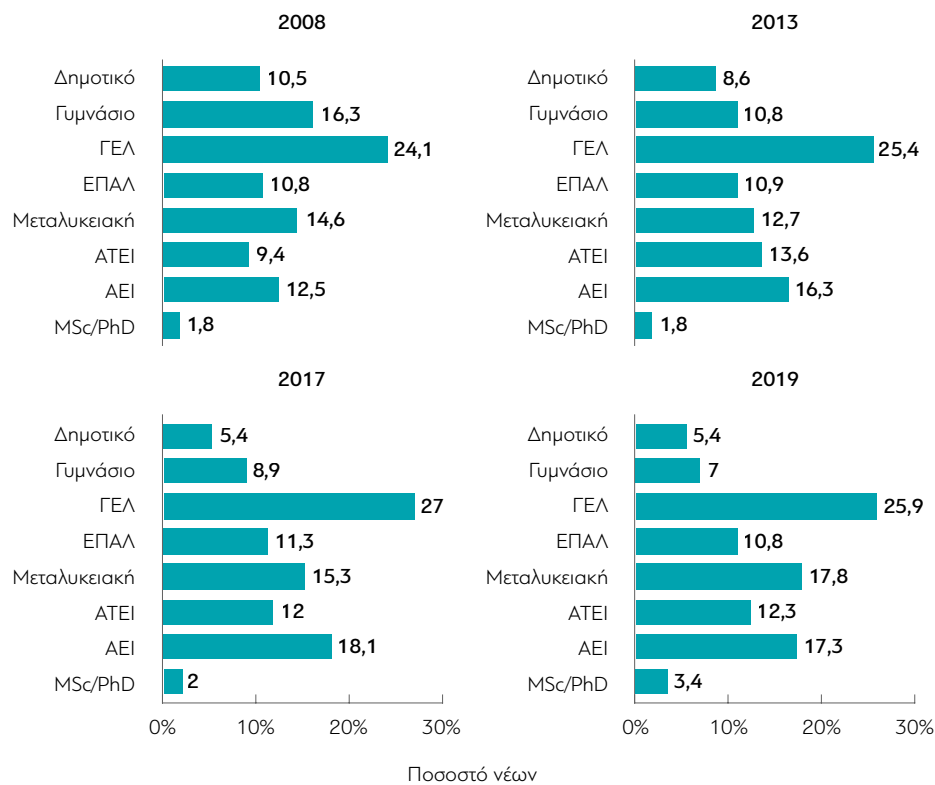

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Είναι γεγονός ότι διαχρονικά κάθε επόμενη γενιά επιλέγει περισσότερη εκπαίδευση σε σύγκριση με την προηγούμενη. Αυτό σχετίζεται τόσο με τις τεχνολογικές εξελίξεις που απαιτούν καλύτερα καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, όσο και με την πρόθεση των ατόμων να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας τους και, κατά συνέπεια, τις συνθήκες διαβίωσής

τους, μιας και η εκπαίδευση συνδέεται και με τα δύο. Στην πρόθεση αυτή βοηθά η δωρεάν φοίτηση, ο θεσμός της οικογένειας που στηρίζει τους νέους οικονομικά, ώστε να συνεχίσουν τις σπουδές τους, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης που επιτρέπουν στους νέους να καθυστερήσουν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας και, όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η επαρκής προσφορά θέσεων στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Φυσικά το κατά πόσο η εκπαίδευση αυτή παρέχει στους νέους το απαραίτητο ανθρώπινο κεφάλαιο που απαιτεί η τεχνολογική πρόοδος συνδέεται με την ποιότητα της εκπαίδευσης και τη δυνατότητα του εκπαιδευτικού συστήματος να ταιριάζει τις προτιμήσεις και τις δεξιότητες του νέου με το αντικείμενο εκπαίδευσης.

Γράφημα 5.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο νέων (15-29) που έχουν ολοκληρώσει σπουδές

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ομολογουμένως, το χρονικό διάστημα που εξετάζουμε είναι σχετικά σύντομο, επομένως δεν μπορούμε να αναμένουμε μεγάλες μεταβολές. Ωστόσο, υπάρχει μια σαφής μείωση των νέων που έχουν ολοκληρώσει μόνο δημοτικό ή μόνο γυμνάσιο και μια επίσης σαφής αύξηση των νέων που έχουν ολοκληρώσει σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Γράφημα 5.2).²⁰ Η μείωση του μεριδίου

²⁰ Σημειώνεται ότι τα μερίδια που παρουσιάζονται στο σχετικό γράφημα αφορούν στους νέους που έχουν ήδη ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι κάποιος νέος δεν μπορεί να επιστρέψει στην εκπαίδευση μετά από κάποιο χρονικό διάστημα εκτός αυτής. Ιδιαίτερα, αυτό θα ήταν ένα ευνοϊκό σενάριο για πολλούς νέους που αντιμετωπίζουν προβλήματα ένταξης στην αγορά εργασίας.

των νέων αποφοίτων ΑΤΕΙ αντισταθμίζεται από την αύξηση του μεριδίου των νέων αποφοίτων ΑΕΙ και κατόχων μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου (οι οποίοι ενδεχομένως έχουν πρώτο πτυχίο από ΑΤΕΙ). Μια πιθανή εξήγηση για τις εξελίξεις αυτές, που είναι συμβατή με τα ευρήματα των εμπειρικών μελετών που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα, είναι πως οι νέοι, παρά τις οικονομικές δυσκολίες, συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους ευελπιστώντας πιθανόν σε καλύτερες προοπτικές απασχόλησης και αποδοχών. Μια εναλλακτική εξήγηση είναι πως η μεγάλη αύξηση του ποσοστού ανεργίας την περίοδο που εξετάζουμε μείωσε το κόστος ευκαιρίας της εκπαίδευσης υψηλότερων βαθμίδων και έδωσε κίνητρο στους νέους να συνεχίσουν τις σπουδές τους προσδοκώντας σε μια μεγαλύτερη πιθανότητα εύρεσης εργασίας και σε καλύτερες απολαβές μετά το τέλος των σπουδών τους.

Στο Γράφημα 5.2 παρατηρούμε επίσης την αύξηση του μεριδίου των αποφοίτων ΓΕΛ και τη σχετική σταθερότητα του μεριδίου των αποφοίτων ΕΠΑΛ. Τα δύο αυτά στοιχεία δεν είναι ενθαρρυντικά, καθώς οι απόφοιτοι ΓΕΛ απορροφούνται δύσκολα από την αγορά εργασίας και είναι πιθανόν στο μέλλον, αν οι ίδιοι δεν επιστρέψουν στην εκπαίδευση, να χρειαστεί να ενταχθούν σε στοχευμένα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Επίσης, δεδομένης της ανάγκης της χώρας να αναπτύξει περισσότερο την επαγγελματική και, συχνά τεχνική, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η στασιμότητα του μεριδίου των αποφοίτων ΕΠΑΛ υποδεικνύει ότι ο στόχος δεν επετεύχθη ακόμη, παρά τις αλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις στον χώρο της εκπαίδευσης που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια.

Συμπερασματικά, οι νέοι την περίοδο που εξετάζουμε αποτελούν ένα σταθερό μερίδιο του πληθυσμού, αλλά ανάμεσά τους οι νέοι ηλικίας 25-29 ετών, αν και αποτελούν τη μεγαλύτερη πληθυσμιακά ομάδα νέων και στα δύο φύλα, διαχρονικά βλέπουν το μερίδιό τους να μειώνεται. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποτελεί συνέπεια της μετανάστευσης που προκάλεσε η οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα το εκπαιδευτικό επίπεδο των νέων διαχρονικά αυξάνεται αντανakλώντας τη μείωση του κόστους ευκαιρίας της εκπαίδευσης λόγω της υψηλής ανεργίας και των χαμηλών μισθών και της προσπάθειας των νέων να αυξήσουν την απασχολησιμότητά τους επενδύοντας σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Χαρακτηριστικά των νέων που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας

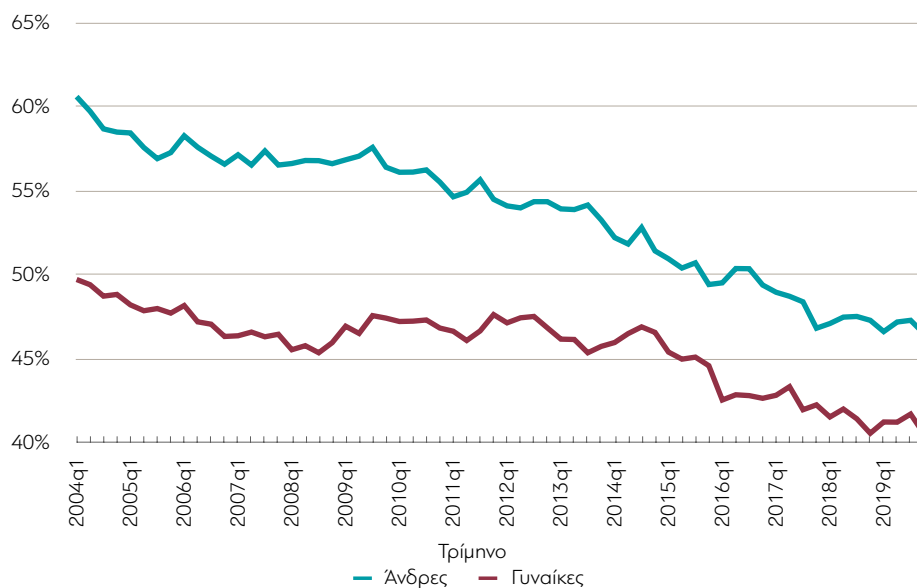

Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά των νέων που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό, δηλαδή αυτών που απασχολούνται και αυτών που είναι άνεργοι. Ανάλογα με την ειδική ομάδα που εξετάζεται κάθε φορά εστιάζουμε σε χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η ηλικία και η εκπαίδευση.

Συμμετοχή στην αγορά εργασίας

Σε σχέση αρχικά με τη σημασία του φύλου στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, στο Γράφημα 6.1 βλέπουμε πως οι άνδρες εμφανίζουν διαχρονικά υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής από τις γυναίκες. Η διαφορά ξεκινά περίπου από τις δέκα εκατοστιαίες μονάδες το 2004 και μειώνεται σταθερά μέχρι το τέλος του 2017 για να φτάσει περίπου στις πέντε εκατοστιαίες μονάδες και έκτοτε παραμένει σχετικά σταθερή. Ταυτόχρονα το ποσοστό συμμετοχής των νέων μειώνεται και για τα δύο φύλα, αλλά ταχύτερα για τους άνδρες. Η μείωση φαίνεται να επιταχύνεται μετά το 2008, επομένως μπορεί εύλογα να υποθέσει κανείς ότι η οικονομική κρίση διαδραματίζει κάποιο ρόλο, είτε ενθαρρύνοντας τους νέους να παρατείνουν την παραμονή τους στην εκπαίδευση, είτε αναγκάζοντάς τους να μεταναστεύσουν προς αναζήτηση εργασίας σε άλλες χώρες, είτε αποθαρρύνοντάς τους και απομακρύνοντάς τους ολότελα από την αγορά εργασίας.

Γράφημα 6.1. Ποσοστό συμμετοχής νέων (15-29) ανά φύλο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

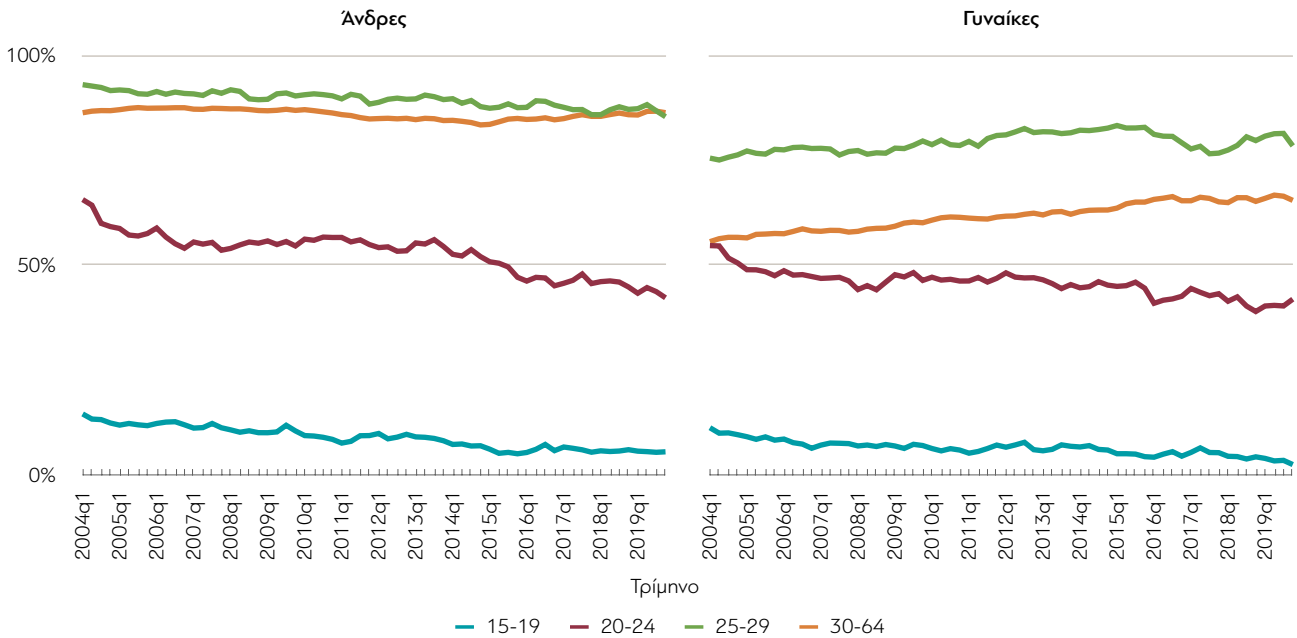
Σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πληθυσμό παρατηρούμε πως η διαχρονική μείωση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό χαρακτηρίζει κυρίως τους νέους (Γράφημα 6.2). Σε αντιδιαστολή, οι γυναίκες 30-64 ετών αυξάνουν

τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, πιθανότατα στην προσπάθειά τους να στηρίξουν το εισόδημα του νοικοκυριού, το οποίο μειώνεται για διάφορους λόγους μετά το 2008, μεταξύ των οποίων η μείωση των αποδοχών από την εργασία, η ανεργία, η αύξηση των φόρων, η μείωση των κοινωνικών παροχών, κ.ά. Από την άλλη μεριά, για τους άνδρες της ίδιας ηλικιακής ομάδας το ποσοστό συμμετοχής παραμένει σταθερό.

Στην περίπτωση των νέων, όμως, καταγράφονται αρκετές διαφορές κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα. Συγκεκριμένα, το ποσοστό συμμετοχής των ανδρών ηλικίας 25-29 ετών είναι υψηλό και εμφανίζει σταθερότητα διαχρονικά. Οι γυναίκες της ίδιας ηλικιακής ομάδας εμφανίζουν σταδιακή αύξηση στο ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας μέχρι το 2015, πτώση μέχρι το 2017, ενώ τα τελευταία δύο έτη φαίνεται να ανακάμπτει. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ποσοστό συμμετοχής της ομάδας 25-29 ετών είναι υψηλότερο από εκείνο για τα μεγαλύτερης ηλικίας άτομα. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των γυναικών η διαφορά είναι αυξημένη, αν και διαχρονικά φαίνεται να περιορίζεται. Αυτό μπορεί να συνδέεται με την τεκνοποίηση των γυναικών, συχνά μετά τα 30 έτη, και τον ενισχυμένο ρόλο που καλούνται να αναλάβουν στη συνέχεια στο νοικοκυριό, αλλά ένα μέρος πιθανόν οφείλεται στη γενικότερη αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε σύγκριση με μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες (φαινόμενο της κοορτής). Όπως ήδη αναφέρθηκε, μετά το 2008 πολλές γυναίκες άνω των 30 ετών μπαίνουν στην αγορά εργασίας για να στηρίξουν το οικογενειακό εισόδημα, οπότε παρατηρείται σύγκλιση των ποσοστών συμμετοχής με τους άνδρες.

Οι δύο νεότερες ηλικιακές ομάδες, όμως, εμφανίζουν μείωση της συμμετοχής διαχρονικά, ειδικά εκείνη των νέων 20-24 ετών. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, αυτή η ομάδα έχει την επιλογή να παρατείνει την παραμονή της στην εκπαίδευση, άρα έχει μεγαλύτερα περιθώρια αντίδρασης σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Αντίθετα, η συμμετοχή στην εκπαίδευση είναι περίπου δεδομένη για την ομάδα 15-19 ετών (υπενθυμίζεται ότι το μερίδιο που βρίσκεται στην εκπαίδευση σε αυτή την ομάδα αγγίζει το 90%). Επομένως, η μείωση της συμμετοχής των νέων που καταγράφεται στο Γράφημα 6.1 προέρχεται κυρίως από την ομάδα 20-24 ετών και δευτερευόντως από την ομάδα 15-19 ετών και πιθανότατα οφείλεται στη συνέχιση των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εν μέρει λόγω φτωχών προοπτικών άμεσης απασχόλησης.

Γράφημα 6.2. Ποσοστό συμμετοχής ανά φύλο και ηλικία

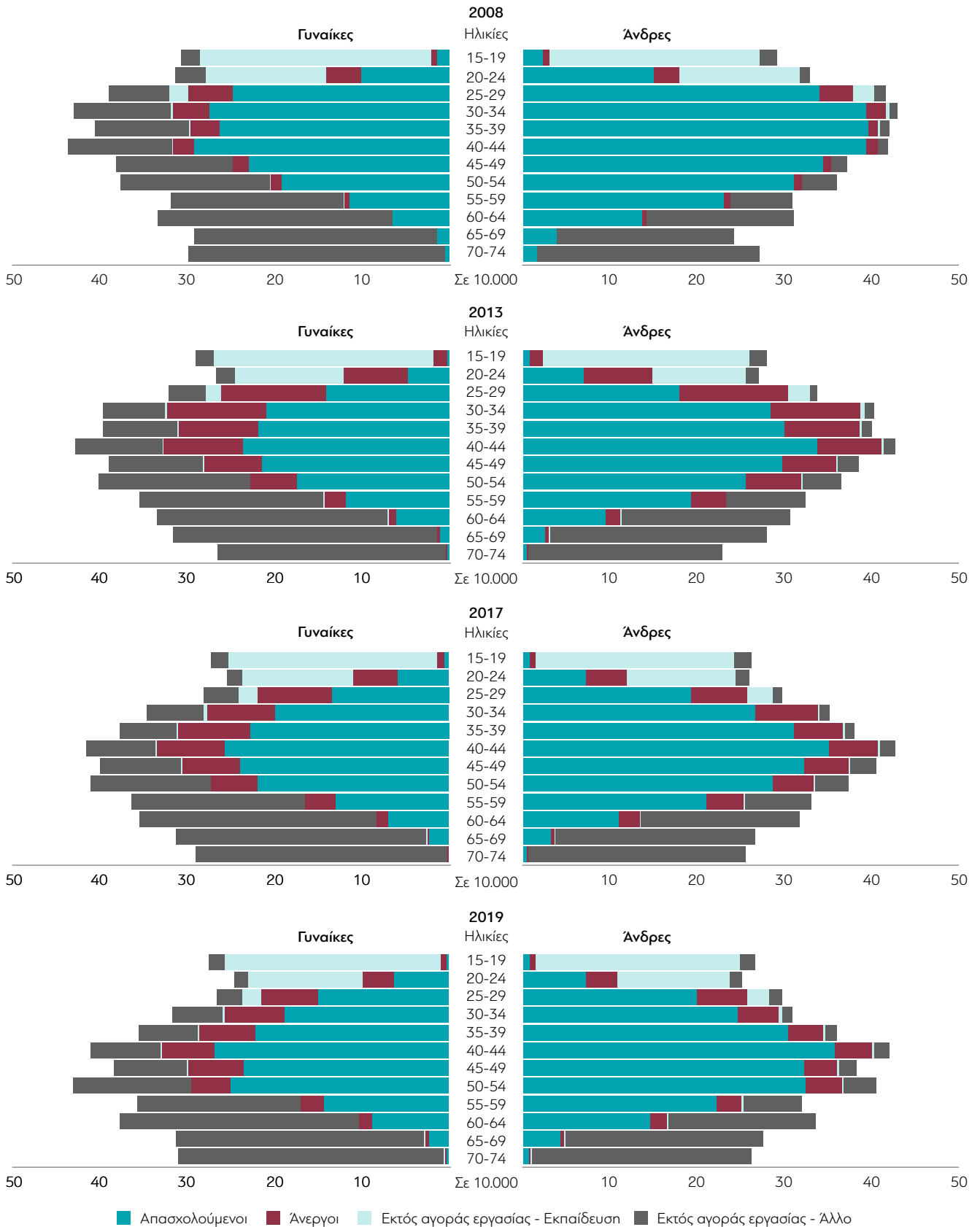
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ως επόμενο βήμα θέλουμε να εξετάσουμε πιο αναλυτικά τις επιμέρους ομάδες του εργατικού δυναμικού. Το Γράφημα 6.3 παρουσιάζει τη σύσταση του πληθυσμού ανά πενταετείς ηλικιακές ομάδες με βάση τέσσερις κατηγορίες: απασχολούμενοι, άνεργοι, ανενεργοί στην εκπαίδευση, ανενεργοί εκτός εκπαίδευσης.

Απασχόληση

Λιγότεροι από έναν στους δέκα νέους στην ομάδα 15-19 ετών απασχολούνται, ενώ το μερίδιο είναι λίγο έως πολύ υψηλότερο για τους άνδρες. Διαχρονικά το μερίδιο μειώθηκε και στα δύο φύλα, στοιχείο που δείχνει το πλήγμα που δέχτηκαν οι νέοι αυτής της ηλικίας μετά το 2008. Η μικρή ανάκαμψη που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια δεν επαρκεί για να επιστρέψουν τα μερίδια στα επίπεδα του 2008. Η διαχρονική μείωση του μεριδίου των απασχολούμενων είναι αισθητή και στις επόμενες δύο ομάδες νέων, 20-24 και 25-29, έως το 2017, ενώ παρά την ανάκαμψη που σημειώνεται το 2019 τα μερίδια απασχόλησης συνεχίζουν να υπολείπονται σημαντικά εκείνων του 2008. Όπως και στο σύνολο του πληθυσμού έτσι και μεταξύ των νέων, οι άνδρες είναι συχνότερα απασχολούμενοι σε σύγκριση με τις γυναίκες. Το ποσοστό απασχολούμενων και για τα δύο φύλα και στα τέσσερα έτη που εξετάζονται μεγιστοποιείται στην ηλικιακή ομάδα 40-44 ετών αγγίζοντας το 94% για τους άνδρες και το 67% για τις γυναίκες το 2008. Έκτοτε μειώνεται έως το 2017 και ανακάμπτει ελαφρώς το 2019: 84,9% για τους άνδρες και 65,2% για τις γυναίκες.

Γράφημα 6.3. Κατάσταση απασχόλησης ανά ηλικία και φύλο (2008, 2013, 2017, 2019)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεργία

Οι δύο ομάδες νέων που χρήζουν μεγαλύτερης στήριξης από την Πολιτεία είναι οι άνεργοι και αυτοί που είναι ανενεργοί οικονομικά, αλλά εκτός εκπαίδευσης. Οι τελευταίοι είναι γνωστοί και ως NEETs, δηλαδή εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αναφορικά με τους άνεργους, το μερίδιό τους είναι μεγαλύτερο μεταξύ των γυναικών. Στην πρώτη ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών το μερίδιο των ανέργων είναι το μέγιστο σε σύγκριση με όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότεροι νέοι αυτής της ηλικίας βρίσκονται στην εκπαίδευση, επομένως το δείγμα αυτών που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας είναι μικρό. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν προκαλεί αίσθηση το γεγονός ότι το 2013 περισσότεροι από έξι στους δέκα νέους και οκτώ στις δέκα νέες ηλικίας 15-19 ετών που συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό αναζητούσαν εργασία χωρίς επιτυχία. Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά και για τις άλλες δύο ομάδες νέων, όμως, 20-24 και 25-29 ετών. Συγκρίνοντας το 2019 με το 2008 και λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανεργία έφτασε στο μέγιστο σημείο το 2013, το μερίδιο των νέων διπλασιάζεται για τους άνδρες 20-24 ετών και αυξάνεται κατά 1,3 φορές για τις γυναίκες της ίδιας ομάδας. Τη μεγαλύτερη επίπτωση δέχονται οι άνεργοι νέοι 25-29 ετών, καθώς το μερίδιό τους αυξάνεται κατά 2,3 φορές στους άνδρες και 1,7 φορές στις γυναίκες. Ωστόσο, παρά το μεγάλο μέγεθος της αύξησης, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή υπολείπεται των αυξήσεων σε πολλές άλλες ηλικιακές ομάδες, ειδικά στο άνω άκρο της ηλικιακής κατανομής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το μερίδιο των ανέργων αυξάνεται 4,1 φορές για τους άνδρες 55-59 ετών και 3 φορές για τις γυναίκες της ίδιας ομάδας. Όμως, πρέπει να σημειωθεί ότι το σημείο εκκίνησης ήταν πολύ χαμηλότερο το 2008, οπότε και το ποσοστό ανεργίας για τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών είναι πολύ μικρότερο από εκείνο που αντιμετωπίζουν οι νέοι το 2019.

Συμμετοχή στην εκπαίδευση

Μια βασική διαφορά των νέων από τον υπόλοιπο πληθυσμό έγκειται στη σχέση τους με την αγορά εργασίας. Οι νέοι συχνότερα από άλλες ηλικιακές κατηγορίες βρίσκονται εκτός εργατικού δυναμικού κυρίως λόγω της υψηλής συμμετοχής τους στην εκπαίδευση. Το μερίδιο των νέων 15-19 ετών που είναι στην εκπαίδευση είναι σταθερά άνω του 80% και στα δύο φύλα, λίγο υψηλότερο στην περίπτωση των γυναικών και αυξάνεται διαχρονικά. Στην επόμενη ομάδα 20-24 ετών, λιγότεροι από το 50% των νέων παραμένουν στην εκπαίδευση, συχνότερα οι γυναίκες, όμως και εδώ το ποσοστό αυξάνεται διαχρονικά. Τέλος, φαίνεται πως οι νέοι άνδρες συνεχίζουν πιο συχνά τις σπουδές τους μετά το πτυχίο, αφού είναι συχνότερα στην εκπαίδευση στην ομάδα 25-29 ετών με εξαίρεση το 2019, αν και τα ποσοστά είναι χαμηλά, από 5% έως 10%. Και σε αυτή την περίπτωση πάντως, καταγράφεται διαχρονική αύξηση του μεριδίου τουλάχιστον για τις γυναίκες, καθώς το

μερίδιο των ανδρών μειώθηκε κατά περίπου δύο εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2017-2019. Καλό θα ήταν, ωστόσο, να μην βιαστεί να βγάλει κανείς συμπεράσματα. Αυτό σημαίνει ότι τα προβλήματα στην αγορά εργασίας ώθησαν τους νέους στην εκπαίδευση, είτε ως μέσο για να βελτιώσουν τις προοπτικές απασχόλησης, είτε ως μέσο αποφυγής της ανεργίας. Άνω των 30 ετών, το ποσοστό συμμετοχής στην εκπαίδευση είναι μηδενικό ή σχεδόν μηδενικό. Σημειώνεται, όμως, ότι η συγκεκριμένη μεταβλητή αφορά τυπική εκπαίδευση και όχι διά βίου μάθηση.²¹

Ανενεργοί εκτός εκπαίδευσης

Το μερίδιο των NEETs μένει σχεδόν στάσιμο μεταξύ των νέων 15-19 ετών μέχρι το 2017 και μειώνεται το 2019. Είναι ενδιαφέρον ότι την περίοδο 2008-2019 το μερίδιο των NEETs μειώνεται για τις γυναίκες σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, ενώ είτε αυξάνεται είτε μεταβάλλεται οριακά ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην περίπτωση των ανδρών. Ειδικότερα, στους άνδρες το μερίδιο των NEETs αυξάνεται κατά 1,5 φορές στην ομάδα 20-24 ετών και κατά 1,7 φορές στην ομάδα 25-29 ετών (5,4% και στις δύο ομάδες). Αντίθετα, στις γυναίκες το μερίδιο των NEETs μειώνεται από 10,7% σε 6,5% στην ομάδα 20-24 ετών και από 17,8% σε 11,3% στην ομάδα 25-29 ετών. Παρόλα αυτά, οι νέες γυναίκες συνεχίζουν να έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι NEETs. Η εξέταση των δεδομένων δείχνει ότι το πρόβλημα αφορά και άνδρες των οποίων η θέση χειροτέρευσε διαχρονικά, ενώ παρά τη μείωση, το φαινόμενο συνεχίζει να είναι εντονότερο στις γυναίκες. Άρα, οι όποιες πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου πρέπει να έχουν ευρύτερη στόχευση.

Διαχρονικές ροές στην αγορά εργασίας

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που συχνά δεν λαμβάνεται υπόψη όταν εξετάζεται η σχέση των νέων με την αγορά εργασίας είναι οι ροές μεταξύ των διαφορετικών καταστάσεων στην αγορά εργασίας. Ειδικά στην περίπτωση των νέων αναμένονται συχνές μετακινήσεις από τη μια κατάσταση προς τις υπόλοιπες λόγω αυξημένης κινητικότητας. Στο σχετικό Γράφημα 6.4 παρουσιάζονται οι ροές των νέων ανάμεσα σε τέσσερις διαφορετικές καταστάσεις: απασχολούμενοι, άνεργοι, στην εκπαίδευση και οικονομικά μη ενεργοί (λοιποί). Ο κάθετος άξονας κάθε γραφήματος αντιστοιχεί στο προηγούμενο έτος από αυτό που μετράει ο οριζόντιος άξονας. Σε κάθε άξονα μετριοούνται και οι τέσσερις πιθανές καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρίσκεται ο νέος. Για παράδειγμα, το 2008 36,2% των νέων παραμένει

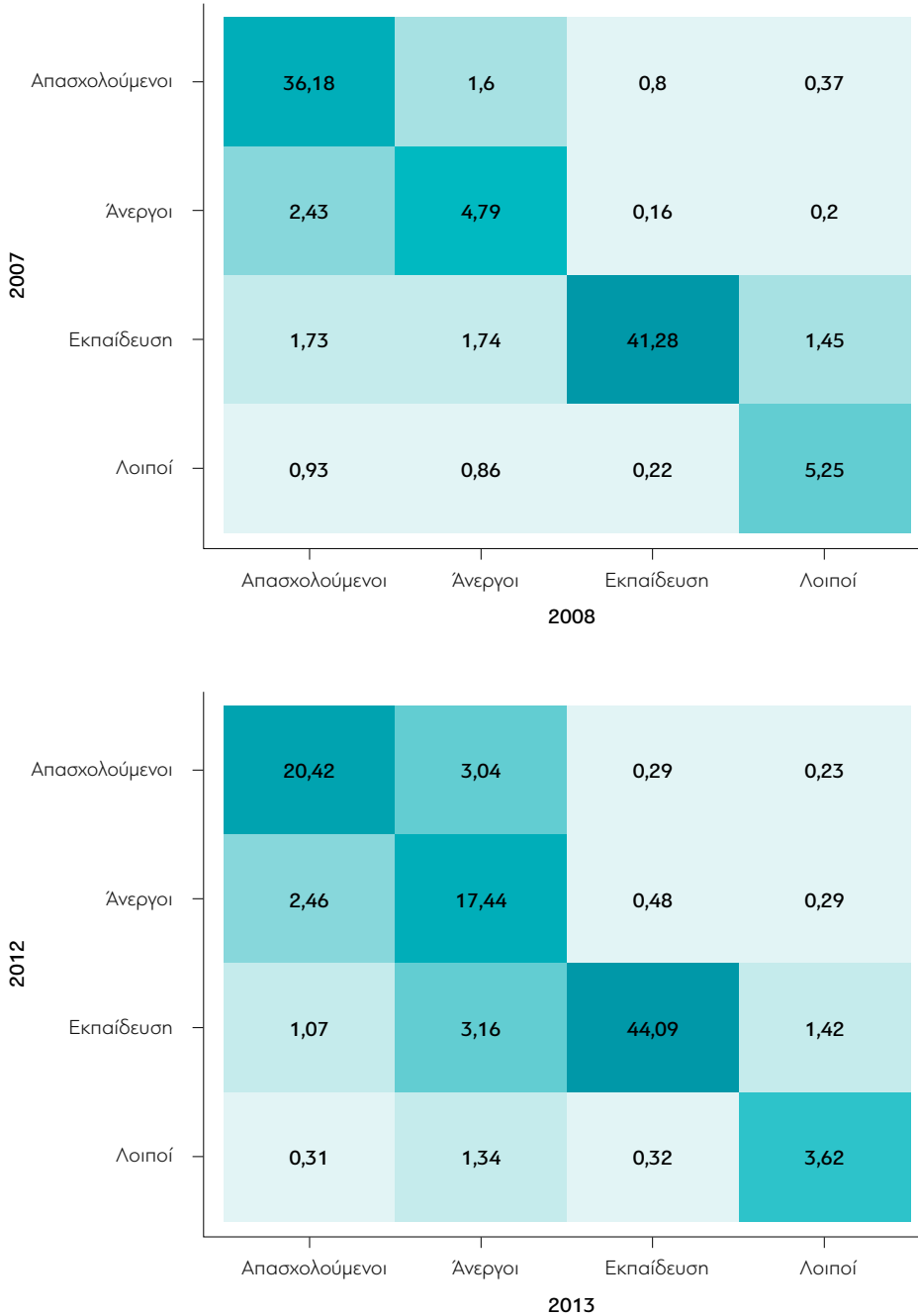
²¹ Αν και εκεί η χώρα μας έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά, σύμφωνα με τα δεδομένα της Eurostat: το 3,9% των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών συμμετείχαν σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα το 2019, όταν ο μέσος όρος της ΕΕ-28 ήταν 11,3%. (Διαθέσιμο στο: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_ifse_01&lang=en).

απασχολούμενο ενώ 2,4% βγαίνει από την ανεργία. Όλα τα κελιά κάθε πίνακα αθροίζουν στο 100%.

Από το Γράφημα 6.4 προκύπτουν τρεις σημαντικές παρατηρήσεις: Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι υπάρχει μια τάση παραμονής στην προηγούμενη κατάσταση (path dependency). Αυτοί που απασχολούνται συνεχίζουν να το κάνουν και αυτοί που είναι άνεργοι συνεχίζουν να είναι άνεργοι. Η τάση αυτή φανερώνεται από το γεγονός ότι τα μερίδια πάνω στη διαγώνιο είναι πολύ μεγαλύτερα από όλα τα υπόλοιπα. Για παράδειγμα, στο πρώτο γράφημα, το 36% (25%) περίπου των νέων συνεχίζουν να απασχολούνται το 2008 (2019). Αντίστοιχα, το 41% (50%) των νέων συνεχίζουν να είναι στην εκπαίδευση το 2008 (2019). Τα μεγέθη είναι πολύ μικρότερα όσον αφορά στην παραμονή στην ανεργία αν και είναι μεγαλύτερα από τις ροές από και προς την ανεργία.

Η δεύτερη παρατήρηση αφορά στη δυσμενή διαχρονική εξέλιξη των ροών που αντιπροσωπεύουν την παραμονή στην προηγούμενη κατάσταση. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνεται στη μείωση του μεριδίου των νέων που παραμένει στην απασχόληση, αλλά κυρίως στην ενίσχυση της παραμονής στην ανεργία. Αυτό σηματοδοτεί πως οι νέοι παγιδεύονται στην ανεργία και δυσκολεύονται να βγουν από αυτήν. Ειδικότερα, το μερίδιο αυτών που παραμένουν στην απασχόληση μειώνεται αισθητά το 2019 (25% έναντι 36% το 2008), αν και είναι κάπως αυξημένο σε σύγκριση με το 2013 και το 2017. Αντίστοιχα, η πιθανότητα ένας άνεργος να παραμείνει άνεργος και τον επόμενο χρόνο ενισχύεται μεταξύ 2008 και 2013, ενώ παρά τη σταδιακή αποκλιμάκωση το 2017 και το 2019, παραμένει πολύ υψηλότερη σε σύγκριση με το 2008. Το μεγαλύτερο μερίδιο των νέων παραμένει στην εκπαίδευση με το ποσοστό αυτό να αυξάνει διαχρονικά πλησιάζοντας το 50%.

Γράφημα 6.4. Ροές νέων (15-29) στην αγορά εργασίας (% νέου πληθυσμού)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Η τρίτη παρατήρηση σχετίζεται με τις ροές από τη μια κατάσταση στην άλλη και κυρίως με το μερίδιο των νέων που «περνάει» από την ανεργία στην απασχόληση και το αντίθετο. Το ποσοστό μετάβασης από την ανεργία στην απασχόληση είναι σχετικά σταθερό διαχρονικά σε ένα χαμηλό επίπεδο 2%-3%. Σε αντιδιαστολή, το ποσοστό των νέων που απασχολείται και χάνει τη δουλειά του την επόμενη χρονιά αυξάνεται από περίπου 1,5% το 2008 σε 3% το 2013 και μειώνεται ξανά στο 2% περίπου το 2017 και σε 1,7% το 2019. Αν και η αύξηση του μεριδίου αυτού είναι σημαντική, το μέγεθός του είναι σχετικά χαμηλό για να εξηγήσει τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων

που φαίνεται να συνδέονται περισσότερο με τη δυσκολία εισόδου στην αγορά εργασίας. Οι νέοι που περνάνε από την εκπαίδευση στην απασχόληση ή την ανεργία είναι μοιρασμένοι το 2008 (περίπου 1,7%). Από τότε η δεύτερη ομάδα ενισχύεται αντανakλώντας τις εντεινόμενες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι στη μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία, ενώ το 2019 οι ροές από την εκπαίδευση προς την αγορά εργασίας εξισορροπούνται. Τέλος, η ροή από την εκτός αγοράς εργασία κατάσταση στην απασχόληση είναι χαμηλή και μειώνεται ακόμη περισσότερο, περίπου στο μισό, το 2019 σε σύγκριση με το 2008.

Συμπερασματικά σχετικά με τα χαρακτηριστικά των νέων που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας αξίζει να σημειώσουμε τα εξής:

- Οι άνδρες εμφανίζουν διαχρονικά υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας από τις γυναίκες. Υπάρχει όμως μια διαχρονική μείωση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό κυρίως για τους άνδρες που μειώνει κάπως τη διαφορά των φύλων στο ποσοστό συμμετοχής. Οι γυναίκες 25-29 ετών εμφανίζουν σταδιακή αύξηση στο ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας μέχρι το 2015 και έχουν γενικότερα ποσοστό συμμετοχής υψηλότερο από αυτό των μεγαλύτερων γυναικών.
- Οι νέοι άνδρες είναι συχνότερα απασχολούμενοι σε σύγκριση με τις νέες γυναίκες και υπάρχει μια διαχρονική μείωση του μεριδίου των απασχολούμενων νέων. Οι γυναίκες είναι συχνότερα άνεργες σε σύγκριση με τους άνδρες, όχι μόνο οι νέες. Το μερίδιο των ανέργων διαχρονικά αυξάνεται και η αύξηση αυτή είναι πιο σημαντική για τους νέους μεγαλύτερων ηλικιών και λιγότερο σημαντική για τις γυναίκες.
- Η πλειοψηφία των νέων 15-24 ετών βρίσκεται εκτός εργατικού δυναμικού λόγω συμμετοχής τους στην εκπαίδευση. Το μερίδιο των νέων που είναι στην εκπαίδευση αυξάνεται διαχρονικά και είναι υψηλότερο για τις γυναίκες στις ηλικίες 15-24. Οι νέοι άνδρες συνεχίζουν πιο συχνά τις σπουδές τους μετά το πτυχίο.
- Σε σχέση με τις ροές μεταξύ των διαφορετικών καταστάσεων στην αγορά εργασίας υπάρχει μια τάση παραμονής στην προηγούμενη κατάσταση (path dependency). Αυτοί που απασχολούνται συνεχίζουν να το κάνουν και αυτοί που είναι άνεργοι συνεχίζουν να είναι άνεργοι. Η τάση αυτή διαχρονικά ενισχύεται για την παραμονή στην ανεργία και μειώνεται για την παραμονή στην απασχόληση μέχρι το 2013, ενώ έκτοτε οι κινήσεις αντιστρέφονται, οπότε η πιθανότητα παραμονής στην απασχόληση αυξάνεται και η πιθανότητα παραμονής στην ανεργία μειώνεται. Το ποσοστό μετάβασης από την ανεργία στην απασχόληση είναι σχετικά σταθερό διαχρονικά, ενώ το ποσοστό των νέων που απασχολείται και χάνει τη δουλειά του την επόμενη χρονιά μειώνεται από το 2013 και μετά.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Χαρακτηριστικά της
απασχόλησης των νέων

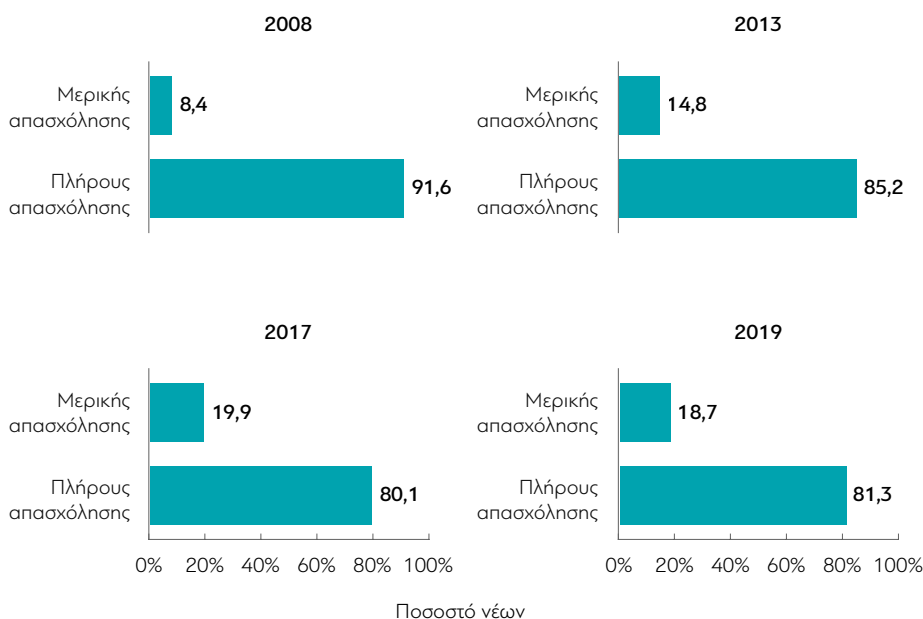
Σε αυτή την ενότητα επιχειρούμε να εξετάσουμε πιο αναλυτικά το είδος της απασχόλησης των νέων καθώς οι θέσεις απασχόλησης είναι διαφοροποιημένες τόσο ως προς τις ώρες απασχόλησης όσο και ως προς τον κλάδο/επάγγελμα που αφορούν.

Ώρες απασχόλησης

Μια βασική διάκριση των θέσεων απασχόλησης είναι σε θέσεις πλήρους και μερικής απασχόλησης. Η πλήρης απασχόληση συνήθως αναφέρεται χονδρικά σε περισσότερες από 30 ώρες απασχόλησης την εβδομάδα, ενώ η μερική σε λιγότερες. Ο ορισμός που δίνεται από την ΕΛΣΤΑΤ και χρησιμοποιείται στα παρακάτω γραφήματα είναι λίγο πιο πολύπλοκος. Για παράδειγμα, το 96% αυτών που δηλώνουν μερικώς απασχολούμενοι εργάζονται συνήθως έως 30 ώρες την εβδομάδα, ενώ το 90% αυτών που δηλώνουν πλήρως απασχολούμενοι δηλώνουν ότι εργάζονται συνήθως πάνω από 30 ώρες την εβδομάδα.

Αναμφίβολα, η αύξηση της μερικής απασχόλησης των νέων διευκολύνθηκε από τη μεταρρύθμιση των ευέλικτων μορφών εργασίας από το 2012. Το ποσοστό των νέων που απασχολούνται μερικώς αυξάνεται κατά δέκα εκατοστιαίες μονάδες περίπου από 8,4% το 2008 σε 19,9% το 2017 και στη συνέχεια μειώνεται σε 18,7% το 2019. Αυτά τα ποσοστά αντιστοιχούν σε αύξηση των νέων με μερική απασχόληση από περίπου 70 χιλ. σε περίπου 100 χιλ. την ίδια περίοδο που οι απασχολούμενοι νέοι μειώνονται από 900 χιλ. σε περίπου 500 χιλ.

Γράφημα 7.1. Πλήρης/μερική απασχόληση

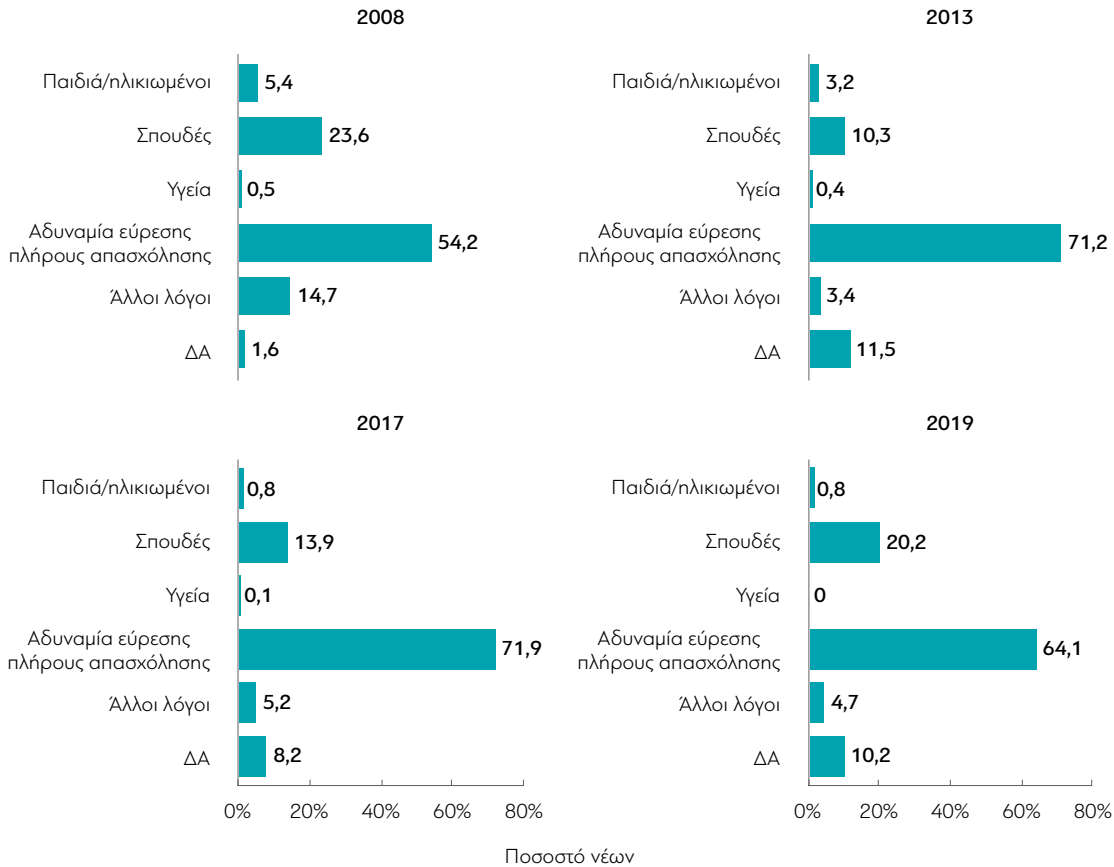

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Η μερική απασχόληση μπορεί να είναι εκούσια ή το αποτέλεσμα αδυναμίας εύρεσης θέσης πλήρους απασχόλησης. Στην εκούσια μορφή της απορρέει από τον συμβιβασμό άλλων υποχρεώσεων με την εργασία, όπως είναι οι σπουδές, οι οικογενειακές υποχρεώσεις, κ.ά. Σύμφωνα όμως με το Γράφημα 7.2 η μερική απασχόληση των νέων στη Ελλάδα είναι κυρίως ακούσια καθώς απορρέει από την αδυναμία εύρεσης θέσης πλήρους απασχόλησης. Οι διαθέσιμες απαντήσεις των νέων στο ερώτημα «για ποιο λόγο εργάζεστε ως μερικώς απασχολούμενος» περιλαμβάνουν την ύπαρξη ηλικιωμένων ή παιδιών στο νοικοκυριό που απαιτούν τη φροντίδα των νέων, τις σπουδές, λόγους υγείας, άλλους λόγους και, κυρίως, την αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης.

Η πλειονότητα των νέων απαντά ότι ο λόγος που εργάζονται μερικώς είναι η αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται περισσότερο από 15 εκατοστιαίες μονάδες από το 2008 έως το 2013, ενώ παραμένει σχετικά σταθερό μέχρι το 2017 και μειώνεται το 2019 σε 64,1%, αισθητά υψηλότερο συγκριτικά με τα έτη πριν από την οικονομική κρίση. Η αύξηση αυτή συμβαδίζει με την αύξηση της ανεργίας που σημαίνει πως η μερική απασχόληση αποτελεί μια διέξοδο των νέων από την ανεργία. Από την άλλη, η ανάκαμψη της απασχόλησης που καταγράφεται από το 2014 δεν φαίνεται να συνδέεται με τη δημιουργία θέσεων πλήρους απασχόλησης για τους νέους, καθώς στο Γράφημα 7.1 παρατηρούμε πως το μερίδιο των νέων με πλήρη απασχόληση σημειώνει μικρή αύξηση. Η εικόνα αυτή δημιουργεί έναν προβληματισμό ως προς το είδος των νέων θέσεων απασχόλησης που συνεπάγεται η ανάκαμψη της οικονομίας σε συνδυασμό με το γεγονός πως επτά στους δέκα νέους που απασχολούνται μερικώς δεν το κάνουν από επιλογή, αλλά από ανάγκη. Δυστυχώς τα δεδομένα μας δεν μας επιτρέπουν να εξετάσουμε μια βασική παράμετρο για τον σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών που είναι το κατά πόσο η παραμονή των νέων στη μερική απασχόληση είναι το πρώτο σκαλοπάτι για την ένταξή τους στην πλήρη απασχόληση.

Γράφημα 7.2. Λόγοι που οι νέοι (15-29) εργάζονται με μερική απασχόληση

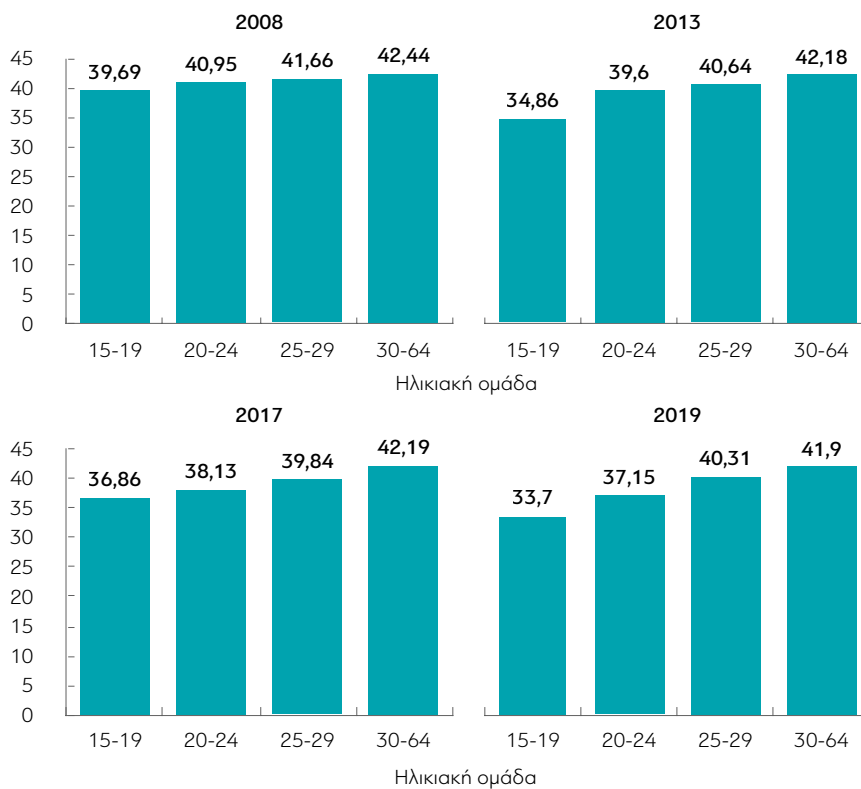
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ο δεύτερος σημαντικότερος λόγος μερικής απασχόλησης των νέων είναι οι σπουδές καθώς παρατηρούμε στο Γράφημα 7.2 πως το 2008 περίπου ένας στους τέσσερις νέους εργάζεται μερικώς λόγω σπουδών. Το μερίδιο αυτό πέφτει αισθητά στον έναν προς δέκα το 2013 και ανεβαίνει στον έναν προς πέντε το 2019. Οι λόγοι υγείας μειώνονται διαχρονικά ως αιτία μερικής απασχόλησης, ενώ οι «άλλοι λόγοι» εμφανίζουν αρχικώς μείωση (2008-2013), μετά μικρή αύξηση (2013-2017) και, στη συνέχεια, σταθερότητα (2017-2019).

Οι ώρες εργασίας που απασχολείται το ανθρώπινο δυναμικό είναι ένας ακόμη δείκτης του βαθμού αξιοποίησής του, ενώ η μεταβολή τους συχνά αντανακλά τη χρήση τους ως εργαλείο προσαρμογής της παραγωγής στη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες. Η διαχρονική εξέλιξη των ωρών εργασίας στο Γράφημα 7.3 δείχνει ότι πράγματι οι ώρες απασχόλησης χρησιμοποιούνται ως εργαλείο προσαρμογής σε ένα βαθμό ακολουθώντας την οικονομική δραστηριότητα. Γενικά παρατηρούμε πως όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο αυξάνονται και οι ώρες απασχόλησης. Το 2008 όλες οι ηλικιακές ομάδες απασχολούνταν κατά μέσο όρο με ωράριο πλήρους απασχόλησης, ενώ, στη συνέχεια, με εξαίρεση τους εργαζόμενους 30-64,

παρατηρούμε μείωση στις συνήθεις ώρες εργασίας. Ακόμη και το 2019 καταγράφεται περαιτέρω μείωση των ωρών για όλες τις ηλικιακές ομάδες με εξαίρεση τους νέους ηλικίας 25-29. Αυτό αναδεικνύει πως η προσαρμογή της παραγωγής στη μειωμένη ζήτηση μετά το 2008 εκτός από τη μείωση της απασχόλησης έγινε και μέσω των ωρών εργασίας κυρίως των νέων. Μάλιστα, τη μεγαλύτερη μεταβλητότητα φαίνεται να εμφανίζει η μικρότερη ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών. Επιπλέον, η αύξηση της απασχόλησης που καταγράφεται το 2019 για τους νέους εν μέρει φαίνεται ότι διευκολύνεται από τη μείωση των ωρών απασχόλησής τους.

Γράφημα 7.3. Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Κλάδοι/Επαγγέλματα

Το Γράφημα 7.4 παρουσιάζει την κατανομή των απασχολούμενων νέων ανά ηλικιακή ομάδα στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Ο οριζόντιος άξονας μετράει το μερίδιο των εργαζομένων σε κάθε κλάδο στο σύνολο των απασχολούμενων και ο κάθετος άξονας απεικονίζει τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες τα τρία έτη που εξετάζουμε. Κατά συνέπεια μια αυξομείωση του μεριδίου των απασχολούμενων σε έναν κλάδο σημαίνει διαφορετικό ρυθμό μεταβολής σε σύγκριση με τη συνολική απασχόληση. Έτσι, μια αύξηση του μεριδίου δεν σημαίνει απαραίτητα αύξηση του αριθμού που

απασχολείται στον κλάδο, αλλά μπορεί να σημαίνει βραδύτερη μείωση σε σύγκριση με το σύνολο των απασχολούμενων ή απλώς σταθερότητα όταν το σύνολο των απασχολούμενων μειώνεται. Αυτό αφορά κυρίως την πρώτη περίοδο 2008-2013 όπου η συνολική απασχόληση μειώθηκε αισθητά.

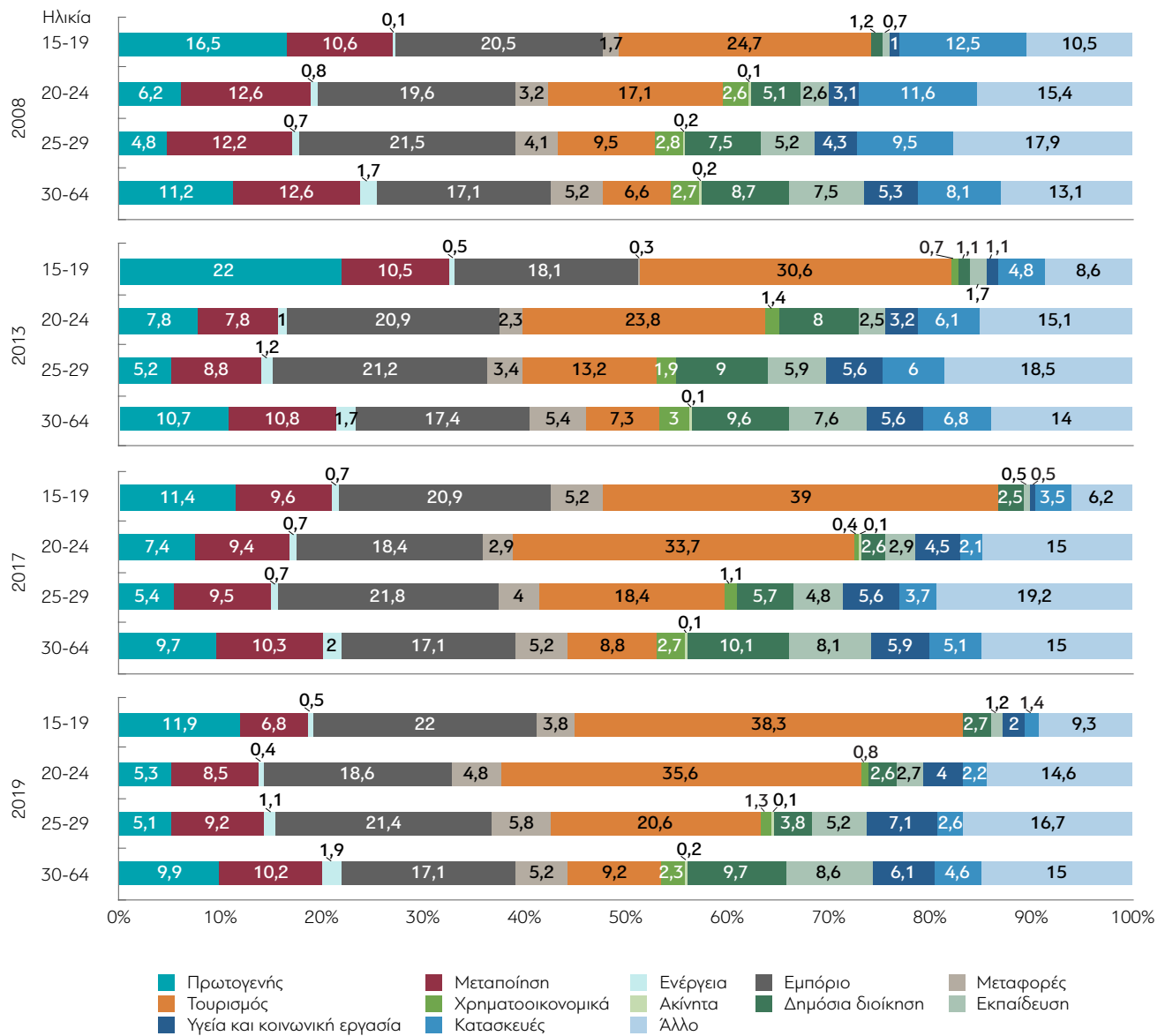
Οι νέοι απασχολούνται σε συγκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και, μάλιστα, η κατανομή τους ανάμεσα στους κλάδους διαφέρει από εκείνη των απασχολούμενων 30-64 ετών. Διαφοροποιήσεις υπάρχουν και ανάμεσα στις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες των νέων. Σχετικά με τη νεότερη ηλικιακή ομάδα (15-19 ετών) παρατηρούμε πως ο τουρισμός (ξενοδοχεία και εστιατόρια) αποτελεί πολύ συχνά τον εισαγωγικό κλάδο στην αγορά εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ένας στους τέσσερις νέους 15-19 ετών απασχολείται στον τουρισμό το 2008, ενώ το 2019 το μερίδιο αυξάνεται σε τέσσερις στους δέκα. Ο δεύτερος σημαντικότερος εργοδότης είναι το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, όπου απασχολούνται περίπου ένας στους τέσσερις νέους. Η απασχόληση στον κλάδο μειώνεται λίγο την περίοδο 2008-2013 και αυξάνεται ξανά όταν η απασχόληση ανακάμπει σε ολόκληρη την οικονομία την περίοδο 2014-2019. Ο τρίτος σημαντικότερος κλάδος-εργοδότης πριν από την κρίση ήταν ο πρωτογενής τομέας, ο οποίος όμως μειώνει διαχρονικά σημαντικά τα μερίδιά του. Σε σύγκριση με τους απασχολούμενους 30-64 ετών οι νέοι 15-19 ετών φαίνεται να απομακρύνονται συχνότερα από τον πρωτογενή κλάδο. Είναι όμως ενδιαφέρον πως ο πρωτογενής κλάδος φαίνεται να ενισχύει τη σημασία του την περίοδο της κρίσης (από 16,5% το 2008 σε 22% το 2013), σε αντίθεση με άλλους κλάδους όπως το εμπόριο.

Στη μεσαία ηλικιακή ομάδα νέων (20-24 ετών) ο τουρισμός κυριαρχεί επίσης ως κλάδος απασχόλησης και για πολλούς νέους με πτυχίο αποτελεί εισαγωγικό κλάδο στην αγορά εργασίας όπως για τους νεότερους. Το εμπόριο και σε αυτή την ομάδα νέων παραμένει ο δεύτερος εργοδότης, ενώ το μερίδιό του μειώνεται από το 2008 στο 2019 ακολουθώντας μια αντίστροφη πορεία από το αντίστοιχο μερίδιο των νέων 15-19 ετών που όμως ίσως σηματοδοτεί κάποιο βαθμό υποκατάστασης μεταξύ των δύο ομάδων. Παρατηρούμε, επίσης, μια σημαντική μείωση της απασχόλησης των νέων 20-24 ετών στις κατασκευές (από 11,6% το 2008 σε 2,2% το 2019) και στη μεταποίηση (από 12,6% σε 8,5%) την ίδια στιγμή που το μερίδιο της απασχόλησής τους στον πρωτογενή τομέα δείχνει μεγαλύτερη σταθερότητα (από 6,2% σε 5,3%).

Εξετάζοντας την ομάδα 25-29 ετών παρατηρούμε μια κινητικότητα μεταξύ κλάδων και μια σύγκλιση των νέων με τα πρότυπα απασχόλησης που κυριαρχούν σε επίπεδο οικονομίας. Το εμπόριο είναι όπως και για τα άτομα 30-64 ετών ο βασικός πλέον κλάδος απασχόλησης, όπου απασχολούνται περίπου ένας στους πέντε νέους αυτής της ηλικιακής ομάδας. Οι μεταβολές

του μεριδίου αυτού συμβαδίζουν με τις μεταβολές του σε επίπεδο οικονομίας. Ο τουρισμός είναι για το μεγαλύτερο διάστημα ο δεύτερος μεγαλύτερος εργοδότης των νέων 25-29 ετών. Σε αντίθεση όμως με το μερίδιο των νέων που απασχολούνται στο εμπόριο, το οποίο παραμένει διαχρονικά σταθερό, το μερίδιο των νέων που απασχολούνται στον τουρισμό διπλασιάζεται από το 2008 στο 2019. Η μεταποίηση από δεύτερος σημαντικότερος κλάδος το 2008 γίνεται πλέον ο τρίτος μεγαλύτερος εργοδότης των νέων 25-29 ετών το 2019. Η σημασία του πρωτογενή κλάδου παραμένει σταθερή.

Γράφημα 7.4. Κλάδος απασχόλησης

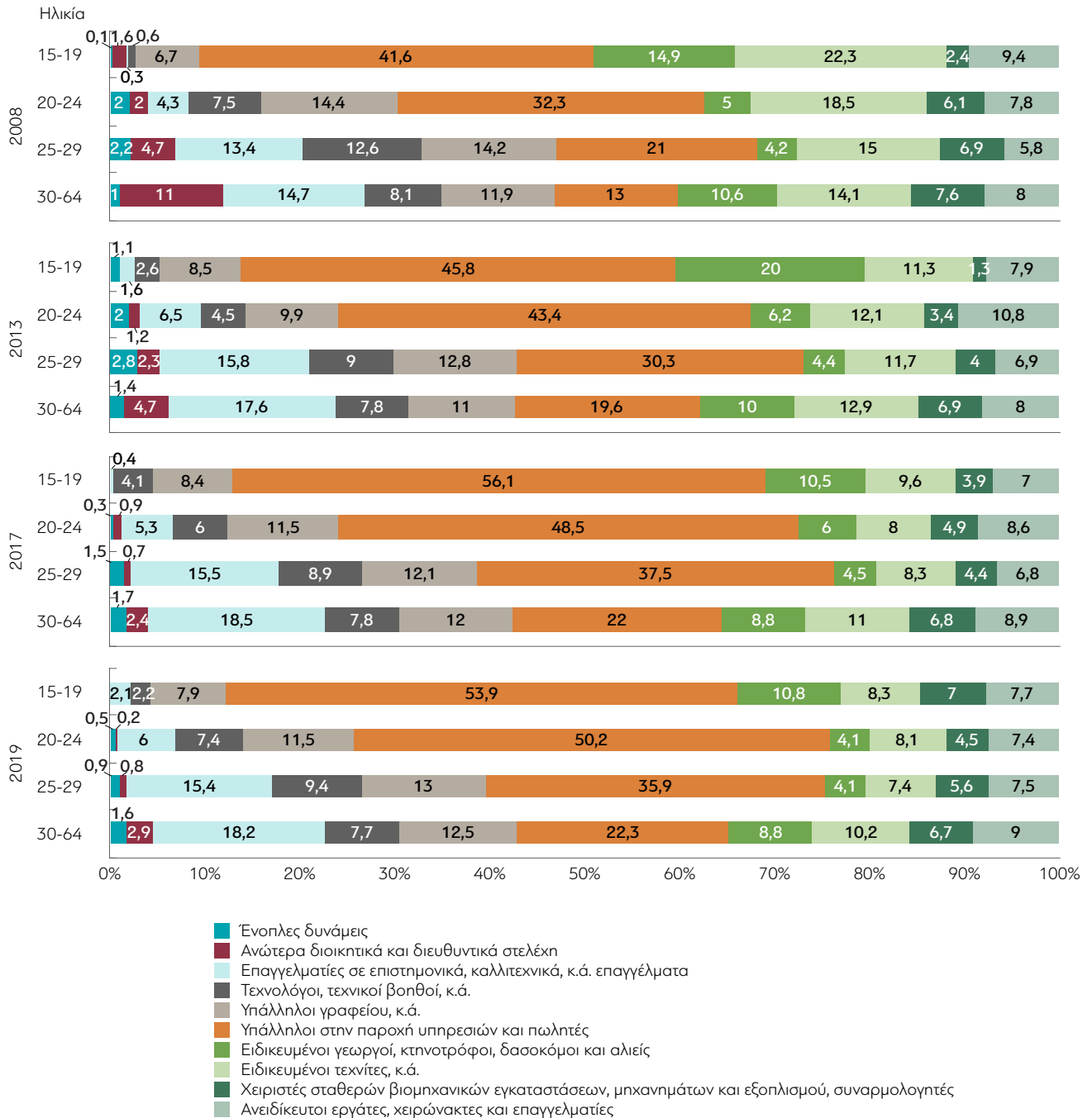
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Το Γράφημα 7.5 παρουσιάζει την κατανομή των νέων μεταξύ επαγγελμάτων. Σε αντίθεση με τους εργαζόμενους μεγαλύτερων ηλικιών το πιο συχνό επάγγελμα των νέων είναι υπάλληλοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές και το ποσοστό των νέων στα επαγγέλματα αυτά αυξάνεται όσο μικραίνει η ηλικία. Η εικόνα αυτή είναι αναμενόμενη καθώς συμβαδίζει με το αυξημένο μερίδιο των νέων στον κλάδο του τουρισμού και του εμπορίου όπου συναντάμε συχνά αυτά τα επαγγέλματα. Είναι αξιοσημείωτο ότι διαχρονικά τα δύο αυτά επαγγέλματα, τα οποία ενδεχομένως κρύβουν μεγάλες διαφοροποιήσεις σε όρους εργασίας, φαίνεται να ενισχύονται και για τις τρεις ομάδες των νέων περίπου κατά 15 εκατοστιαίες μονάδες. Ταυτόχρονα, το μερίδιο αυτών των επαγγελμάτων εμφανίζει μείωση στην ηλικία 25-29 ετών, καθώς οι νέοι είτε μεγαλώνοντας στρέφονται προς άλλα επαγγέλματα, είτε απασχολούνται για πρώτη φορά μετά τις σπουδές τους με δεξιότητες που τους επιτρέπουν να ασκήσουν άλλα επαγγέλματα.

Στις επόμενες θέσεις των δημοφιλέστερων ευρέων επαγγελματικών ομάδων μεταξύ των νέων εναλλάσσονται, ανάλογα με το έτος και την ηλικία, οι υπάλληλοι γραφείου και οι ασκούντες συναφή επαγγέλματα, οι ειδικευμένοι επαγγελματίες του πρωτογενή τομέα (ομάδα που φθίνει γρήγορα με την ηλικία) και οι ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή τεχνικά επαγγέλματα. Όπως είναι αναμενόμενο σε κάποια επαγγέλματα που απαιτούνται δεξιότητες ή άλλα στοιχεία που συσσωρεύονται με την ηλικία, όπως τα διοικητικά στελέχη και οι εξειδικευμένοι επαγγελματίες, οι νέοι απασχολούνται λιγότερο συχνά, ενώ σε επαγγέλματα τα οποία απαιτούν φυσική αντοχή στη βιομηχανία ή στον πρωτογενή τομέα συναντάμε πιο συχνά νέους.

Η ομάδα 25-29 ετών φαίνεται να ακολουθεί πιο στενά τις γενικότερες τάσεις των απασχολούμενων 30-64 ετών. Το 2013 και 2019 το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο των νέων αυτής της ηλικιακής ομάδας απασχολούνται ως επιστήμονες, καλλιτέχνες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, δηλαδή σε μια ευρύτερη επαγγελματική ομάδα που διαχρονικά αύξησε το μερίδιό της και στα άτομα 30-64 ετών.

Γράφημα 7.5. Επάγγελμα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της απασχόλησης των νέων που συνδέεται με τη μείωση των προσλήψεων στον δημόσιο τομέα λόγω της δημοσιονομικής προσαρμογής είναι η πολύ μεγάλη συγκέντρωση στον ιδιωτικό τομέα. Το μερίδιο των νέων που απασχολείται στον δημόσιο τομέα το 2019 μετά βίας ξεπερνά το 10% (για τους νέους 25-29 ετών), όταν ο ένας στους τέσσερις των απασχολούμενων 30-64 ετών εργάζεται στον δημόσιο

τομέα. Το ποσοστό απασχόλησης στον δημόσιο τομέα αυξάνεται για την ομάδα 25-29 ετών σε σύγκριση με τις άλλες δύο ομάδες νέων, ίσως επειδή η ομάδα αυτή κατέχει πιο συχνά αυξημένα τυπικά προσόντα που της επιτρέπουν να διεκδικήσει με μεγαλύτερη επιτυχία μια θέση στον δημόσιο τομέα, π.χ. πτυχίο, μεταπτυχιακό τίτλο. Η ομάδα αυτή μπορεί επίσης να κατέχει εργασιακή εμπειρία η οποία μοριοδοτείται σημαντικά (7 μόρια για κάθε μήνα, έως 84 μήνες), εφόσον είναι συναφής με το αντικείμενο της θέσης κάθε διαγωνισμού.

Ένα ακόμη στοιχείο που διαφοροποιεί τους νέους από τους μεγαλύτερους απασχολούμενους είναι ότι εργάζονται κατά κανόνα ως μισθωτοί. Το ποσοστό φτάνει στο 80% για τους νέους 20-24 και 25-29 ετών, όταν δεν ξεπερνά το 65% για τα άτομα 30-64 ετών. Μια πιθανή ερμηνεία είναι πως οι νέοι ειδικά σε περίοδο κρίσης αντιμετωπίζουν μεγαλύτερους χρηματοδοτικούς περιορισμούς και κατά συνέπεια δυσκολία στην απόκτηση του αρχικού άυλου και υλικού κεφαλαίου που απαιτεί το ελεύθερο επάγγελμα. Το μερίδιο των νέων που απασχολούνται στην οικογενειακή επιχείρηση αυξάνεται την περίοδο 2008-2013, λειτουργώντας ίσως ως διέξοδος στην υψηλή και αυξανόμενη ανεργία εκείνης της περιόδου και επιστρέφει σε χαμηλότερα επίπεδα το 2019. Η απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση γενικά μειώνεται με την ηλικία των νέων, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται το μερίδιο των αυτοαπασχολούμενων.

Συμπερασματικά σχετικά με τα χαρακτηριστικά του είδους της απασχόλησης των νέων αξίζει να σημειώσουμε τα εξής:

- Παρατηρούμε διαχρονικά μια μεγάλη αύξηση της μερικής απασχόλησης των νέων που είναι κυρίως ακούσια. Όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο αυξάνονται και οι ώρες απασχόλησης, ενώ η προσαρμογή της οικονομίας στην οικονομική κρίση φαίνεται εκτός από τη μείωση της απασχόλησης ότι έγινε και μέσω των ωρών εργασίας κυρίως των νέων. Μεγαλύτερη μεταβλητότητα στις συνήθεις ώρες εργασίας εμφανίζει η μικρότερη ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών.
- Ο τουρισμός κυριαρχεί ως κλάδος απασχόλησης για τους νέους 15-24 ετών, ενώ δεύτερος σημαντικότερος κλάδος είναι το εμπόριο. Η ιεράρχηση των κλάδων αυτών αντιστρέφεται για τους νέους 25-29 σηματοδοτώντας μια σύγκλιση στο πρότυπο απασχόλησης των μεγαλύτερων ηλικιών στις οποίες σημαντικότερος κλάδος απασχόλησης είναι το εμπόριο. Η σημασία του τουρισμού ως κλάδου απασχόλησης των νέων αυξάνεται διαχρονικά. Η σημασία του πρωτογενή τομέα που είναι τρίτος εργοδότης για τους νέους 15-19 μειώνεται διαχρονικά, ενώ αυξάνεται για τις ηλικίες 20-24 αν και αποτελεί λιγότερο δημοφιλή επιλογή.
- Σε συμφωνία με τα παραπάνω το πιο συχνό επάγγελμα των νέων είναι υπάλληλοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές. Το ποσοστό των νέων

στα επαγγέλματα αυτά αυξάνεται όσο μικραίνει η ηλικία. Η ομάδα 25-29 ετών φαίνεται να ακολουθεί πιο στενά τις γενικότερες τάσεις των μεγαλύτερων απασχολουμένων.

- Η συντριπτική πλειονότητα των νέων (σχεδόν 90% για την ηλικία 25-29 ετών σε σύγκριση με 75% για την ηλικία 30-64 ετών το 2019) απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα. Το ποσοστό απασχόλησης στον δημόσιο τομέα αυξάνεται για την ομάδα 25-29 ετών σε σχέση με τις μικρότερες ηλικίες.
- Οι νέοι εργάζονται κατά κανόνα ως μισθωτοί σε ποσοστό που φτάνει στο 80% για την ηλικιακή ομάδα 20-29 (δεν ξεπερνά το 65% για τα άτομα 30-64 ετών). Το μερίδιο των αυτοαπασχολούμενων αυξάνει με την ηλικία. Το μερίδιο των νέων που απασχολούνται στην οικογενειακή επιχείρηση αυξάνεται την περίοδο της οικονομική κρίσης, αλλά μειώνεται με την ηλικία των νέων.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Χαρακτηριστικά των άνεργων νέων

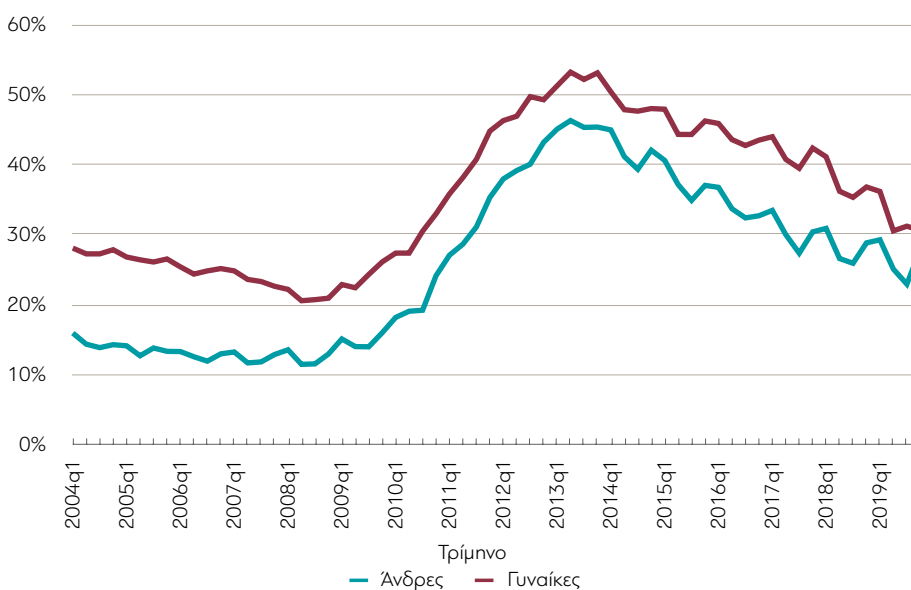

8

Ανεργία και φύλο

Όπως και με άλλα μεγέθη της αγοράς εργασίας που συζητήθηκαν παραπάνω, έτσι και ο κίνδυνος ανεργίας εμφανίζει διαφορές μεταξύ των φύλων. Για λόγους που έχουν να κάνουν με διακρίσεις, με τον ενισχυμένο ρόλο της γυναίκας στην ελληνική οικογένεια και τις ελλείψεις σε κοινωνικές παροχές προς τα παιδιά (διευρυμένο σχολικό ωράριο, φοίτηση όλων των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση, κ.ά.), αλλά και διαφορετικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων, οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση απασχόλησης σε σύγκριση με τους άνδρες. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των νέων γυναικών (Γράφημα 8.1). Τα ποσοστά ανεργίας διαχρονικά κινούνται ανάλογα για τα δύο φύλα εμφανίζοντας τις γνωστές αυξομειώσεις λόγω της εποχικότητας της οικονομικής δραστηριότητας πολλών κλάδων. Η συρρίκνωση της διαφοράς των ποσοστών ανεργίας των δύο φύλων που ξεκινάει από το 2004 συνεχίζεται στην πρώτη περίοδο αύξησης της ανεργίας και αφού σταθεροποιείται από το 2010 έως το 2014 αρχίζει μετά ξανά να αυξάνεται σε βάρος των γυναικών και ενώ τα ποσοστά ανεργίας πέφτουν. Το φαινόμενο της διεύρυνσης της διαφοράς της ανεργίας των δύο φύλων καταγράφεται και για τα άτομα 30-64 ετών και, κατά συνέπεια, η ανάλυση των παραγόντων που ευθύνονται για αυτό προεκτείνονται πέρα από την ηλικία (Γράφημα 8.2).

Γράφημα 8.1. Ποσοστό ανεργίας νέων (15-29) ανά φύλο

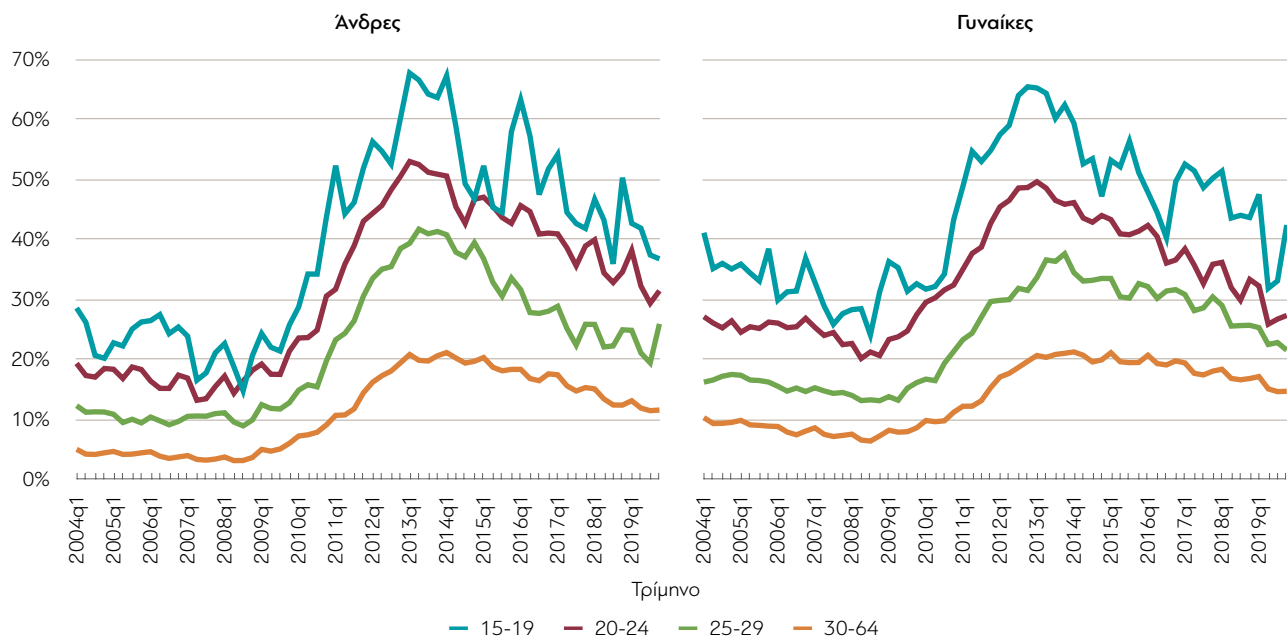

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεξάρτητα από το φύλο, το ποσοστό ανεργίας μειώνεται καθώς αυξάνεται η ηλικία. Οι λόγοι ερμηνείας του φαινομένου συζητήθηκαν στη δεύτερη ενότητα. Ωστόσο, αξίζει να σταθεί κανείς στο γεγονός ότι η πιο επιβαρυσμένη

ηλικιακή ομάδα είναι αυτή των γυναικών 15-19 ετών με ποσοστό ανεργίας που είναι σχεδόν είκοσι μονάδες μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών, ειδικά κατά την έξαρση της ανεργίας την περίοδο 2011-2013. Οι υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες εμφανίζουν λιγότερο έντονες διαφορές, οι οποίες φαίνεται να περιορίζονται καθώς αυξάνεται η ηλικία, αλλά παραμένουν πάντοτε σε βάρος των γυναικών.

Γράφημα 8.2. Ποσοστό ανεργίας ανά φύλο και ηλικία

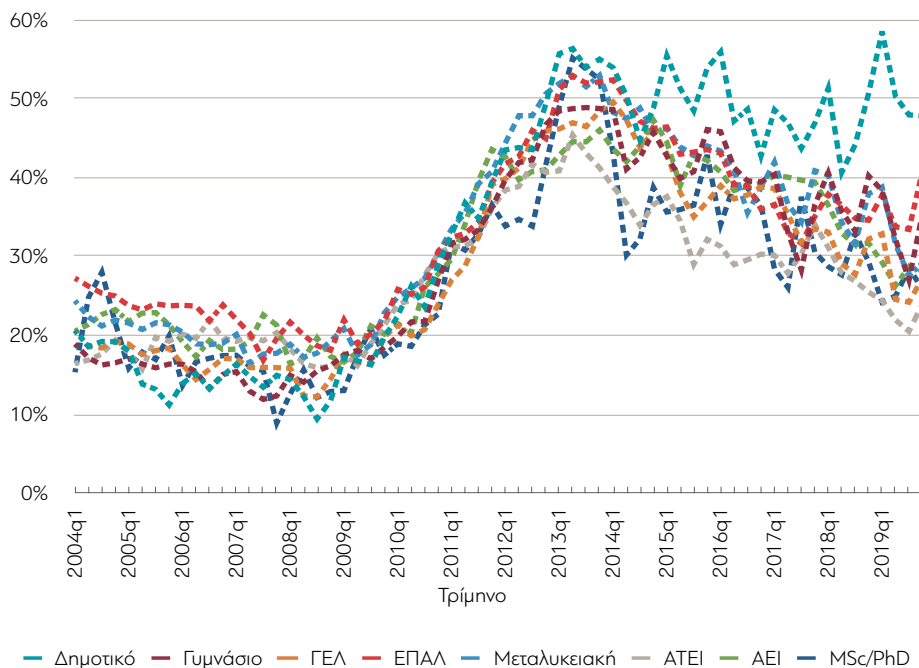
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεργία και εκπαίδευση

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ανεργία έχει ήδη συζητηθεί στις προηγούμενες ενότητες. Στο Γράφημα 8.3 παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης. Παρατηρούμε τα ποσοστά να συγκλίνουν την περίοδο της αύξησης της ανεργίας και να διαφοροποιούνται την περίοδο που η ανεργία πέφτει. Σε γενικές γραμμές διαχρονικά το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας είναι των αποφοίτων δημοτικού και ακολουθούν οι απόφοιτοι μεταλυκειακών σπουδών. Αντίθετα, τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας έχουν οι απόφοιτοι ΑΤΕΙ και ακολουθούν οι κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου. Σχετικά υψηλή ανεργία έχουν και οι απόφοιτοι ΑΕΙ, λόγω των προβλημάτων μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση που συζητήθηκαν ήδη. Πρέπει να τονιστεί ότι οι διαφορές στην ανεργία μεταξύ των αποφοίτων διαφορετικών εκπαιδευτικών βαθμίδων υπερεκτιμώνται, καθώς όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία έχει μεγάλη σημασία το διάστημα μετά την αποφοίτηση για την ένταξη στην απασχόληση. Εκ των πραγμάτων όμως, ένας απόφοιτος

ΑΕΙ στην ομάδα 25-29 ετών έχει στην καλύτερη των περιπτώσεων 2-3 έτη που μπήκε στην αγορά, ενώ στην ίδια ηλικία ένας απόφοιτος ΕΠΑΛ έχει τουλάχιστον 7 έτη.

Γράφημα 8.3. Ποσοστό ανεργίας νέων (15-29) ανά επίπεδο εκπαίδευσης (αφορά όσους έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεργία και εθνικότητα

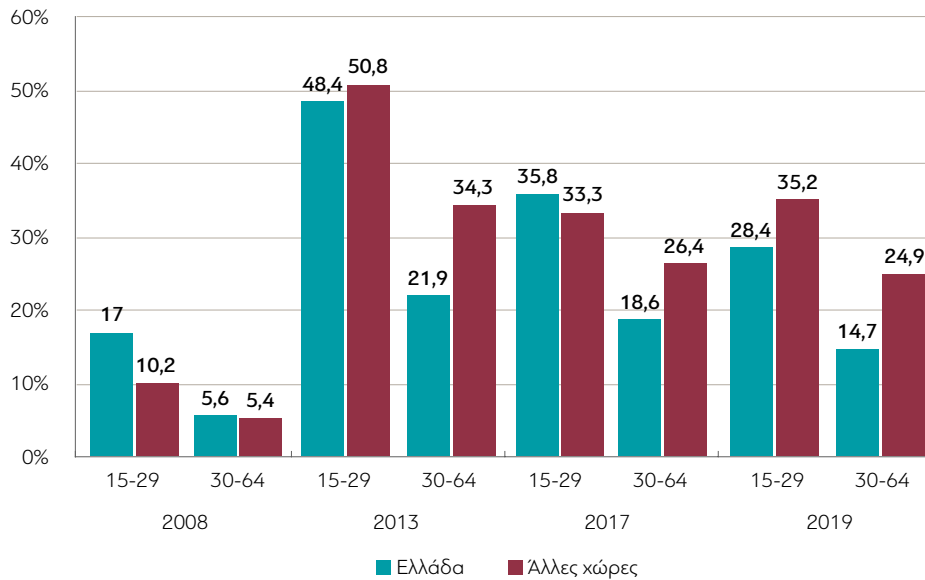
Συχνά τα ποσοστά ανεργίας των νέων διαφοροποιούνται και ανάλογα με την εθνικότητα. Ο πρωταρχικός λόγος μετανάστευσης είναι κατά κανόνα η εύρεση απασχόλησης. Αν οι μετανάστες που εισρέουν σε μια χώρα είναι συμπληρωματικοί σε δεξιότητες με το ντόπιο ανθρώπινο δυναμικό, τότε υπάρχουν περιθώρια αύξησης της απασχόλησης στην οικονομία, καθώς η απασχόληση και των δύο ομάδων αυξάνει παράλληλα καλύπτοντας ενδεχομένως κάποιες κενές θέσεις στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, αν οι μετανάστες είναι υποκατάστατο του εγχώριου ανθρώπινου δυναμικού, τότε η είσοδός τους αυξάνει την προσφορά εργασίας και με δεδομένη τη ζήτηση οδηγεί σε υποκατάσταση των ντόπιων εργαζομένων με μετανάστες και μείωση των αποδοχών σε κάποιες κατηγορίες απασχόλησης. Η Ελλάδα συχνά προτείνεται ως παράδειγμα χώρας όπου, τουλάχιστον έως την οικονομική κρίση, μετανάστες και ντόπιοι λειτούργησαν συμπληρωματικά στην αγορά εργασίας αυξάνοντας την απασχόληση παράλληλα με την αύξηση του εργατικού δυναμικού.

Όπως δείχνει και το Γράφημα 8.4, πριν από την κρίση το ποσοστό ανεργίας των νέων μεταναστών ήταν περίπου 7 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από εκείνο των νέων με ελληνική υπηκοότητα, ενώ η αντίστοιχη διαφορά στα άτομα ηλικίας 30-64 ήταν αμελητέα. Στη διάρκεια της κρίσης η εικόνα αντιστρέφεται και η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας αυξάνεται σημαντικά εις βάρος των μεταναστών όχι μόνο για τους νέους μετανάστες, αλλά και για τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Στην περίπτωση των ανδρών αυτό ερμηνεύεται συχνά από την κατάρρευση του κατασκευαστικού κλάδου, όπου απασχολούνται πολλοί άνδρες μετανάστες, και στην περίπτωση των γυναικών με τη μείωση της ζήτησης για υπηρεσίες καθαριότητας και φροντίδας από τα νοικοκυριά, λόγω του περιορισμού της αγοραστικής δύναμής τους μετά το 2008.

Τα πρώτα έτη μετά την κρίση το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών μειώνεται ταχύτερα από εκείνο των ντόπιων και ειδικά για τους νέους το 2017 το ποσοστό ανεργίας πέφτει 2,5 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από αυτό των νέων ελληνικής υπηκοότητας. Εντούτοις, την ίδια περίοδο τα ποσοστά ανεργίας των μεταναστών ηλικίας 30-64 βρίσκονται αισθητά υψηλότερα από αυτά των ντόπιων απασχολούμενων σε επίπεδα πενταπλάσια σε σχέση με πριν από την κρίση (η αντίστοιχη αύξηση είναι τριπλάσια για τους ντόπιους απασχολούμενους). Μεταξύ των ερμηνειών του φαινομένου είναι πως η προθυμία των μεταναστών να εργαστούν με χαμηλότερους μισθούς ή με δυσμενέστερες συνθήκες εργασίας (π.χ. χωρίς ασφάλιση) σε σύγκριση με τους ντόπιους είναι πλεονέκτημα σε θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης που η νεαρή ηλικία θεωρείται προσόν. Το 2019 η εικόνα αντιστρέφεται και το ποσοστό ανεργίας των νέων μεταναστών είναι μεγαλύτερο του αντίστοιχου των νέων Ελλήνων κατά σχεδόν 7 εκατοστιαίες μονάδες, ενώ παρόμοια διαφορά καταγράφεται και για τα άτομα ηλικίας 30-64.

Από την άλλη, η ηλικιακή διαφοροποίηση των ποσοστών ανεργίας φαίνεται να είναι λιγότερο σημαντική στους μετανάστες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2017 οι νέοι μετανάστες έχουν 1,26 φορές υψηλότερη ανεργία από τους μετανάστες 30-64 ετών, όταν οι νέοι Έλληνες έχουν 1,92 φορές υψηλότερη ανεργία από τους Έλληνες 30-64 ετών.

Γράφημα 8.4. Ποσοστό ανεργίας ανά εθνικότητα και ηλικία

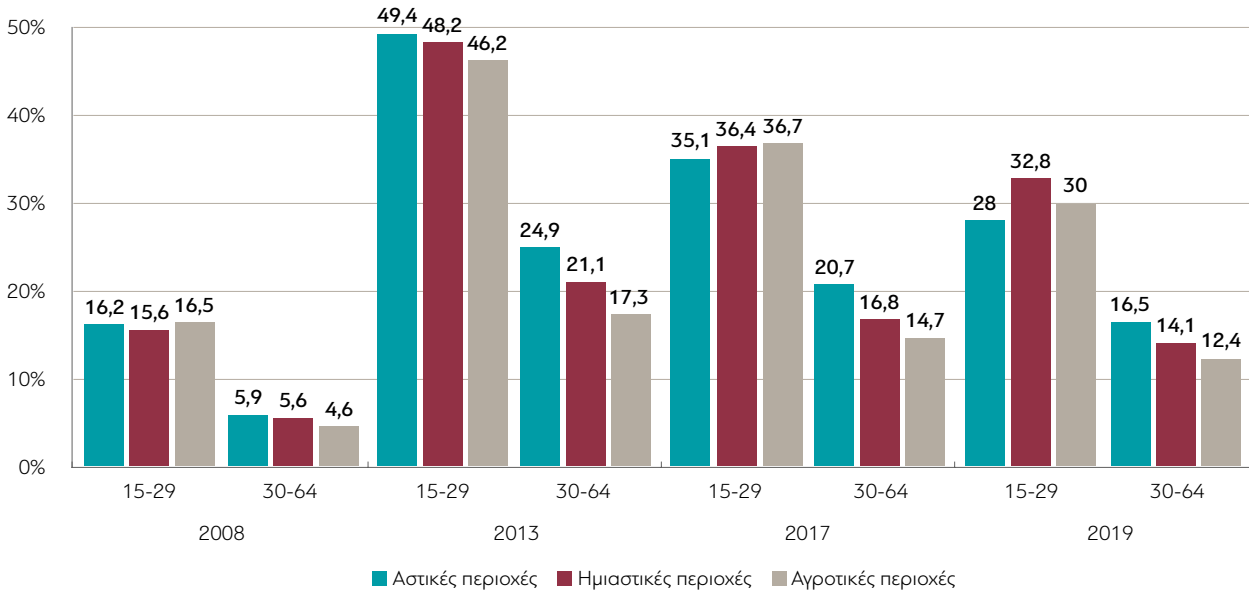
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεργία και αστικότητα

Ένας ακόμη παράγοντας που αναφέρεται στη βιβλιογραφία ότι διαμορφώνει την πιθανότητα ανεργίας είναι ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής. Μια απλή ερμηνεία είναι οι διαφορετικές ευκαιρίες απασχόλησης που υπάρχουν σε αστικές έναντι αγροτικών περιοχών ως προς τα τυπικά προσόντα ή απλώς ως προς τον αριθμό των διαθέσιμων θέσεων εργασίας. Δύο είναι τα πιο ενδιαφέροντα ευρήματα.

Το πρώτο εύρημα είναι ότι για τα άτομα 30-64 ετών η ανεργία είναι διαχρονικά μεγαλύτερη στις αστικές περιοχές. Το δεύτερο είναι πως για τα άτομα 15-29 η σύνδεση της αστικότητας με τα ποσοστά ανεργίας διαφέρει σε περιόδους οικονομικής κρίσης και σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης. Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη περίοδο έξαρσης της ανεργίας, μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας αντιμετωπίζουν οι νέοι στις αστικές περιοχές από τους νέους στις αγροτικές περιοχές. Αντίθετα, κατά την επόμενη περίοδο ανάκαμψης της απασχόλησης οι νέοι στις αστικές περιοχές βελτιώνουν τα ποσοστά ανεργίας τους σε σύγκριση με τους νέους στις αγροτικές περιοχές. Αυτό σημαίνει ότι ναι μεν την περίοδο 2008-2013 οι συνθήκες επιδεινώθηκαν ταχύτερα για τους νέους στις αστικές περιοχές (όπου η ανεργία άγγιξε το 50%), όμως στη συνέχεια οι συνθήκες βελτιώθηκαν επίσης ταχύτερα. Εντύπωση προκαλεί η αυξημένη ανεργία το 2019 για τους νέους στις ημιαστικές περιοχές, καθώς στα υπόλοιπα έτη κυμαινόταν μεταξύ των αγροτικών και αστικών περιοχών, ειδικά μιας και δεν φαίνεται παρόμοια διαφοροποίηση για την ομάδα 30-64.

Γράφημα 8.5. Ποσοστό ανεργίας ανά βαθμό αστικότητας και ηλικία

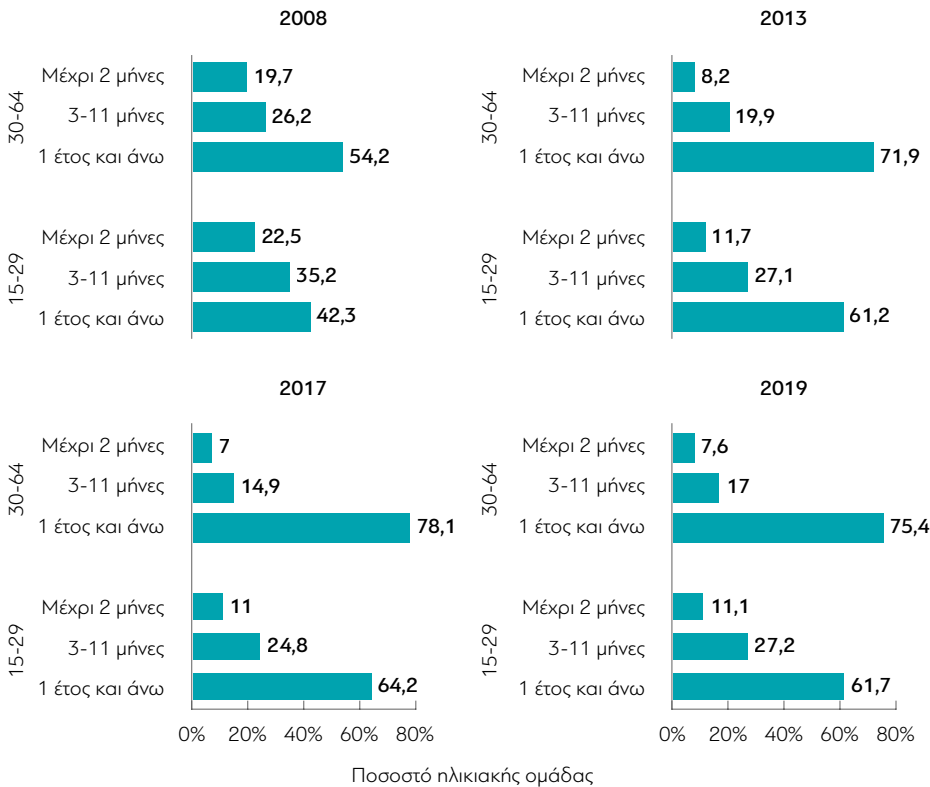

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Ανεργία και χρόνος αναζήτησης εργασίας

Όσο περισσότερο χρόνο παραμένει κάποιος άνεργος, τόσο πιο πιθανό είναι να απογοητευτεί και να σταματήσει την προσπάθεια εύρεσης εργασίας ή να επιλέξει τη μετανάστευση. Η τελευταία επιλογή είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη μετά το 2008 μεταξύ των νέων, ειδικά των περισσότερο εκπαιδευμένων, όπως συζητήθηκε στην πρώτη ενότητα. Στο Γράφημα 8.6 παρουσιάζονται τα μερίδια των ανέργων ανά χρονική διάρκεια αναζήτησης εργασίας. Η διαχρονική μείωση του μεριδίου αυτών που ψάχνουν εργασία μέχρι δύο μήνες και η αύξηση του μεριδίου αυτών που αναζητούν εργασία για περισσότερο από ένα έτος συνεπάγεται αύξηση της διάρκειας αναζήτησης ακόμα και μετά την ανάκαμψη της απασχόλησης και αυξάνει τον κίνδυνο φυγής. Αυτό ενδέχεται να αποτυπώνεται στους μακροχρόνια άνεργους που δυσκολεύονται να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας παρά τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης λόγω της απαξίωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου τους. Σε αυτή την περίπτωση η επανεκπαίδευση ή/και επανακατάρτισή τους είναι μια απαραίτητη πολιτική για την έξοδό τους από την ανεργία. Το γεγονός πως για τα άτομα 30-64 ετών ο χρόνος αναζήτησης αυξάνεται πολύ περισσότερο σε σχέση με τους νέους, σε κάποιο βαθμό σχετίζεται ίσως με το ότι οι νέοι είναι πιο ευέλικτοι σε σχέση με τους μεγαλύτερους ως προς τις προσφορές απασχόλησης που θα αποδεχθούν, δεν αποκλείουν τη μετανάστευση και είναι πιο πρόθυμοι να συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, τα οποία προσφέρονται με μεγαλύτερη συχνότητα στους νέους έτσι και αλλιώς.

Γράφημα 8.6. Χρόνος αναζήτησης εργασίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Συμπερασματικά, σχετικά με τα χαρακτηριστικά των άνεργων νέων αξίζει να σημειώσουμε τα εξής:

- Οι νέες γυναίκες αντιμετωπίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους νέους άνδρες. Παρά τη συρρίκνωση της διαφοράς των ποσοστών ανεργίας των δύο φύλων που παρατηρείται την περίοδο 2004-2010, από το 2014 η διαφορά αρχίζει πάλι να αυξάνεται σε βάρος των γυναικών, ενώ τα ποσοστά ανεργίας πέφτουν.
- Ανεξάρτητα από το φύλο το ποσοστό ανεργίας μειώνεται καθώς αυξάνεται η ηλικία.
- Τα ποσοστά ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης συγκλίνουν την περίοδο της αύξησης της ανεργίας και αποκλίνουν την περίοδο που η ανεργία πέφτει. Μη λαμβάνοντας υπόψη τον χρόνο μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας είναι των αποφοίτων δημοτικού και τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας έχουν οι απόφοιτοι ΑΤΕΙ και μετά οι κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου.
- Ενώ αρχικά το ποσοστό ανεργίας των νέων μεταναστών είναι αισθητά χαμηλότερο από εκείνο των νέων ελληνικής υπηκοότητας, στη διάρκεια

της κρίσης η εικόνα αντιστρέφεται και η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας αυξάνεται σημαντικά εις βάρος των μεταναστών. Μετά την κρίση το ποσοστό ανεργίας των νέων μεταναστών μειώνεται ταχύτερα από εκείνο των ντόπιων. Η ηλικιακή διαφοροποίηση των ποσοστών ανεργίας φαίνεται να είναι λιγότερο σημαντική στους μετανάστες σε σχέση με τους ντόπιους.

- Ενώ για τους μεγαλύτερους η ανεργία είναι διαχρονικά υψηλότερη στις αστικές περιοχές, οι νέοι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας στις αστικές περιοχές σε σχέση με τις αγροτικές μόνο στην έξαρση της ανεργίας, ενώ το αντίθετο συμβαίνει την περίοδο της ανάκαμψης της απασχόλησης.
- Διαχρονικά αυξάνεται ο χρόνος αναζήτησης εργασίας των άνεργων νέων ακόμα και μετά την ανάκαμψη της απασχόλησης. Είναι ενδιαφέρον ότι η εικόνα το 2019 εμφανίζει πολλές ομοιότητες με εκείνη το 2013.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Πιθανότητα ανεργίας - Οικονομετρικό υπόδειγμα

9.1 Θεωρία και οικονομετρικό υπόδειγμα

Στις προηγούμενες ενότητες παρουσιάστηκαν μεταξύ άλλων περιγραφικά στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά των νέων ατόμων που επηρεάζουν τόσο την πιθανότητα συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό όσο και την πιθανότητα να είναι άνεργα. Η ανάλυση παρά τη χρησιμότητά της παραμένει μονοδιάστατη, αφού το κάθε ατομικό χαρακτηριστικό εξετάζεται ξεχωριστά. Στην ενότητα αυτή χρησιμοποιούμε ένα πολυμεταβλητό οικονομετρικό υπόδειγμα που μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε την πραγματική επίδραση του κάθε χαρακτηριστικού, αφού έχουμε λάβει υπόψη την επίδραση των υπόλοιπων χαρακτηριστικών (*ceteris paribus*). Κύριος σκοπός της εμπειρικής αυτής ανάλυσης είναι να προσδιοριστεί η επίδραση συγκεκριμένων ατομικών και οικογενειακών χαρακτηριστικών, όπως το φύλο και η εκπαίδευση, καθώς και των ευρύτερων μακροοικονομικών συνθηκών στη θέση των νέων στην αγορά εργασίας. Η περίοδος ανάλυσης είναι το σύνολο των ετών που έχουμε διαθέσιμα, δηλαδή από το πρώτο τρίμηνο του 2004 έως το τελευταίο τρίμηνο του 2019.

Η απόφαση συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι πολύπλοκη ειδικά για τους νέους, οι οποίοι έχουν περισσότερες εναλλακτικές επιλογές και πιθανόν λιγότερες υποχρεώσεις σε σχέση με τους μεγαλύτερους ηλικιακά. Για τα πιο νεαρά άτομα υπάρχει η δυνατότητα συνέχισης των σπουδών, ενώ οι νέοι άνδρες οφείλουν να εκπληρώσουν και τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Σε γενικές γραμμές η απόφαση για το εάν ένα άτομο θα συμμετάσχει στην αγορά εργασίας εξαρτάται από το ύψος του μισθού που επικρατεί στην αγορά, το ύψος του οικογενειακού εισοδήματος και τις προτιμήσεις του.

Ειδικότερα, η πιθανότητα κάποιος να αρχίσει να αναζητά εργασία αυξάνεται όσο αυξάνεται ο μισθός που επικρατεί στην αγορά για τη συγκεκριμένη εργασία που προσφέρει το άτομο. Μάλιστα, το ίδιο το άτομο θέτει συνήθως ένα ελάχιστο χρηματικό αντίτιμο κάτω από το οποίο δεν πρόκειται να εργαστεί. Ο μισθός αυτός λέγεται μισθός επιφύλαξης (*reservation wage*) και διαφέρει μεταξύ ατόμων, αφού επηρεάζεται από τις προτιμήσεις, τις ανάγκες και τα εισοδήματα εκτός εργασίας.

Η απόφαση για συμμετοχή στην αγορά εργασίας εξαρτάται επίσης από τη δυνατότητα του καθενός να ικανοποιήσει τις ανάγκες του χωρίς να εργάζεται. Φυσικά αυτό βρίσκεται σε στενή συνάρτηση με το οικογενειακό εισόδημα.

Αν για παράδειγμα υπάρχει η δυνατότητα το κόστος του συνόλου των αναγκών του ατόμου να καλύπτεται από άλλες πηγές εισοδήματος, π.χ. ενοίκια ή από το εισόδημα άλλων μελών του νοικοκυριού, τότε η πιθανότητα για συμμετοχή στην αγορά εργασίας είναι μικρότερη.

Τέλος, σημαντικό ρόλο στο εάν ένα άτομο θα ενταχθεί στην αγορά εργασίας έχουν οι προτιμήσεις και τα χαρακτηριστικά του. Οι προτιμήσεις του ατόμου συνήθως σχετίζονται με τη βαρύτητα που δίνει σε εναλλακτικές επιλογές διάθεσης του χρόνου του και επηρεάζουν άμεσα την απόφασή του να εργαστεί. Αναφέρονται στην επιλογή του να διαθέτει τον χρόνο του είτε σε κάποια άλλη οικογενειακή δραστηριότητα, π.χ. ανατροφή τέκνων, περιποίηση ηλικιωμένων, κτλ. είτε σε κάποια αμιγώς προσωπική δραστηριότητα, π.χ. κάποιο χόμπι.

Μετά την απόφαση για συμμετοχή ή όχι στην αγορά εργασίας, το επόμενο στάδιο για τον νέο είναι να βρει απασχόληση. Αυτό απαιτεί προσπάθεια αναζήτησης, η οποία εμπεριέχει κόστος και μπορεί να είναι χρονοβόρα. Η πιθανότητα απασχόλησης, και η συμπληρωματική της πιθανότητα ανεργίας, εξαρτώνται από μια σειρά παραγόντων, οι οποίοι σε αδρές γραμμές μπορούν να χωριστούν σε παράγοντες που προσδιορίζουν την ποιότητα και την ποσότητα της προσφοράς εργασίας από τους εργαζόμενους, καθώς και την ποσότητα της ζήτησης εργασίας από τους εργοδότες.

Η προσφορά εργασίας επηρεάζεται από διάφορα ατομικά παραγωγικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά από τη μεριά των ανέργων. Για παράδειγμα, οι άνδρες οι οποίοι είναι παντρεμένοι λόγω των οικογενειακών τους υποχρεώσεων μπορεί να ψάχνουν πιο έντονα για εργασία και ενδεχομένως να έχουν και διαφορετικές απαιτήσεις σε όρους συνθηκών εργασίας, ωρών απασχόλησης, αποδοχών, κ.ά. Αντίθετα, οι έγγαμες γυναίκες έχοντας να διαλέξουν ανάμεσα στην ανατροφή των παιδιών τους και στην εργασία, συχνά δέχονται να εργαστούν μόνο εάν η αμοιβή είναι τόσο ικανοποιητική, ώστε να καλύπτει τουλάχιστον τα έξοδα για βρεφονηπιακό σταθμό.

Η ζήτηση για εργασία επίσης επηρεάζεται από μια σειρά από οικονομικούς παράγοντες, όπως ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας. Σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης, όπου η συνολική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες αυξάνεται, οι εργοδότες προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγή τους για να ανταπεξέλθουν στην αυξημένη ζήτηση, αναμένεται να πραγματοποιήσουν προσλήψεις, ενώ το αντίθετο συμβαίνει σε περιόδους ύφεσης.

Τέλος, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου που ταυτόχρονα επηρεάζουν και τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκπαίδευση. Αναμένουμε ότι οι πιο εκπαιδευμένοι νέοι θα είναι πιο εύκολο να βρουν μια εργασία που να τους ταιριάζει και εντέλει να την αποδεχτούν, αφού έχοντας δαπανήσει χρόνο και χρήμα για την απόκτηση των προσόντων τους θα βιάζονται να τα αποσβέσουν. Επίσης, οι εργοδότες

συχνά αξιολογούν την εκπαίδευση ως ένδειξη αυξημένων έμφυτων ικανοτήτων, άρα και παραγωγικότητας, και μεγαλύτερης προσαρμοστικότητας.

Είναι προφανές ότι όλα τα παραπάνω πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν εκτιμούμε τους παράγοντες που προσδιορίζουν την πιθανότητα ενός νέου να συμμετέχει στην αγορά εργασίας και την πιθανότητα να είναι άνεργος. Για τον λόγο αυτό το σύνολο των μεταβλητών που θα χρησιμοποιηθούν στο οικονομετρικό μας υπόδειγμα παρουσιάζονται στον Πίνακα 9.1 Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά που επιδρούν τόσο στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας όσο και στην πιθανότητα εύρεσης εργασίας είναι και το φύλο του νέου. Λόγω της ιδιαιτερότητάς της, η επίδραση του φύλου διαχέεται και σε αρκετά από τα υπόλοιπα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, λόγω των στρατιωτικών υποχρεώσεών τους οι άνδρες κατά κανόνα καθυστερούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, ενώ επίσης και το διαφορετικό αντικείμενο σπουδών²² μπορεί να επηρεάζει την πιθανότητα εύρεσης εργασίας. Για τον λόγο αυτό οι εκτιμήσεις γίνονται ξεχωριστά για άνδρες και γυναίκες.

Πίνακας 9.1. Περιγραφή μεταβλητών

	Μεταβλητή	Περιγραφή	Πιθανότητα συμμετοχής	Πιθανότητα ανεργίας
Δημογραφικά χαρακτηριστικά	Ηλικία	Η ηλικία του ατόμου	✓	
	Έτη από την αποφοίτηση			✓
	Έγγαμος	1 εάν είναι έγγαμος, 0 διαφορετικά	✓	✓
	Εθνικότητα	3 ψευδομεταβλητές για το εάν είναι Έλληνας, Ευρωπαίος ή από τρίτη χώρα	✓	✓
	Αριθμός παιδιών	Αριθμός παιδιών ηλικίας μικρότερης των 14 στο νοικοκυριό	✓	
	Αριθμός εργαζομένων	Αριθμός υπόλοιπων εργαζομένων στο νοικοκυριό	✓	
	Αριθμός ανέργων	Αριθμός υπόλοιπων ανέργων στο νοικοκυριό	✓	
Ανθρώπινο κεφάλαιο	Αριθμός συνταξιούχων	Αριθμός υπόλοιπων συνταξιούχων στο νοικοκυριό	✓	
	Επίπεδο εκπαίδευσης	8 ψευδομεταβλητές για το εάν το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο που έχει ολοκληρώσει είναι: δημοτικό, γυμνάσιο, ΓΕΛ, ΕΠΑΛ, μεταλυκειακά προγράμματα, ΑΤΕΙ, ΑΕΙ, μεταπτυχιακά	✓	✓
Περιφερειακά χαρακτηριστικά	Έχει ολοκληρώσει σπουδές	1 εάν έχει ολοκληρώσει τις σπουδές του, 0 εάν ακόμα σπουδάζει	✓	
	Βαθμός αστικότητας	5 ψευδομεταβλητές για το εάν το άτομο ζει στην Περ. Πρωτεύουσας, στην Περ. Θεσσαλονίκης, σε άλλη αστική περιοχή, σε ημιαστική περιοχή, σε αγροτική περιοχή	✓	✓
Μακροοικονομικό περιβάλλον	Περιφέρεια	13 ψευδομεταβλητές για την περιφέρεια διαμονής	✓	✓
	% ανεργίας περιφέρεια	Ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια διαμονής	✓	✓
Λοιπές	Μεταβολή ΑΕΠ	Μεταβολή ΑΕΠ σε σχέση με αντίστοιχο τρίμηνο προηγούμενου έτους	✓	✓
	Τρίμηνο	4 ψευδομεταβλητές για το τρίμηνο της έρευνας		✓

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει ότι η πιθανότητα ανεργίας δεν είναι

²² Έχει παρατηρηθεί, τόσο για την Ελλάδα όσο και διεθνώς, ότι υπάρχει διαχωρισμός φύλου αναφορικά με το αντικείμενο σπουδών, καθώς οι περισσότεροι απόφοιτοι των θετικών και τεχνολογικών επιστημών είναι κατά κανόνα άνδρες, ενώ αντίστοιχα στις θεωρητικές επιστήμες υπερτερούν οι γυναίκες (Μητράκος, Τσακλόγλου και Χολέζας 2010β, Χολέζας και Τσακλόγλου 2012, Κανελλόπουλος, κ.ά., 2013 και Χολέζας, 2014).

ένα απλό ενδεχόμενο που μπορούμε να το εξετάσουμε ανεξάρτητα από την απόφαση για συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Για να είναι κάποιος άνεργος, ως πρώτο βήμα θα πρέπει να έχει πάρει την απόφαση να συμμετέχει στην αγορά εργασίας, και όσοι συμμετέχουν στην αγορά εργασίας ενδέχεται να διαφέρουν σημαντικά και συστηματικά από όσους δεν συμμετέχουν. Κατά συνέπεια, το δείγμα των ανέργων μας δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο του πληθυσμού και οι όποιες εκτιμήσεις θα είναι μεροληπτικές. Αυτό σημαίνει πως η πιθανότητα ανεργίας θα υποεκτιμηθεί και άρα η επίδραση ενός χαρακτηριστικού, π.χ. του να έχει πτυχίο από ΑΕΙ, στην πιθανότητα ανεργίας δεν θα είναι η πραγματική. Επιπλέον, τα άτομα που έχουν υψηλότερη πιθανότητα να είναι άνεργα είναι πιο πιθανό να παραμείνουν εκτός εργατικού δυναμικού, ειδικά αν εκτιμούν ότι η πιθανότητα να βρουν εργασία είναι μικρή, καθώς η αναζήτηση εργασίας είναι μια χρονοβόρα, επίπονη και ορισμένες φορές δαπανηρή διαδικασία. Κατά συνέπεια, η πιθανότητα ανεργίας δεν είναι ένα απλό ενδεχόμενο που μπορούμε να το εξετάσουμε ανεξάρτητα από την απόφαση για συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Με άλλα λόγια υπάρχει μια ενδογενής επιλογή, η οποία είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη. Συναφώς, είναι σκόπιμο να εκτιμηθεί η πιθανότητα κάποιος νέος να συμμετέχει στην αγορά εργασίας και δεδομένης αυτής της πιθανότητας να εκτιμηθεί η πιθανότητα να είναι άνεργος.

Σκοπός μας είναι να εξεταστεί πώς η πιθανότητα ανεργίας των νέων κατά φύλο επηρεάζεται από συγκεκριμένα ατομικά χαρακτηριστικά τους καθώς και από το περιφερειακό και μακροοικονομικό περιβάλλον. Ειδικότερα, εξετάζουμε την ακόλουθη εξίσωση:

$$Un_j^* = \beta X_j + u_j, Un_j = 1 \text{ εάν } Un_j^* \geq 0, \text{ αλλιώς } Un_j = 0 \quad (1)$$

όπου un_j είναι η πιθανότητα του νέου j να είναι άνεργος, η οποία όμως δεν μας είναι γνωστή. Αυτό που γνωρίζουμε είναι αν ο νέος j είναι άνεργος ($un_j = 1$) ή όχι ($un_j = 0$). x_j είναι μια σειρά από χαρακτηριστικά, όπως παρουσιάζονται στην τελευταία στήλη του Πίνακα 9.1, τα οποία επηρεάζουν την πιθανότητα ανεργίας και β είναι οι συντελεστές αυτών των χαρακτηριστικών που θέλουμε να εκτιμήσουμε. Τέλος, u_j είναι τα κατάλοιπα της εξίσωσης τα οποία ακολουθούν μια κανονική κατανομή και δεν συσχετίζονται με τα x_j . Σε αυτή την περίπτωση η πιθανότητα ανεργίας δεδομένων των χαρακτηριστικών δίνεται από την εξίσωση:

$$\Pr(Un_j = 1 | X_j = x_j) = \Phi(\beta X_j + u_j > 0 | X_j) \quad (2)$$

όπου Φ είναι η αθροιστική συνάρτηση της κανονικής κατανομής. Η εξίσωση (2) είναι ένα απλό probit και μπορεί να εκτιμηθεί χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας μεγιστοποιώντας την παρακάτω εξίσωση:

$$\ln L = \sum_{j=1}^N Un_j \ln \Phi(x_j \beta) + (1 - Un_j) \ln \{1 - \Phi(x_j \beta)\} \quad (3)$$

Η εξίσωση (3) μπορεί να εκτιμηθεί μόνο για τους νέους που είτε είναι άνεργοι είτε εργάζονται, αγνοώντας όσους παραμένουν εκτός εργατικού δυναμικού.

Εφόσον θεωρούμε ότι η απόφαση συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι ανεξάρτητη από την πιθανότητα ανεργίας, τότε μπορούμε να εκτιμήσουμε την εξίσωση (3) και να θεωρήσουμε ότι οι εκτιμητές β μας δίνουν την πραγματική σχέση μεταξύ της πιθανότητας ανεργίας και των χαρακτηριστικών X . Όπως αναφέραμε και προηγουμένως κάτι τέτοιο δεν είναι ρεαλιστικό, αφού αυτοί που αποφασίζουν να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας είναι άτομα με υψηλότερη πιθανότητα απασχόλησης και μικρότερη πιθανότητα ανεργίας. Συνεπώς, είναι σκόπιμο να λάβουμε υπόψη μας αυτή τη μεροληψία του δείγματος. Προκειμένου να συμπεριλάβουμε στις εκτιμήσεις μας αυτό τον μηχανισμό αυτοεπιλογής στην αγορά εργασίας ορίζουμε την εξής εξίσωση:

$$LFP_j^* = \gamma Z_j + v_j, LFP_j = 1 \text{ εάν } LFP_j^* > 0, \text{ αλλιώς } LFP_j = 0 \quad (4)$$

όπου LFP_j^* είναι η μη παρατηρούμενη ή λανθάνουσα πιθανότητα του νέου j να συμμετέχει στην αγορά εργασίας, καθώς γνωρίζουμε μόνο εάν κάποιος συμμετέχει στην αγορά εργασίας ($LFP_j = 1$) ή όχι ($LFP_j = 0$). Αξίζει να επισημάνουμε ότι όταν στην εξίσωση (3) παρατηρούμε το Un_j , δηλαδή ο νέος είναι είτε άνεργος είτε απασχολείται, τότε $LFP_j = 1$ σε διαφορετική περίπτωση $LFP_j = 0$. Z_j είναι μια σειρά από χαρακτηριστικά, όπως παρουσιάζονται στην προτελευταία στήλη του Πίνακα 9.1, τα οποία επηρεάζουν την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας και γ είναι οι συντελεστές που αντιστοιχούν σε αυτά τα χαρακτηριστικά. Τέλος, v_j είναι τα κατάλοιπα της εξίσωσης συμμετοχής. Η εξίσωση (4) επί της ουσίας είναι ένα probit, το οποίο εκτιμά την πιθανότητα του νέου να συμμετέχει στην αγορά εργασίας.²³

Εφόσον υπάρχει πρόβλημα μη τυχαίας επιλογής στο δείγμα, τότε στατιστικά αυτό σημαίνει ότι τα κατάλοιπα από τις εξισώσεις (1) και (4) ακολουθούν μια κανονική κατανομή και συσχετίζονται μεταξύ τους $corr(u, v) = \rho$. Αν $\rho = 0$ τότε οι εξισώσεις (1) και (4) μπορούν να εκτιμηθούν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, αν $\rho \neq 0$ τότε οι εξισώσεις (1) και (4) πρέπει να συνεκτιμηθούν με τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας μεγιστοποιώντας την εξίσωση:²⁴

$$\ln L = \sum_{j \in S} Un_j \ln \Phi_2(x_j \beta, z_j \gamma, \rho) + (1 - Un_j) \ln \Phi_2(-x_j \beta, z_j \gamma, -\rho) + \sum_{j \notin S} \ln \{1 - \Phi(z_j \gamma)\} \quad (5)$$

όπου Φ_2 είναι η διμεταβλητή κανονική αθροιστική συνάρτηση κατανομής και s είναι το δείγμα των παρατηρήσεων που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και άρα το Un_j λαμβάνει είτε την τιμή 1 (άνεργος) είτε την τιμή 0 (απασχολούμενος).

²³ Τόσο η εξίσωση (1) όσο και η εξίσωση (4) θα μπορούσαν να εκτιμηθούν με οποιοδήποτε μοντέλο δίτιμης απόκρισης (probit, logit, γραμμικό μοντέλο πιθανότητας). Στην παρούσα ανάλυση επιλέγουμε να εκτιμήσουμε την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας και την πιθανότητα ανεργίας χρησιμοποιώντας το μοντέλο probit, καθώς οι ιδιότητες της κανονικής κατανομής που ακολουθούν τα κατάλοιπα των εξισώσεων είναι απαραίτητες για τον προσδιορισμό ενός μοντέλου που διορθώνει τη μη τυχαία επιλογή του δείγματος.

²⁴ Η ύπαρξη μεροληψίας δείγματος μπορεί να ελεγχθεί εξετάζοντας τη στατιστική σημαντικότητα του. Στις εκτιμήσεις μας για αμφότερα τα φύλα προκύπτει στατιστικά σημαντικό υποδεικνύοντας ότι καλώς επιλέχθηκε η εξίσωση (5), καθώς υπάρχει στατιστικά σημαντική μεροληψία επιλογής δείγματος.

ΠΛΑΙΣΙΟ 1

Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Η εξίσωση (5) δεν είναι γραμμική, οπότε οι συντελεστές που προκύπτουν από την εκτίμησή της δεν μπορούν να ερμηνευτούν ως το μέγεθος της επίδρασης στην πιθανότητα ανεργίας ή στην πιθανότητα συμμετοχής. Εντούτοις, μπορούμε να εκτιμήσουμε τις οριακές επιδράσεις κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη. Με απλά λόγια εξετάζουμε πόσο αλλάζουν οι πιθανότητες συμμετοχής και ανεργίας όταν η κάθε μεταβλητή μεταβάλλεται κατά κάποιο συγκεκριμένο ποσό. Για να το κάνουμε αυτό πρέπει να ορίσουμε ποια θα είναι η μεταβολή της ανεξάρτητης μεταβλητής που θα εξετάσουμε και, στη συνέχεια, σε ποια πιθανότητα θα εξετάσουμε την επίδραση αυτή.

Αναφορικά με τη μεταβολή των ανεξάρτητων ψευδομεταβλητών, αυτή ορίζεται ως η αλλαγή από 0 σε 1, δηλαδή τις μοναδικές δύο τιμές που μπορεί να λάβει η ψευδομεταβλητή. Όσον αφορά τις συνεχείς μεταβλητές η μεταβολή ουσιαστικά αφορά μια πάρα πολύ μικρή αλλαγή της ανεξάρτητης μεταβλητής, π.χ. κατά 0,0001.

Η επίδραση αυτής της μεταβολής θα εξεταστεί αρχικά στην πιθανότητα ένας νέος να συμμετέχει στην αγορά εργασίας, άρα:

$$\Pr(LFP = 1, z_j = z) = \Phi(z_j\gamma + v_j) \quad (6)$$

Η ανάλυση είναι λίγο πιο σύνθετη όσον αφορά την επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών στην πιθανότητα ανεργίας. Αυτό συμβαίνει γιατί συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του ατόμου επηρεάζουν ταυτόχρονα και την πιθανότητα συμμετοχής και την πιθανότητα ανεργίας, π.χ. το επίπεδο εκπαίδευσης αναμένουμε ότι θα αυξάνει την πιθανότητα συμμετοχής, αλλά συγχρόνως θα μειώνει την πιθανότητα ανεργίας. Για τον λόγο αυτό είναι σκόπιμο να μην εκτιμήσουμε απλά την πιθανότητα να είναι κάποιος άνεργος, αλλά τη δεσμευμένη πιθανότητα ότι είναι άνεργος δεδομένου ότι συμμετέχει στην αγορά εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη και τις δύο εξισώσεις. Με άλλα λόγια, εκτιμούμε την πιθανότητα:

$$\Pr(U_j = 1 | LFP_j = 1, x_j = x, z_j = z) = \frac{\Phi_2(x_j\beta, z_j\gamma, \rho)}{\Phi(z_j\gamma)} \quad (7)$$

Τέλος, είναι σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι αναφορικά με τις ψευδομεταβλητές οι οριακές επιδράσεις δείχνουν την επίδραση μιας μεταβλητής σε σχέση με την κατηγορία που έχει οριστεί ως βάση. Για παράδειγμα, στη μεταβλητή που δείχνει αν είναι κάποιος έγγαμος, η οριακή επίδρασή της στην πιθανότητα συμμετοχής δείχνει πόσο πιο πολύ ή λιγότερο οι έγγαμοι συμμετέχουν σε σχέση με τους μη έγγαμους (μόνοι, χήροι, διαζευγμένοι - σε διάσταση). Αν οι κατηγορίες είναι πολλαπλές, π.χ. επίπεδο εκπαίδευσης, η λογική είναι παρόμοια. Άρα, η οριακή επίδραση της μεταβλητής γυμνάσιο ή της μεταβλητής ΑΕΙ δείχνει πόσο πιο πιθανό ή λιγότερο πιθανό είναι να συμμετέχει ή να είναι άνεργος κάποιος νέος που έχει απολυτήριο γυμνασίου ή πτυχίο ΑΕΙ σε σχέση με τον απόφοιτο των ΓΕΛ, το οποίο είναι η κατηγορία βάσης.

9.2 Αποτελέσματα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από τις εκτιμήσεις της εξίσωσης (5), που αφορούν την από κοινού εκτίμηση της πιθανότητας συμμετοχής στην αγορά εργασίας και της πιθανότητας ανεργίας (Πίνακας Α1). Η χρησιμότητα ενός πολυμεταβλητού οικονομετρικού υποδείγματος έγκειται στο ότι μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε την πραγματική επίδραση του κάθε χαρακτηριστικού, αφού λαμβάνουμε υπόψη μας μια σειρά παραγόντων που επηρεάζουν τις εξεταζόμενες πιθανότητες. Με άλλα λόγια, από κάθε προσδιοριστικό παράγοντα έχουμε απομονώσει την επίδραση των υπόλοιπων χαρακτηριστικών.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται με τη μορφή οριακών μεταβολών και για τη μεν συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό εκτιμάται η πιθανότητα συμμετοχής σύμφωνα με την εξίσωση (6), για τη δε πιθανότητα ανεργίας εκτιμάται η δεσμευμένη πιθανότητα να είναι κάποιος νέος άνεργος δεδομένου ότι συμμετέχει στην αγορά εργασίας σύμφωνα με την εξίσωση (7). Και οι δύο πιθανότητες παρουσιάζονται ξεχωριστά για άνδρες και γυναίκες, καθώς σύμφωνα με τα εμπειρικά δεδομένα που έχουμε ήδη συζητήσει στις προηγούμενες ενότητες το φύλο αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά την επίδραση των διάφορων μεταβλητών.

9.2.1 Πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας

Από την οικονομική θεωρία προκύπτει ότι η πιθανότητα να συμμετέχει κάποιος στην αγορά εργασίας, δηλαδή να εργάζεται ή να είναι άνεργος και να αναζητά εργασία, εξαρτάται από πληθώρα χαρακτηριστικών, τόσο ατομικών όσο και σχετιζόμενα με το ευρύτερο, αλλά και το τοπικό οικονομικό περιβάλλον. Στον Πίνακα 9.2 καταγράφεται πώς και κατά πόσο οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν την πιθανότητα συμμετοχής ανά φύλο.

Πίνακας 9.2. Επίδραση στην πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας κατά φύλο (2004-2019)

	Άνδρες	Γυναίκες
Ηλικία	0,0254*** (76,28)	0,0208*** (48,85)
Έγγαμος	0,0559*** (9,14)	-0,13*** (-34,32)
Έχει ολοκληρώσει σπουδές	0,49*** (93,47)	0,437*** (91,25)
Δημοτικό	0,0109* (2,18)	-0,0576*** (-9,4)
Γυμνάσιο	0,0456*** (16,11)	-0,0113* (-2,54)
ΓΕΛ	0,0000	0,0000
ΕΠΑΛ	0,0743*** (20,14)	0,1*** (17)
Μεταλυκειακή	0,0538*** (11,5)	0,131*** (23,55)
ΑΤΕΙ	0,0311*** (5,69)	0,137*** (20,54)
ΑΕΙ	-0,00228 (-0,52)	0,114*** (22,01)
Msc/PhD	0,0364** (2,71)	0,133*** (7,88)
Έλληνας	0,0000	0,0000
Ευρωπαίος	0,0566*** (5,82)	0,0122 (1,26)
Λοιπές χώρες	0,062*** (15,16)	-0,0188*** (-4,04)
Περ. πρωτευούσης	0,0000	0,0000
Περ. Θεσσαλονίκης	0,062*** (15,16)	-0,0188*** (-4,04)
Λοιπές αστικές	0,0098 (1,55)	-0,00689 (-0,89)
Ημιαστικές	0,0034 (0,78)	-0,00498 (-0,96)
Αγροτικές	0,016*** (3,36)	-0,00802 (-1,39)
Αττική	0,0000	0,0000
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	-0,00391 (-0,76)	0,00308 (0,49)
Κεντ. Μακεδονία	-0,0284*** (-5,5)	-0,0224*** (-3,41)
Δυτ. Μακεδονία	-0,0179** (-2,59)	-0,0313*** (-3,78)
Ήπειρος	-0,0333*** (-6,25)	-0,0273*** (-4,25)
Θεσσαλία	-0,00327 (-0,6)	-0,0215** (-3,24)
Ιόνια νησιά	-0,0197* (-2,39)	0,00323 (0,35)
Δυτ. Ελλάδα	-0,0117* (-2,46)	-0,0149* (-2,41)
Στ. Ελλάδα	-0,00642 (-1,21)	-0,0101 (-1,49)

Πελοπόννησος	-0,0202*** (-3,88)	-0,0125 (-1,88)
Βορ. Αιγαίο	-0,00257 (-0,35)	-0,0107 (-1,16)
Νοτ. Αιγαίο	0,00538 (0,77)	-0,0126 (-1,49)
Κρήτη	-0,00456 (-0,97)	-0,00516 (-0,86)
Αριθμός παιδιών (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,0451*** (4,4)	-0,118*** (-12,74)
Αριθμός εργαζομένων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,0848*** (19,48)	0,118*** (20,02)
Αριθμός ανέργων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,134*** (16,62)	0,287*** (28,35)
Αριθμός συνταξιούχων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,0231** (3,02)	0,0449*** (4,39)
% ανεργίας περιφέρεια	-0,0009*** (-6,54)	-0,0004' (-2,03)
Μεταβολή ΑΕΠ	-0,0003 (-1,52)	-0,0006' (-2,48)
Αριθμός παρατηρήσεων	322.902	306.677
chi ² (34)	4.5 ^a +05	76270,27
Prob(chi ² (34))	0,000	0,000

Σημείωση: Οριακές επιδράσεις όπως ορίζονται στο πλαίσιο, t statistics στην παρένθεση, Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2004-2019, ίδιοι υπολογισμοί.

Προκύπτει ότι, για αμφότερα τα φύλα, όσο αυξάνεται η **ηλικία** αυξάνεται και η πιθανότητα συμμετοχής. Ειδικότερα, για τους άνδρες ένα επιπλέον έτος ηλικίας αυξάνει κατά μέσο όρο την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας κατά 2,5% και για τις γυναίκες κατά 2,1%. Αυτό είναι αναμενόμενο, καθώς όσο μεγαλώνουν οι νέοι η εκπαίδευση γίνεται λιγότερο ελκυστική, ενώ ταυτόχρονα οι υποχρεώσεις αυξάνονται κατευθύνοντας όλο και περισσότερα άτομα στο να είναι ενεργά στην αγορά εργασίας.

Όπως είναι ίσως επίσης αναμενόμενο ότι το να είναι ένας άνδρας **έγγαμος** αυξάνει την πιθανότητα να είναι και ενεργός στην αγορά εργασίας, και πιο συγκεκριμένα κατά 5,6% σε σχέση με τους μη παντρεμένους. Οι έγγαμοι έχουν περισσότερες υποχρεώσεις σύμφωνα με το ανδροκεντρικό πρότυπο που θέλει τον άνδρα να προσφέρει στην οικογένεια τα προς το ζην (bread winner) που ωθεί τους παντρεμένους άνδρες στην αναζήτηση εργασίας. Είναι πάντως εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι ενώ ο γάμος έχει θετική επίδραση για τους νέους άνδρες, για τις νεαρές γυναίκες η επίδραση είναι αρνητική και, μάλιστα, σε αρκετά υψηλό επίπεδο, αφού η πιθανότητα συμμετοχής των έγγαμων γυναικών μειώνεται κατά 13%. Το γεγονός οφείλεται στο συντηρητικό κοινωνικό πρότυπο του άνδρα-κουβαλητή σύμφωνα με το οποίο το βάρος της φροντίδας του νοικοκυριού πέφτει στη γυναίκα, συχνά κατά αποκλειστικότητα. Αυτό ευθύνεται για

την προσωρινή έξοδο των γυναικών από την αγορά εργασίας είτε για να τεκνοποιήσουν, μιας και αναφερόμαστε σε γυναίκες γόνιμης ηλικίας, είτε για να αναθρέψουν τα νεαρά παιδιά τους. Αυτή η λύση συχνά προκρίνεται και λόγω της ανεπάρκειας των υπηρεσιών στήριξης της οικογένειας που εξαναγκάζουν τις γυναίκες να επιλέγουν να παραμείνουν εκτός αγοράς εργασίας προκειμένου να φροντίζουν τα παιδιά τους, τουλάχιστον μέχρι αυτά να ενταχθούν στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Αυτό συνεπάγεται πως ο μισθός επιφύλαξης των γυναικών είναι υψηλότερος από αυτόν των ανδρών, καθώς θα πρέπει να καλύπτει τουλάχιστον το κόστος των υπηρεσιών φύλαξης των παιδιών.

Η **ολοκλήρωση των σπουδών** φαίνεται ότι αυξάνει την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας, και μάλιστα με σχεδόν ταυτόσημο τρόπο και για τα δυο φύλα (49,2% για άνδρες και 43,7% για τις γυναίκες). Όπως είναι λογικό μετά το πέρας της εκπαίδευσης τα άτομα μπαίνουν στην αγορά εργασίας με σκοπό να εργαστούν και να αποσβέσουν τα χρήματα που δαπάνησαν για τις σπουδές τους. Σημασία όμως στον προσδιορισμό της πιθανότητας συμμετοχής στην αγορά εργασίας, εκτός από την ολοκλήρωση των σπουδών, έχει και το **ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο** που έχουν ολοκληρώσει οι νέοι και **κυρίως οι νέες γυναίκες**. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι νέες γυναίκες με χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν μικρότερη πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Ενδεικτικά, όσες γυναίκες έχουν ολοκληρώσει το πολύ το δημοτικό έχουν σχεδόν 6% μικρότερη πιθανότητα συμμετοχής, ενώ όσες έχουν μεταπτυχιακό τίτλο έχουν 13,3% υψηλότερη πιθανότητα σε σχέση με την ομάδα σύγκρισης (απόφοιτοι ΓΕΛ). Εντύπωση προκαλεί για τις γυναίκες η αρκετά υψηλή επίδραση που έχει το πτυχίο ΑΤΕΙ (13,7%) και το να έχουν ολοκληρώσει μεταλυκειακή εκπαίδευση (13,1%), το οποίο μάλλον σχετίζεται με το γνωστικό αντικείμενο. Τα αποτελέσματα όσον αφορά στους άνδρες δεν φαίνεται να ακολουθούν παρόμοιο πρότυπο με αυτό των γυναικών, πιθανώς διότι οι άνδρες παραδοσιακά ανεξάρτητα του εκπαιδευτικού τους επιπέδου αναμένεται να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.

Ενδιαφέρον έχει επίσης το γεγονός ότι οι νέοι άνδρες που δεν είναι **Έλληνες** έχουν υψηλότερη πιθανότητα να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Η αυξημένη αυτή πιθανότητα δεν φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το αν προέρχονται από ευρωπαϊκή ή κάποια άλλη χώρα. Το εύρημα αυτό καταδεικνύει ότι οι άνδρες μετανάστες, τουλάχιστον αυτοί που περιλαμβάνονται στην ΕΕΔ, βρίσκονται στην Ελλάδα ως οικονομικοί μετανάστες και είναι οικονομικά ενεργοί από νεαρή ηλικία. Όσον αφορά στις γυναίκες, όσες δηλώνουν υπηκοότητα από την Ευρώπη δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται σε σχέση με τις νεαρές Ελληνίδες, ενώ όσες είναι από άλλες χώρες έχουν χαμηλότερη πιθανότητα συμμετοχής σε σχέση με τις νεαρές Ελληνίδες. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να συνδέεται με τις μικρότερες πολιτισμικές διαφορές της Ελλάδας με την Ευρώπη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες προέλευσης

μεταναστών. Όπως έχουμε ήδη συζητήσει, η πιθανότητα συμμετοχής των νεαρών γυναικών στην αγορά εργασίας συχνά εξαρτάται από τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα σχετικά με τον ρόλο της γυναίκας που ίσως να διαφέρουν λιγότερο ανάμεσα στην Ελλάδα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε σχέση με την Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες. Θα πρέπει, όμως, να επισημάνουμε ότι οι περισσότεροι μετανάστες που περιλαμβάνονται στις επίσημες έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ, αφορούν νόμιμους μετανάστες και, αφού μιλάμε για ηλικίες 15-29 αρκετοί από αυτούς θα είναι μετανάστες δεύτερης γενιάς. Το γεγονός ότι διαφέρουν συστηματικά από τους Έλληνες της αντίστοιχης ηλικίας ίσως είναι μια ένδειξη ατελούς «ενσωμάτωσης» στην ελληνική κοινωνία.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ακόμη ότι ο **βαθμός αστικότητας** μειώνει την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας μόνο στους νεαρούς άνδρες. Ειδικότερα, σε σχέση με τους νέους που κατοικούν στην περιοχή της πρωτεύουσας φαίνεται ότι οι νέοι στην Περιφέρεια Θεσσαλονίκης και σε αγροτικές περιοχές έχουν υψηλότερη πιθανότητα συμμετοχής κατά 6,2% και 1,6%. Αυτό το αποτέλεσμα ίσως αντανακλά τη μείωση των ευκαιριών απασχόλησης στις αστικές περιοχές κατά τη διάρκεια της κρίσης μαζί με τη λιγότερο ισχυρή παρουσία των πιο παραδοσιακών κοινωνικών προτύπων που θέλουν τον άνδρα να συντηρεί την οικογένεια και τη γυναίκα να περιορίζεται στην οικιακή παραγωγή.

Ενδιαφέρον από πλευράς σχεδιασμού περιφερειακών πολιτικών είναι πως υπάρχουν **περιφερειακές** διαφοροποιήσεις αναφορικά με τη συμμετοχή των νέων στη αγορά εργασίας. Φαίνεται ότι τουλάχιστον τέσσερις Περιφέρειες (Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος και Δυτική Ελλάδα) υστερούν σε σχέση με τις υπόλοιπες και στα δύο φύλα αναφορικά με το ποσοστό συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Επίσης, η Πελοπόννησος και τα Ιόνια Νησιά φαίνεται να καταγράφουν χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής για τους άνδρες και η Θεσσαλία για τις γυναίκες. Ωστόσο, δεν πρέπει κανείς να παραγνωρίζει το πιθανό αποτέλεσμα της αδήλωτης εργασίας στα ευρήματα αυτά.

Σημαντικό ρόλο για αμφότερα τα φύλα στην απόφαση συμμετοχής στην αγορά εργασίας έχει και η **σύνθεση του νοικοκυριού** όπως καθορίζεται από τον αριθμό των παιδιών, τον αριθμό των εργαζομένων, τον αριθμό των ανέργων και τον αριθμό των συνταξιούχων ως ποσοστό του συνολικού μεγέθους του νοικοκυριού. Τα παιδιά αυξάνουν την πιθανότητα συμμετοχής για τους άνδρες κατά 4,5%, ενώ τη μειώνουν εντυπωσιακά για τις γυναίκες κατά 11,8% καταδεικνύοντας ότι ακόμα και στη σύγχρονη εποχή επιβιώνει ο παραδοσιακός ρόλος της γυναίκας ως βασικός απασχολούμενος με τις οικιακές εργασίες και τη φύλαξη των παιδιών που την κρατά εκτός αγοράς εργασίας. Στον αντίποδα, ο αριθμός τόσο των εργαζομένων όσο και των ανέργων αυξάνει την πιθανότητα συμμετοχής και για τα δύο φύλα. Αυτό το αποτέλεσμα σε κάποιο βαθμό μπορεί να καταδεικνύει μια κοινή άποψη των μελών του νοικοκυριού αναφορικά με

τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Τέλος, όσο περισσότεροι συνταξιούχοι υπάρχουν μέσα σε ένα νοικοκυριό τόσο αυξάνεται η πιθανότητα συμμετοχής και μάλιστα η θετική επίδραση είναι σχεδόν διπλάσια για τις γυναίκες (άνδρες: 2%, γυναίκες: 4,7%). Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι συνταξιούχοι με την οικιακή εργασία που παρέχουν λειτουργούν και ως μια άτυπη βοήθεια μέσα στο νοικοκυριό, διευκολύνοντας, ειδικά για τις νεαρές γυναίκες, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Τέλος, σημαντικοί για την απόφαση συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι και παράγοντες που συνδέονται με την πλευρά της ζήτησης, όπως οι ευρύτερες μακροοικονομικές συνθήκες. Προκειμένου να προσεγγίσουμε το οικονομικό περιβάλλον χρησιμοποιούμε δύο μεταβλητές. Η πρώτη είναι το ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια κατοικίας του νέου που απεικονίζει τις συνθήκες στην τοπική αγορά, και η δεύτερη είναι η μεταβολή του ΑΕΠ σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους και δείχνει την εξέλιξη της οικονομικής συγκυρίας.

Όταν η τοπική αγορά εργασίας έχει ένα υψηλό περιφερειακό ποσοστό ανεργίας, η πιθανότητα εύρεσης εργασίας είναι μικρή και αυτό μπορεί να αποθαρρύνει τους νέους από την είσοδό τους σε αυτή. Πράγματι, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 9.2, το **ποσοστό της περιφερειακής ανεργίας** έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας, αλλά μονάχα για τους άνδρες και είναι ιδιαίτερος μικρή ποσοτικά. Ειδικότερα, αν η ανεργία στην περιφέρεια που κατοικεί ο νέος αυξηθεί κατά 10 μονάδες, *ceteris paribus*, η πιθανότητα να συμμετέχει στην αγορά εργασίας μειώνεται κατά μόλις 0,01%.

Τέλος, η **πορεία της οικονομίας** επηρεάζει τη συμμετοχή των νέων στην αγορά εργασίας. Η επίδραση της ποσοστιαίας μεταβολή του ΑΕΠ σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους δεν προκύπτει στατιστικά διαφορετική από το μηδέν για τους άνδρες και αρνητική, αλλά ποσοτικά μικρή για τις γυναίκες. Για τους μεν άνδρες μια πιθανή εξήγηση μπορεί να είναι ότι ανεξάρτητα από το εάν η χώρα είναι σε άνθηση ή σε ύφεση, η συμμετοχή τους επιβάλλεται από το ανδροκεντρικό πρότυπο που θέλει τον άνδρα να εργάζεται. Το πρότυπο αυτό μπορεί να εξηγεί και το αρνητικό πρόσημο για τις νεαρές γυναίκες που σαν «εφεδρικό» εργατικό δυναμικό καλούνται να εργαστούν και να συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα περισσότερο σε περιόδους ύφεσης που ο μισθός του άντρα μειώνεται ή χάνεται τελείως λόγω ανεργίας. Αντίθετα, σε περιόδους οικονομικής άνθησης το οικογενειακό εισόδημα αυξάνεται καθιστώντας λιγότερο επιτακτική την ανάγκη για εργασία από τη μεριά των γυναικών. Δεν θα πρέπει, επίσης, να ξεχνάμε ότι η ανάλυση αφορά νεαρές γυναίκες σε γόνιμη ηλικία, οπότε σε κάποιο βαθμό η μικρότερη συμμετοχή τους μπορεί να αντανakλά και την επιθυμία τους για παιδιά, η οποία αυξάνεται σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης.

Συμπερασματικά, η πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας αυξάνεται με την **ηλικία** και την **ολοκλήρωση των σπουδών** και με το κατά πόσο υπάρχουν στην οικογένεια άλλα **μέλη που είτε εργάζονται, είτε είναι άνεργα, είτε είναι συνταξιούχοι**. Για τους άνδρες η πιθανότητα αυτή αυξάνεται με τον **γάμο** και την **τεκνοποίηση** και μειώνεται με τον βαθμό **αστικότητας** και το ύψος της **περιφερειακής ανεργίας**. Για τις γυναίκες η πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας αυξάνεται με το **επίπεδο εκπαίδευσης** και με τη **μείωση της οικονομικής δραστηριότητας**, ενώ μειώνεται με τον **γάμο** και την **τεκνοποίηση**. Επιπλέον, η πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας παρουσιάζει **περιφερειακές διαφοροποιήσεις**. Τέλος, ανάμεσα στους νέους άνδρες η πιθανότητα συμμετοχής είναι υψηλότερη για αυτούς με **άλλη εθνικότητα**, ενώ ανάμεσα στις νέες γυναίκες είναι **χαμηλότερη** σε αυτές με **μη ευρωπαϊκή εθνικότητα**.

9.2.2 Πιθανότητα ανεργίας

Στην προηγούμενη ενότητα περιγράψαμε αναλυτικά τι και πώς προσδιορίζει την πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας των νέων ηλικίας 15 έως 29 στην Ελλάδα. Στην ενότητα αυτή εξετάζουμε τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ανεργίας των νέων. Η εξέταση της πιθανότητας ανεργίας είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τον άνεργο και την οικογένειά του, όσο και για το σύνολο της οικονομίας.

Συνεπώς, στόχος μας είναι να κατανοήσουμε ποιοι παράγοντες αυξάνουν την πιθανότητα κάποιος στο ξεκίνημα της καριέρας του να είναι άνεργος. Για παράδειγμα, αν στην περιγραφική ανάλυση βλέπουμε ότι το ποσοστό ανεργίας είναι μικρότερο σε μια περιφέρεια, αυτό μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι στην περιφέρεια αυτή διαμένουν αρκετοί πτυχιούχοι, άρα το χαμηλότερο αυτό ποσοστό να είναι αποτέλεσμα της εκπαίδευσης και όχι των περιφερειακών χαρακτηριστικών. Η χρήση του επιλεγμένου οικονομετρικού υποδείγματος μας επιτρέπει να απομονώσουμε την επίδραση που έχει κάθε παράγοντας ξεχωριστά, απομονώνοντας τη συνεπίδραση των υπόλοιπων.

Για να το πετύχουμε αυτό, στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η επίδραση της κάθε μεταβλητής στην πιθανότητα ανεργίας. Για λόγους διευκόλυνσης της ανάγνωσης και κατανόησης του κειμένου κάποιες μεταβλητές έχουν ομαδοποιηθεί και παρουσιάζονται ξεχωριστά, αλλά το σύνολο των επιδράσεων παρατίθεται στο Παράρτημα (Πίνακας Α2). Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο Πίνακας 9.3 όπου ομαδοποιήθηκε η οικογενειακή κατάσταση με την υπηκοότητα. Άλλες μεταβλητές παρουσιάζονται ξεχωριστά όπως στον Πίνακα 9.4 στον οποίο διαχωρίζεται η οριακή επίδραση κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου στην πιθανότητα ανεργίας.

Ένας βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της πιθανότητας ανεργίας είναι η **οικογενειακή κατάσταση** των ατόμων. Η οικογενειακή κατάσταση, όπως προσεγγίζεται από το αν είναι κάποιος παντρεμένος ή όχι φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Και για τα δύο φύλα η πιθανότητα ανεργίας είναι χαμηλότερη, αν πρόκειται για έγγαμο άτομο. Εντούτοις, η αρνητική επίδραση στην πιθανότητα ανεργίας είναι υπερδιπλάσια για τους άνδρες (-9,9%) σε σχέση με τις γυναίκες (-4,9%). Αυτό μάλλον αντανακλά την κυρίαρχη άποψη ότι οι άνδρες με αυξημένες υποχρεώσεις θεωρούνται πιο αξιόπιστοι και πιο συνδεδεμένοι με την εργασία τους, καταγράφοντας μικρότερη κινητικότητα μεταξύ θέσεων εργασίας. Στον αντίποδα, οι έγγαμες γυναίκες, και μάλιστα οι νέες, ίσως θεωρούνται λόγω προκαταλήψεων λιγότερο παραγωγικές, με μικρότερες επαγγελματικές φιλοδοξίες και πιο πιθανό να διακόψουν την εργασία τους, μόνιμα ή προσωρινά, λόγω μητρότητας.

Ένα ενδιαφέρον εύρημα έχει να κάνει με την επίδραση που έχει η **εθνικότητα** σε σχέση με την πιθανότητα ανεργίας.²⁵ Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι οι άνδρες μετανάστες από χώρες εκτός Ευρώπης είναι λιγότερο πιθανό κατά 4,6% να είναι άνεργοι σε σχέση με τους Έλληνες, ενώ οι Ευρωπαίοι μετανάστες δεν φαίνεται να διαφέρουν από τους Έλληνες. Όσον αφορά στις γυναίκες, όσες κατάγονται από ευρωπαϊκές χώρες έχουν αισθητά μικρότερη πιθανότητα ανεργίας (-5,8%) σε σχέση με τις Ελληνίδες, ενώ όσες κατάγονται από άλλες χώρες έχουν παρόμοια πιθανότητα με τις Ελληνίδες. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να σημαίνει ότι οι νέοι μετανάστες έχουν χαμηλότερο μισθό επιφύλαξης και είναι διατεθειμένοι να εργαστούν με μικρότερη αμοιβή σε εργασίες που οι νέοι Έλληνες αποφεύγουν να εργαστούν, είτε λόγω φτωχών εργασιακών συνθηκών είτε επειδή θεωρούνται υποδεέστερες σε όρους κοινωνικού κύρους.

Πίνακας 9.3. Επίδραση οικογενειακής κατάστασης και εθνικότητας στην πιθανότητα ανεργίας

	Άνδρες	Γυναίκες
Έγγαμος	-0,0988*** (-14,41)	-0,0498*** (-7,12)
Ευρωπαίος	-0,0349 (-1,93)	-0,0582** (-2,78)
Λοιπές χώρες	-0,0457*** (-6)	-0,0138 (-1,17)

Σημείωση: Οριακές επιδράσεις όπως ορίζονται στο πλαίσιο, t statistics στην παρένθεση, Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2004-2019.

²⁵ Υπενθυμίζουμε ότι η ΕΕΔ περιλαμβάνει συνήθως τους νόμιμους μετανάστες που διαμένουν σε ιδιωτικά νοικοκυριά. Αυτό σημαίνει ότι εξαιρούνται κοινωνικές δομές διαμονής όπως γηροκομεία, ξενώνες φιλοξενίας, κ.ά., αλλά και τα σωφρονιστικά ιδρύματα, τα ψυχιατρεία, κ.ά.

Στη διεθνή και την ελληνική βιβλιογραφία το **επίπεδο εκπαίδευσης** αναγνωρίζεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες για τη δυσκολία εύρεσης απασχόλησης. Για τον λόγο αυτό στο οικονομετρικό μας υπόδειγμα χρησιμοποιούμε το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο που κάποιος έχει ολοκληρώσει, καθώς και τα **έτη από την αποφοίτησή** του.

Για αμφότερα τα φύλα προκύπτει ότι ο χρόνος από την αποφοίτηση μειώνει σημαντικά την πιθανότητα ανεργίας. Με άλλα λόγια όσο περισσότερος χρόνος έχει μεσολαβήσει από τη στιγμή που κάποιος νέος έχει μπει στην αγορά εργασίας, τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να είναι άνεργος. Κάθε επιπλέον έτος από την αποφοίτηση μειώνει την πιθανότητα ανεργίας κατά μέσο όρο για τους άνδρες κατά 2,8% και για τις γυναίκες κατά 3,4%. Το αποτέλεσμα αυτό ίσως αντανακλά πως όσο περισσότερο χρόνο περνά κάποιος στην αγορά εργασίας, τόσο πιο αποδοτικός γίνεται στην αναζήτηση εργασίας. Επιπλέον, οι απαιτήσεις που έχει κάποιος, είτε αφορούν στον μισθό είτε στο είδος της εργασίας που αναζητά, με την πάροδο του χρόνου προσαρμόζονται και προσεγγίζουν τα αντίστοιχα που προσφέρουν οι εργοδότες. Συνεπώς, με την πάροδο του χρόνου αναμένουμε ότι οι αποκλίσεις μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας θα αμβλύνονται.

Ιδιαίτερη σημασία στην πιθανότητα ανεργίας των νέων έχει και το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Ο Πίνακας 9.4 παρουσιάζει την επίδραση κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου στην πιθανότητα ανεργίας, σε σχέση με το να είναι κάποιος απόφοιτος γενικού λυκείου (κατηγορία βάσης). Αν κοιτάξουμε μακροσκοπικά τις κατηγορίες (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια και μεταπτυχιακές σπουδές), είναι ευδιάκριτη και για τα δύο φύλα μια φθίνουσα μονοτονική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και πιθανότητας ανεργίας. Όσο υψηλότερο το μορφωτικό επίπεδο των νέων, τόσο μικρότερη η πιθανότητα αυτοί να είναι άνεργοι. Αυτό το εύρημα είναι ίσως αναμενόμενο για δύο λόγους: Πρώτον, η εκπαίδευση προσφέρει δεξιότητες οι οποίες βελτιώνουν τις προοπτικές απασχόλησης (π.χ. απασχόληση σαν ανειδίκευτο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό). Δεύτερον, οι πιο εκπαιδευμένοι εκλαμβάνονται από τους εργοδότες ως άτομα πιο παραγωγικά, πιο προσαρμόσιμα και ικανότερα να ανταπεξέλθουν εγκαίρως σε προθεσμίες.

Πέρα από την ευρύτερη επίδραση της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας των νέων, έχει επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον πώς αυτή διαφοροποιείται ανά είδος εκπαίδευσης και φύλο. Στον Πίνακα 9.4 καταγράφεται η επίδραση του κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου σε σχέση με το να είναι κάποιος απόφοιτος ΓΕΛ. Παρατηρούμε ότι οι άνδρες απόφοιτοι δημοτικού έχουν αισθητά υψηλότερη πιθανότητα, κατά 8,4%, να είναι άνεργοι. Οι απόφοιτοι γυμνασίου δεν φαίνεται να διαφέρουν σημαντικά από τους αντίστοιχους των ΓΕΛ, ενώ και το απολυτήριο ΕΠΑΛ για τις γυναίκες φαίνεται να αυξάνει την πιθανότητα ανεργίας κατά σχεδόν 4%. Η μεταλυκειακή εκπαίδευση,

δηλαδή τα ΙΕΚ κατά κανόνα, δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικά για τους άνδρες, αλλά για τις γυναίκες φαίνεται να μειώνουν την πιθανότητα ανεργίας κατά 4,8%. Η διαφορά στο αποτέλεσμα ανάμεσα στα δύο φύλα ίσως σχετίζεται με τους τομείς εκπαίδευσης οι οποίοι οδηγούν σε διαφορετικούς κλάδους απασχόλησης, με αυτούς των υπηρεσιών, στους οποίους κατά κανόνα συγκεντρώνονται οι γυναίκες, να φαίνονται πιο ανθεκτικοί στην ανεργία.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει την πιο αρνητική επίδραση στην ανεργία για αμφότερα τα φύλα. Παρόλα αυτά καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των φορέων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΤΕΙ, ΑΕΙ), και του είδους εκπαίδευσης (πρώτο πτυχίο, μεταπτυχιακό). Πιο συγκεκριμένα, για τους άνδρες το πτυχίο ΑΤΕΙ μειώνει την ανεργία κατά σχεδόν 6%, ενώ το πτυχίο ΑΕΙ κατά 7,1%. Για τις γυναίκες το να κατέχουν πτυχίο από ΑΤΕΙ έχει μεγαλύτερη επίδραση, περίπου 9%, και από ΑΕΙ 7,7%. Η πολύ υψηλή επίδραση των ΑΤΕΙ στις γυναίκες πιθανότατα οφείλεται στο είδος των προγραμμάτων σπουδών, κυρίως στον τομέα υγείας, που επιλέγουν. Εντυπωσιακή είναι, επίσης, η μείωση της πιθανότητας ανεργίας λόγω μεταπτυχιακού για τις γυναίκες, -15% έναντι -10% για τους άνδρες. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι αν και η τριτοβάθμια εκπαίδευση λειτουργεί ως ασπίδα προστασίας έναντι της ανεργίας, η δράση της είναι σαφώς πιο ισχυρή για τις γυναίκες.

Πίνακας 9.4. Επίδραση εκπαιδευτικού επιπέδου στην πιθανότητα ανεργίας

	Άνδρες	Γυναίκες
Έτη από την αποφοίτηση	-0,028*** (-18,49)	-0,0344*** (-17,43)
Δημοτικό	0,0841*** (3,8)	0,0685 (1,83)
Γυμνάσιο	0,00581 (0,59)	0,0118 (0,77)
ΕΠΑΛ	0,0109 (1,23)	0,0383** (3,01)
Μεταλυκειακή	-0,00572 (-0,53)	-0,0485*** (-4,52)
ΑΤΕΙ	-0,0622*** (-4,26)	-0,0872*** (-5,54)
ΑΕΙ	-0,0712*** (-5,78)	-0,0775*** (-5,91)
Msc/PhD	-0,101*** (-6,48)	-0,147* (-2,28)

Σημείωση: Οριακές επιδράσεις όπως ορίζονται στο πλαίσιο, t statistics στην παρένθεση, Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2004-2019.

Στη συνέχεια εξετάζουμε πώς ο **βαθμός αστικότητας** και η **περιφέρεια** διαμονής επηρεάζουν την πιθανότητα ανεργίας. Η εξέταση της περιφερειακής

διάστασης έχει σημασία καθώς σε κάποιο βαθμό προσεγγίζει τις τοπικές ιδιαιτερότητες στις συνθήκες κοινωνικής και οικογενειακής οργάνωσης, καθώς και τις ξεχωριστές τοπικές οικονομικές συνθήκες, που με τη σειρά τους διαμορφώνουν τόσο την προσφορά εργασίας, όσο και τη ζήτηση σε τοπικό επίπεδο. Συνεπώς, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, στην οποία ο βαθμός αστικότητας είναι στενά συνυφασμένος με το εύρος και το είδος της κατανάλωσης, η γεωγραφική διάσταση αναμένεται να είναι σημαντική.

Αναφορικά με τον βαθμό αστικότητας από τον Πίνακα 9.5 προκύπτει ότι, σε σχέση με την περιοχή της πρωτεύουσας, οι νέοι άνδρες και γυναίκες που κατοικούν στην περιοχή της Θεσσαλονίκης καταγράφουν μικρότερη πιθανότητα ανεργίας (κατά 4,1% οι άντρες και κατά 9,2% οι γυναίκες). Ενδιαφέρον είναι επίσης, ότι ενώ για τις γυναίκες το να κατοικούν σε ημιαστική ή αγροτική περιοχή δεν επηρεάζει την πιθανότητα ανεργίας τους, για τους άνδρες προκύπτει μια στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση. Συγκεκριμένα, κατά μέσο όρο οι νέοι άνδρες στις ημιαστικές περιοχές σε σχέση με αυτούς που διαμένουν στην Αθήνα έχουν πιθανότητα ανεργίας μικρότερη κατά 4,5%, ενώ στις αγροτικές περιοχές μικρότερη κατά 8%. Το γεγονός ότι η αρνητική αυτή επίδραση περιορίζεται μόνο στους άνδρες, μάλλον οφείλεται στην ενασχόλησή τους με εργασίες του πρωτογενούς τομέα, οι οποίες παραδοσιακά απασχολούν κατά κανόνα άνδρες.

Η επίδραση της κάθε διοικητικής περιφέρειας συγκρίνεται με την Αττική. Φαίνεται, λοιπόν, ότι τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, η πιθανότητα ανεργίας σε όλες τις περιφέρειες είναι υψηλότερη σε σχέση με την Αττική. Για τους άνδρες η διαφορά αυτή προκύπτει στατιστικά σημαντική σε οκτώ περιφέρειες και για τις γυναίκες σε δέκα περιφέρειες. Για τους μεν άνδρες η διαφορά κυμαίνεται από 2,8% στην Κεντρική Μακεδονία μέχρι 9,4% στην Ήπειρο. Για τις γυναίκες η αντίστοιχη διαφορά είναι μεταξύ 3,9% στην Κρήτη και 13,6% στην Ήπειρο. Δύο πράγματα αξίζει να επισημανθούν αναφορικά με την επίδραση της περιφέρειας. Αρχικά, από τις δεκατρείς περιφέρειες οκτώ περιφέρειες καταγράφουν δυσμενέστερες πιθανότητες ανεργίας για αμφότερα τα φύλα. Φαίνεται ότι στις περιοχές αυτές οι νέοι είναι πιο πιθανό να είναι άνεργοι ανεξαρτήτως του φύλου τους. Δεύτερον, η Περιφέρεια Ηπείρου καταγράφει με διαφορά τις πιο δυσμενείς συνθήκες για τους νέους, ακολουθούμενη από την Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Πίνακας 9.5. Επίδραση περιφερειακών χαρακτηριστικών στην πιθανότητα ανεργίας

	Άνδρες	Γυναίκες
Περ. Θεσσαλονίκης	-0,041** (-2,67)	-0,0921*** (-5,52)
Λοιπές αστικές	-0,02 (-1,92)	-0,000995 (-0,08)
Ημιαστικές	-0,0447*** (-4,01)	0,000411 (0,03)
Αγροτικές	-0,0803*** (-7,16)	-0,00739 (-0,54)
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	0,0391*** (3,43)	0,0814*** (6,02)
Κεντ. Μακεδονία	0,028* (2,39)	0,104*** (7,22)
Δυτ. Μακεδονία	0,0404** (2,75)	0,117*** (6,21)
Ήπειρος	0,0944*** (7,48)	0,136*** (9,16)
Θεσσαλία	0,047*** (3,92)	0,121*** (8,26)
Ιόνια νησιά	0,0691*** (4,02)	0,0307 (1,57)
Δυτ. Ελλάδα	0,0118 (1,07)	0,111*** (7,92)
Στ. Ελλάδα	0,0479*** (4,1)	0,12*** (8,15)
Πελοπόννησος	0,0853*** (6,91)	0,130*** (8,74)
Βορ. Αιγαίο	0,0356* (2,18)	0,120*** (5,76)
Νοτ. Αιγαίο	0,0153 (1,13)	0,00468 (0,29)
Κρήτη	0,0156 (1,48)	0,0396** (3,14)

Σημείωση: Οριακές επιδράσεις όπως ορίζονται στο πλαίσιο. t statistics στην παρένθεση, Τιμές σημαντικότητας (p values): * $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2004-2019.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του ύψους της πιθανότητας ανεργίας διαδραματίζουν οι συνθήκες στην τοπική αγορά εργασίας, όπως προσεγγίζονται με το μέγεθος της **περιφερειακής ανεργίας**, καθώς και οι μακροοικονομικές διακυμάνσεις, όπως καταγράφονται από τη **μεταβολή του ΑΕΠ**. Γενικότερα μια κλειστή αγορά εργασίας με χαμηλή κινητικότητα και αυστηρούς κανονισμούς είναι πιο πιθανό να αυξάνει την πιθανότητα ανεργίας. Επίσης, το μακροοικονομικό περιβάλλον θα επηρεάσει τόσο τη ζήτηση για εργασία από την πλευρά των εργοδοτών όσο και την προσφορά εργασίας από την πλευρά του εργατικού δυναμικού τόσο σε όρους ποσότητας όσο και σε όρους ποιότητας.

Αρχικά παρατηρούμε ότι τόσο το ποσοστό περιφερειακής ανεργίας όσο και η μεταβολή του ΑΕΠ έχουν σαφώς μεγαλύτερη επίδραση στην πιθανότητα ανεργίας από ό,τι στην πιθανότητα συμμετοχής στην αγορά

εργασίας. Όσο πιο «πεσμένη» είναι μια αγορά εργασίας τόσο πιο πολύ αυξάνεται η πιθανότητα ανεργίας. Το αποτέλεσμα είναι παρόμοιο και για τα δύο φύλα, αφού μια αύξηση της τοπικής ανεργίας κατά 1 εκατοστιαία μονάδα αυξάνει την πιθανότητα ανεργίας κατά 1,6% για τους άνδρες και κατά 1,4% για τις γυναίκες.

Η επίδραση των ευρύτερων μακροοικονομικών συνθηκών είναι επίσης στατιστικά σημαντική και για τα δύο φύλα και αρνητική. Με άλλα λόγια όσο βελτιώνεται η οικονομία, η πιθανότητα ανεργίας των νέων μειώνεται. Ειδικότερα, μια αύξηση του ΑΕΠ κατά 5%, συνεπάγεται μια μείωση της πιθανότητας νεανικής ανεργίας κατά περίπου 2% για τους άνδρες και περίπου 1% για τις γυναίκες. Το αποτέλεσμα αυτό σε απόλυτα νούμερα σημαίνει ότι μια αύξηση του ΑΕΠ κατά 5% θα μειώσει τον αριθμό των ανέργων ηλικίας 15-29 κατά 3.725 άτομα (2.292 άνδρες και 1.433 γυναίκες) ανά τρίμηνο ήτοι περίπου 15.000 ανά έτος.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι η πιθανότητα ανεργίας φαίνεται να διακρίνεται από έντονη και συστηματική **εποχικότητα**. Ως εκ τούτου, η πιθανότητα ανεργίας είναι, σε σχέση με το 2^ο τρίμηνο κάθε έτους, οριακά υψηλότερη στις αρχές του έτους, ενώ φαίνεται να μειώνεται στο 3^ο και το 4^ο τρίμηνο κάθε έτους, ως αποτέλεσμα της εποχικότητας που διακρίνει τους κλάδους και τα επαγγέλματα που απασχολούνται κυρίως οι νέοι.

Πίνακας 9.6. Επίδραση μακροοικονομικών συνθηκών στην πιθανότητα ανεργίας

	Άνδρες	Γυναίκες
% ανεργίας περιφέρεια	0,0156*** (48,31)	0,0139*** (36,81)
Μεταβολή ΑΕΠ	-0,0035*** (-8,01)	-0,0017** (-3,16)
1ο τρίμηνο (Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος)	0,00502** (3,03)	0,00752*** (3,98)
3ο τρίμηνο (Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος)	-0,0105*** (-6,67)	-0,00517** (-2,74)
4ο τρίμηνο (Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος)	-0,0126***	-0,0152***

Σημείωση: Οριακές επιδράσεις όπως ορίζονται στο πλαίσιο, t statistics στην παρένθεση, Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2004-2019.

Συμπερασματικά η πιθανότητα ανεργίας μειώνεται με την **έγγαμη κατάσταση**, με τον **χρόνο από την αποφοίτηση**, με το **μορφωτικό επίπεδο**, με το μέγεθος της **περιφερειακής ανεργίας** και τη **μεταβολή του ΑΕΠ**. Για τους άνδρες η πιθανότητα αυτή αυξάνεται με την **ελληνική ή ευρωπαϊκή εθνικότητα** και με τον βαθμό **αστικότητας**. Για τις γυναίκες η πιθανότητα ανεργίας αυξάνεται με την **ελληνική ή μη ευρωπαϊκή εθνικότητα**. Επιπλέον,

η πιθανότητα ανεργίας αυξάνει με τη διαμονή στην **Πρωτεύουσα** σε σχέση με τη Θεσσαλονίκη και παρουσιάζει **περιφερειακές διαφοροποιήσεις**.

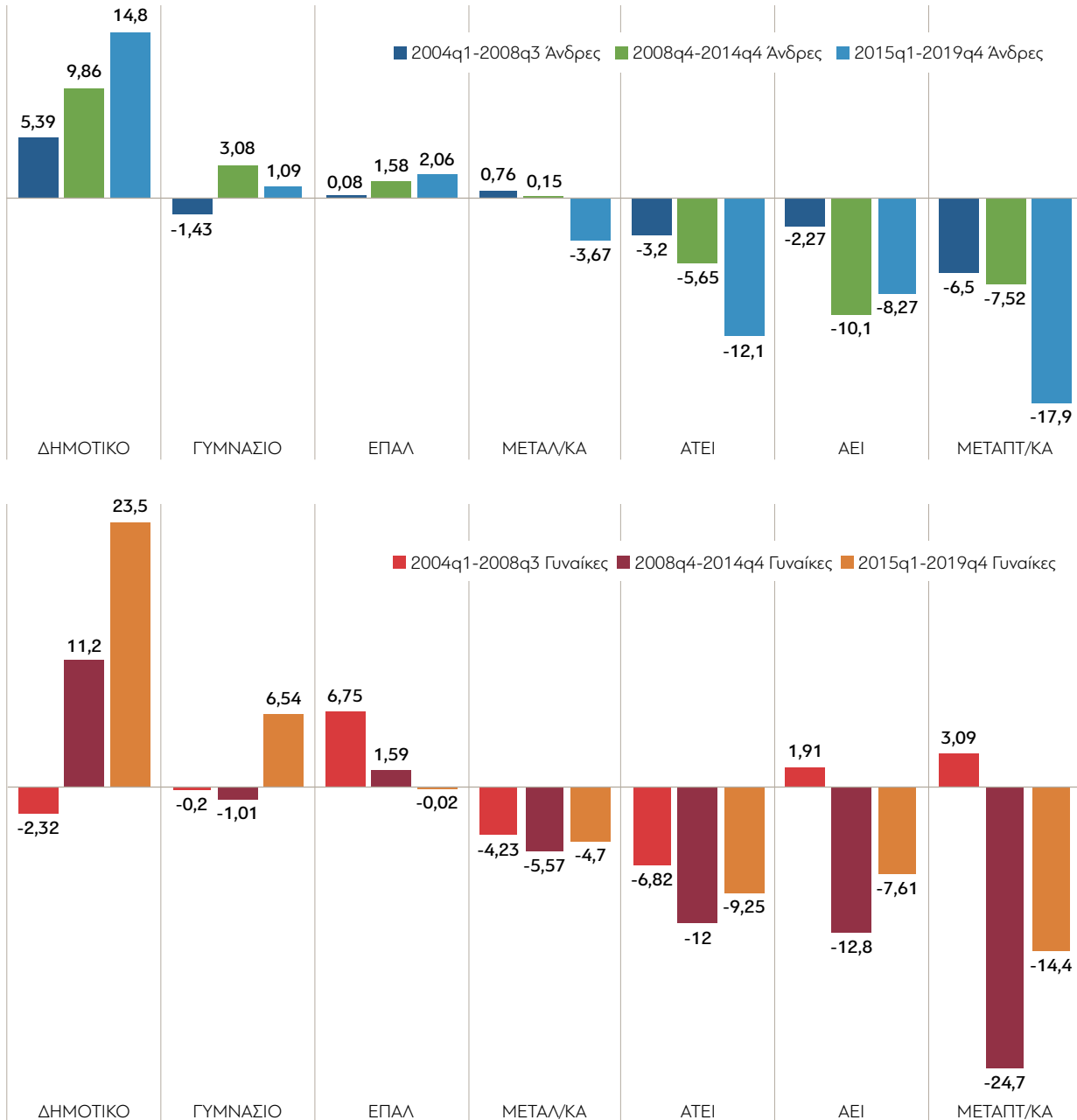
9.2.3 Διαχρονική μεταβολή της επίδρασης της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας

Στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προηγήθηκε διαπιστώσαμε ότι η πιθανότητα ανεργίας την περίοδο 2004-2019 είναι μεγαλύτερη για τους απόφοιτους χαμηλών βαθμίδων και δεν διαφέρει ουσιωδώς από εκείνη για τους απόφοιτους γενικού λυκείου, ενώ είναι μικρότερη για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε αυτή την ενότητα διερευνάται πώς άλλαξε η επίδραση της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας ανάμεσα στις τρεις υποπεριόδους που εξετάστηκαν και συγκεκριμένα την περίοδο 2004q1-2008q3 (1^η περίοδος που συμπίπτει με οικονομική άνθηση), 2008q4-2014q4 (2^η περίοδος που συμπίπτει με οικονομική ύφεση) και 2015q1-2019q4 (3^η περίοδος που συμπίπτει με αναιμική οικονομική ανάκαμψη).

Το Γράφημα 9.1 διευκολύνει την εξαγωγή συμπερασμάτων παρουσιάζοντας με συνοπτικό τρόπο τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων για κάθε περίοδο και κάθε εκπαιδευτικό επίπεδο, ξεχωριστά για άνδρες και γυναίκες. Οι οριακές επιδράσεις που δεν είναι στατιστικά διαφορετικές από το μηδέν εισάγονται ως μηδέν στο Γράφημα. Για παράδειγμα, την περίοδο 2014q1-2008q3 μόνο τρεις εκπαιδευτικές ομάδες έχουν διαφορετική πιθανότητα ανεργίας από τους απόφοιτους γενικού λυκείου, ήτοι οι απόφοιτοι δημοτικού, οι απόφοιτοι ΑΕΙ και οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών σπουδών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Γράφημα 9.1, λοιπόν, είναι ξεκάθαρη η διαχρονική ενίσχυση του ρόλου των μεταπτυχιακών σπουδών στους άνδρες, οι οποίες μειώνουν την πιθανότητα ανεργίας όλο και περισσότερο όσο περνά ο χρόνος. Αντίθετα, στην περίπτωση των γυναικών η εικόνα δεν είναι ξεκάθαρη, καθώς μόνο τη 2^η περίοδο υπάρχει ουσιαστική επίδραση. Η αποφοίτηση από ΑΕΙ μειώνει την πιθανότητα ανεργίας για τους άνδρες με μικρή κάμψη της επίδρασης την 3^η περίοδο, αλλά παραμένοντας ισχυρότερη σε σύγκριση με την 1^η περίοδο. Το πτυχίο ΑΕΙ έγινε σημαντικό ως προς την πιθανότητα ανεργίας για τις γυναίκες από τη 2^η περίοδο και μετά, ενώ η επίδραση μειώνεται την 3^η περίοδο. Αντίστοιχα, το πτυχίο ΑΤΕΙ έχει σημασία για τους άνδρες τη 2^η και 3^η περίοδο, ενώ η επίδραση βαίνει αυξανόμενη, ενώ για τις γυναίκες η επίδραση έχει σχήμα ανάποδης καμπάνας (ενισχύεται και μετά αποδυναμώνεται). Στις υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόφοιτοι δημοτικού, όπου καταγράφεται μια ενίσχυση της αρνητικής επίδρασης διαχρονικά, δηλαδή αύξηση της πιθανότητας ανεργίας τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες.

Γράφημα 9.1. Επίδραση της εκπαίδευσης στην πιθανότητα ανεργίας κατά περίοδο και φύλο

Σημείωση: Οι επιδράσεις κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου δείχνουν τη σχετική επίδραση στην πιθανότητα ανεργίας σε σχέση με την ομάδα αναφοράς που είναι οι απόφοιτοι ΓΕΛ. Οι ημερομηνίες αφορούν τρίμηνα (π.χ. το 2004q1 αφορά το 1ο τρίμηνο του έτους 2004).

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Συνολικά, η σημασία του εκπαιδευτικού επιπέδου στη διαμόρφωση της πιθανότητας ανεργίας φαίνεται να ενισχύθηκε διαχρονικά. Τουλάχιστον αυτό προκύπτει τόσο από το συνολικό πλήθος των στατιστικά σημαντικών οριακών επιδράσεων των επιπέδων εκπαίδευσης στην πιθανότητα

ανεργίας, όσο και από το απόλυτο μέγεθος αυτών των επιδράσεων. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι η εκπαίδευση σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και αργής οικονομικής ανάκαμψης αυξάνει τη σημασία της στις προοπτικές απασχόλησης με τις ειδικότερες επιδράσεις να εξαρτώνται από το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σεπτέμβριος 2022

Συμπεράσματα

Η μελέτη αυτή επιχειρήσει να χαρτογραφήσει τα βασικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν τη συμμετοχή των νέων στην αγορά εργασίας και την πιθανότητα αποφυγής της ανεργίας. Η Ελλάδα ως συνέπεια της κρίσης χρέους βίωσε τα πρώτα χρόνια της προηγούμενης δεκαετίας μια εκτίναξη της ανεργίας των νέων που κορυφώθηκε το 2013 και δεν έχει καταφέρει να επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα. Αν και λόγω των στοχευμένων δημοσιονομικών μέτρων οι οικονομικές συνέπειες της πανδημίας δεν έχουν ακόμα αποτυπωθεί στα ποσοστά ανεργίας, ο κίνδυνος μιας νέας αύξησης της ανεργίας και ειδικότερα των νέων είναι ορατός. Κατά συνέπεια, είναι χρήσιμο να εξετάσουμε τα αίτια της ανεργίας των νέων στην Ελλάδα για τον σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών αντιμετώπισης του προβλήματος μετά την πανδημία.

Τα προβλήματα που δημιουργεί μια παρατεταμένη περίοδος ανεργίας σε ατομικό επίπεδο, μπορούν σε γενικές γραμμές να διακριθούν σε οικονομικά και ψυχολογικά. Σε σχέση με τις ψυχολογικές επιπτώσεις η ανεργία, και ειδικά η μακροχρόνια, μπορεί να οδηγήσει σε απογοήτευση, έλλειψη αυτοεκτίμησης και πίεση οικονομική, αλλά και κοινωνική, δημιουργώντας συχνά σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα και διαταραχές, όπως άγχος και κατάθλιψη. Σε σχέση με τις οικονομικές επιπτώσεις οι άνεργοι στερούνται εισόδημα από εργασία, το οποίο στις ανεπτυγμένες οικονομίες αποτελεί τη μεγαλύτερη πηγή εισοδήματος και την απόδοση της οποίας επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο έχει πραγματοποιήσει ο άνεργος. Κατά συνέπεια, οι άνεργοι και οι οικογένειές τους έχουν υψηλότερη πιθανότητα να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας και να αντιμετωπίσουν προβλήματα υλικής στέρσης και κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης η κοινωνικοοικονομική ομάδα με το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας ήταν πλέον οι άνεργοι, καθώς και οι νέοι με παιδιά. Άρα η ανεργία των νέων, που αρκετοί είναι και γονείς, αυξάνει και την παιδική φτώχεια.

Επιπλέον, στη διεθνή και στην ελληνική βιβλιογραφία έχει επισημανθεί ότι η ανεργία δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο μικρής διάρκειας, διότι αυξάνει την πιθανότητα μελλοντικής ανεργίας (unemployment persistence). Ακόμα όμως και αν δεν παραμείνουν άνεργοι, νέοι οι οποίοι εισήλθαν στην αγορά εργασίας σε περιόδους υψηλής ανεργίας (και κατά συνέπεια έμειναν και οι ίδιοι άνεργοι για κάποιο διάστημα) παρατηρείται στο μέλλον να αμείβονται με χαμηλότερους μισθούς σε σχέση με νέους αντίστοιχων προσόντων, που βρήκαν απασχόληση σχετικά πιο σύντομα στην αρχή της επαγγελματικής τους καριέρας.

Η υψηλή ανεργία αυξάνει επίσης τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των νέων ανέργων, οδηγώντας τους πιο εύκολα στην ανασφάλιστη απασχόληση. Έτσι τόσο η παρατεταμένη ανεργία όσο και η πιθανή ένταξη των ανέργων στην παραοικονομία δημιουργούν σημαντικά ασφαλιστικά κενά, τα οποία

είναι δύσκολο να καλυφθούν. Αυτό σημαίνει ότι οι σημερινοί άνεργοι, στο μέλλον θα πρέπει να εργάζονται περισσότερα χρόνια και αν, λόγω ανεργίας, συνεισφέρουν στο σύστημα λιγότερες ασφαλιστικές εισφορές, θα λάβουν χαμηλότερη σύνταξη. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η ανεργία είναι ένα μέσο διαιώνισης της φτώχειας.

Συνέπεια των παραπάνω ατομικών οικονομικών επιπτώσεων ειδικά σε περιόδους με υψηλά ποσοστά ανεργίας είναι η αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και η διατάραξη της κοινωνικής συνοχής.

Σε μακροοικονομικό επίπεδο η ανεργία έχει άμεσες αρνητικές δημοσιονομικές επιπτώσεις για μια χώρα, καθώς συνεπάγεται απώλεια εσόδων για το Δημόσιο (πτώση στις ασφαλιστικές εισφορές και στη φορολογία, κ.ά.) και αύξηση των δαπανών (πληρωμή επιδομάτων ανεργίας, χρηματοδότηση προγραμμάτων κατάρτισης ανέργων, κ.ά.).

Σε όρους οικονομικής αποτελεσματικότητας η ανεργία αφήνει ανεκμετάλλευτο έναν πολύ σημαντικό παραγωγικό συντελεστή, την εργασία, μειώνοντας την παραγωγή και αυξάνοντας το παραγωγικό κενό της χώρας. Ειδικότερα για τους νέους, οι οποίοι κατά κανόνα δεν έχουν σχηματίσει ακόμα δική τους οικογένεια, η παρατεταμένη ανεργία, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα για το μέλλον, τους εξωθεί συχνά στην επιλογή της μετανάστευσης. Αυτό συνεπάγεται η χώρα να ζημιώνεται από την απώλεια εργατικού δυναμικού υψηλής μόρφωσης και κατάρτισης με αρνητικές συνέπειες για την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, δεν αποσβένονται οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση των νέων που μετανάστευσαν και εντείνεται το πολύ σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα της χώρας.

Η ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών που επηρεάζουν την ανεργία των νέων μας οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα πολιτικής:

1. Η εκπαίδευση λειτουργεί σαν ασπίδα στην ανεργία των νέων. Τα συμπεράσματα της εμπειρικής μας ανάλυσης επιβεβαιώνουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία στο ότι περισσότερη εκπαίδευση συμβαδίζει με χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας. Όσο πιο πολλά χρόνια σπουδάζει κάποιος, τόσο πιο πιθανό είναι να βρει δουλειά. Κατά συνέπεια, ένα σημαντικό όφελος της δημόσιας επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο είναι η ανασταλτική επίδρασή της στην ανεργία. Φυσικά τα οφέλη για την ελληνική οικονομία περιορίζονται σημαντικά χωρίς την ύπαρξη παράλληλων πολιτικών για την αποφυγή ή την αντιστροφή του brain drain. Επιπλέον, είναι σημαντικό να δοθούν κίνητρα εκπαίδευσης σε τομείς/επαγγέλματα με μικρότερο χρόνο μετάβασης στην απασχόληση, καθώς υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την ανεργία ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών. Είναι σημαντική, ακόμη, η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της αντιστοίχισης των

προσόντων των νέων με αυτά που ζητά η αγορά εργασίας, αλλά και η ανάληψη από τις επιχειρήσεις των ευθυνών τους ως προς τη διαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού τους. Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη πως η σύνδεση του βαθμού εκπαίδευσης με την απασχόληση είναι ιδιαίτερα έντονη στις νέες γυναίκες.

2. Ο ρόλος της γυναίκας στην ελληνική οικογένεια και κοινωνία είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ένταξή της στο εργατικό δυναμικό και την πιθανότητα ανεργίας. Σε αυτό το πλαίσιο πολιτικές καταπολέμησης διακρίσεων φύλου, καθώς και η ένταξη στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από μικρές ηλικίες της επιμόρφωσης των παιδιών σε θέματα ισότητας των φύλων είναι κρίσιμης σημασίας. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να πλαισιωθεί με ένα δημόσιο σύστημα φύλαξης των παιδιών υψηλής ποιότητας που θα καταλήγει σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που δεν απαιτεί τη συμμετοχή του γονιού.
3. Η αύξηση του δημόσιου τομέα δεν μπορεί πια να αποτελεί λύση στην καταπολέμηση της ανεργίας των νέων. Αυτό αυξάνει την ανάγκη βελτίωσης της «απασχολησιμότητας» των νέων, ώστε να διεκδικήσουν θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα μέσα από την εκπαίδευση και την αντιστοίχιση των δεξιοτήτων τους με τη ζήτηση εργασίας. Η αύξηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης μπορεί να διευκολύνει την απόκτηση επιπλέον δεξιοτήτων μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων και στοχευμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και να εμποδίσει την είσοδο των νέων στην παραοικονομία με δυσμενείς όρους εργασίας. Ωστόσο, οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης πρέπει να λειτουργήσουν μονάχα προσωρινά ως σκαλοπάτι μετάβασης προς βιώσιμες θέσεις πλήρους απασχόλησης με αξιοπρεπείς αποδοχές. Σε αυτό, καίριας σημασίας είναι η χωρίς αποκλεισμούς οικονομική μεγέθυνση με οφέλη μοιρασμένα σε όλους.
4. Υπάρχει μια σημαντική περιφερειακή διαφοροποίηση των ποσοστών ανεργίας των νέων, αφού από τις δεκατρείς περιφέρειες οκτώ περιφέρειες καταγράφουν δυσμενέστερες πιθανότητες ανεργίας και για τα δύο φύλα. Η δημιουργία τοπικών hotspots παρέμβασης για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων στις περιφέρειες αυτές θα μπορούσε να είναι μια χρήσιμη συμπληρωματική πολιτική. Οι διαφοροποιήσεις των Περιφερειών ως προς το ποσοστό ανεργίας, σε συνδυασμό με το γεγονός πως η αστικότητα φαίνεται να αυξάνει την πιθανότητα ανεργίας των νέων ανδρών, αναδεικνύει την ανάγκη πολιτικών ενθάρρυνσης της γεωγραφικής κινητικότητας των νέων.
5. Μια άλλη όψη της μεγάλης σημασίας του τουρισμού στην οικονομική ζωή της χώρας είναι πως αποτελεί τον βασικό εργοδότη των νέων διευκολύνοντας την είσοδό τους στην αγορά εργασίας. Η εξάρτηση

όμως του τουρισμού από τις παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες, όπως υπενθύμισε η πανδημία, σημαίνει πως είναι ένας κλάδος εξαιρετικά ευάλωτος σε εξωτερικές διαταραχές. Οι διαταραχές αυτές έχουν με τη σειρά τους σημαντικές συνέπειες για την ανεργία των νέων. Κατά συνέπεια, σήμερα όσο ποτέ έχει σημασία να σχεδιαστούν πολιτικές με στόχο τη βελτίωση της απασχολησιμότητας των νέων σε κλάδους εναλλακτικούς του τουρισμού.

6. Η επίδραση της πανδημίας στους βασικούς κλάδους απασχόλησης των νέων μπορεί να διατηρηθεί και μετά την υγειονομική κρίση ενδεχομένως αλλάζοντας πιο μόνιμα τις συμπεριφορές (π.χ. μια πιο μόνιμη αύξηση του διαδικτυακού εμπορίου θα επηρεάσει αρνητικά τη ζήτηση για πωλητές που είναι από τα πιο δημοφιλή επαγγέλματα των νέων). Αναμένουμε, κατά συνέπεια, πως ένα μέρος της ανόδου της ανεργίας θα παραμείνει ως αύξηση της διαρθρωτικής ανεργίας παρουσιάζοντας μια «εμμονή» με αρνητικές συνέπειες για το ανθρώπινο κεφάλαιο, την οικονομική μεγέθυνση και τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Azeng, T.F. and Yogo, T.U. (2013). Youth unemployment and political instability in selected developing countries. African Development Bank Group Working Paper No. 171.

Baranowska-Rataj, A. and Magda, I. (2013). Decomposition of trends in youth unemployment – the role of job accessions and separations in countries with different employment protection regimes. Institute of Statistics and Demography Warsaw School of Economics, Working Paper No.26.

Becker, G.S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. 3rd Edition. NBER with The University of Chicago Press, Chicago, pp. 29-58.

Becker, G. (1964). *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis*. National Bureau of Economic Research (NBER), New York.

Bell, D.N.F. and Blanchflower, D.G. (2015). Youth unemployment in Greece: measuring the challenge. *IZA Journal of European Labor Studies*, Vol. 4, No. 1.

Bell, D. and Blanchflower, D. (2011). Youth unemployment in Europe and the United States. *Nordic Economic Policy Review*, No. 1, pp. 11-37.

Cholezas, I. (2018). What Makes Greek Youth More Vulnerable to Unemployment? In *European Youth Labour Markets*. Malo M., Moreno Mínguez A. (eds). Springer, Cham.

Cholezas, I. (2013). *Youth Guarantee in Times of Austerity: The Greek Case*. Friedrich Ebert Stiftung International Policy Analysis Paper.

Commander, S., Kangasniemi, M. and Winters, A.L. (2004). The Brain Drain: Curse or Boon? A Survey of the Literature. In *Challenges to Globalisation: Analysing the Economics*, Balwin, R.E. and Winters, A.L. (eds.). NBER: 235-278. Διαθέσιμο στο: <http://econpapers.repec.org/bookchap/nbrnberch/9540.htm>

Doeringer, P. and Piore, M. (1971). *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. Lexington, Massachusetts.

European Commission. (1999). *The European employment strategy: investing in people: investing in more and better jobs*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.

Howe, N. and W. Strauss (1991). *Generations: The History of Americas Future. 1584 to 2069*. New York: William Morrow and Company. pp. 247–260

Jimeno, F.J. and Rodríguez-Palenzuela, D. (2003). Youth unemployment in the OECD: Demographic shifts, labour market institutions and macroeconomic shocks. ENEPRI Working Paper No. 19.

Labrianidis, L. and Pratsinakis, M. (2016). Greece's new Emigration at times of Crisis. Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No. 99, LSE.

Liagouras, G., Protogerou, A. and Calogirou, Y. (2003). Exploring Mismatches between Higher Education and the Labour Market in Greece. *European Journal of Education*, Vol. 38, No. 4, pp. 413-426.

Lindbeck, A. and Snower, D. (2002). *The Insider-Outsider Theory: A Survey*. IZA Discussion Paper No. 534.

Lindbeck, A. and Snower, D.J. (1988). *The Insider-Outsider Theory of Employment and Unemployment*, MIT Press: Cambridge.

Mortensen, D.T. (1970). Job search, the duration of unemployment and the Phillips curve. *American Economic Review*, Vol. 60, pp. 846-862.

Nilsen, A. and Reiso, A.H. (2011). Scarring effects of unemployment. IZA Discussion Paper No.6198.

OECD (1998). *Human Capital Investment: An International Comparison*. OECD.

Rosen, S. (1972). Learning and Experience in the Labor Market. *The Journal of Human Resources*, Vol.7, No.3, pp. 326-342.

Sicherman, N. and Galor, O. (1990). A Theory of Career Mobility. *Journal of Political Economy*, Vol. 98, No. 1, pp. 169-192.

Urdal, H. (2006). A Clash of Generations? Youth Bulges and Political Violence. *International Studies Quarterly*, 50(3), pp. 607–630.

Wohl, R. (1979). *The generation of 1914*. Cambridge: Harvard University Press.

ΕΛΣΤΑΤ (2018). *Κίνδυνος Φτώχειας. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017*. Δελτίο Τύπου. Διαθέσιμο στο: <http://www.statistics.gr/documents/20181/acdec3d5-2b15-4b7f-ab45-f95bc479e699>.

ΙΟΒΕ (2007). *Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Τελική Έκθεση.

ΙΣΤΑΜΕ (2006). *Απασχόληση: κίνδυνοι, προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Επιτροπή ΙΣΤΑΜΕ για την Απασχόληση.

Κανελλόπουλος, Ν.Κ., Μπτράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π. και Χολέζας, Ι. (2013). Οι επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης στις ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο 38*, σελ. 35-68.

Καραμεσίνη, Μ. και Κορνελάκης, Α. (2005). Από την Εκπαίδευση στην Απασχόληση: Η Πρώτη Σημαντική Εργασία των Αποφοίτων ΑΕΙ και η εργασιακή Εμπειρία μέσω STAGE. *Εργασία 2005*, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού Παντείου Πανεπιστημίου.

Καραμεσίνη, Μ. και Πρόκου, Ε. (2006). Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Απασχόληση: Επαγγελματική Ένταξη των Αποφοίτων και Εκπαιδευτική Πολιτική. Παρουσίαση στο Διεθνές Συνέδριο: *Η Κοινωνική Πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Καραμεσίνη, Μ. (2003). Ζήτηση και Προσφορά Υπηρεσιών Ανώτατης Εκπαίδευσης και Αγορά Εργασίας στην Ελλάδα. Στο *Από τη Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την Παγκοσμιοποίηση της Εκπαίδευσης – Εξελίξεις μιας Δεκαπενταετίας – Η Περίπτωση της Ελλάδας*, επιμ. Δ.Γ. Τσαούσης. Αθήνα: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου.

Καραμεσίνη, Μ. (2006α). *Η Απορρόφηση των Αποφοίτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στην Αγορά Εργασίας*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Καραμεσίνη, Μ. (2006β). Από την Εκπαίδευση στην Αμειβόμενη Εργασία: Εμπειρική Διερεύνηση της Εργασιακής Ένταξης των Νέων στην Ελλάδα. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, Vol.1, No.1, pp. 67-84.

Καραμεσίνη, Μ. (2007). *Η Απορρόφηση των Αποφοίτων των Πανεπιστημίων στην Αγορά Εργασίας*. Αθήνα: Διόνικος.

Κασίμης, Χ. (2002). Διαδικασίες Ενσωμάτωσης των Νέων στην Αγορά Εργασίας: η Περίπτωση των Αποφοίτων Κοινωνικών Επιστημών της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Στο *Το Έργο «Έρευνα» 1997-2000 Συνοπτική Παρουσίαση*, επιμ. Α. Πρωτοψάλτη. Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

Κατσανέβας, Θ. και Λιβανός, Η. (2005). Η πορεία και τα αίτια της ανεργίας στην Ελλάδα. *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, 40, σελ. 4-12.

Ματσαγγάνης, Μ., Πάρμα, Α. και Καρακίτσιος, Α. (2018). Όψεις Κοινωνικής Κινητικότητας στην Ελλάδα της Κρίσης. *διαΝΕΟσις Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης*.

Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π. και Χολέζας, Ι. (2010α). Προσδιοριστικοί παράγοντες της πιθανότητας ανεργίας των νέων στην Ελλάδα με έμφαση στους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο 33*, σελ. 23-68.

Μητράκος, Θ., Τσακλόγλου, Π. και Χολέζας, Ι. (2010β). Προσδιοριστικοί παράγοντες του ύψους των μισθών στην Ελλάδα με έμφαση στους μισθούς των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο 34*, σελ. 7-42.

Μπήτρος, Γ. (2002). Το Εκπαιδευτικό μας Σύστημα και η Αποτελεσματική Συσχέτιση Θέσεων Εργασίας και Δεξιοτήτων των Εργαζομένων – Οι Οικονομικές Σχολές. Στο *Το Έργο «Έρευνα» 1997-2000 Συνοπτική Παρουσίαση*, επιμ. Α. Πρωτοψάλτη. Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

Νικολίτσα, Δ. (2007). Η Συμμετοχή των Νέων στην Ελληνική Αγορά Εργασίας: Εξελίξεις και Προσκόμματα. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο 29*, σελ. 41-102.

Παπαδόπουλος, Θ. και Α. Ρουμπάκης (2008). Οικογένεια, Κράτος και Εμπορευματοποίηση στην Ελλάδα: όψεις και τάσεις της σύγχρονης κρίσης. Στο *Δημοκρατία και κρατικές πολιτικές στην Ελλάδα*. Συλλογικός Τόμος, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. Διαθέσιμο στο: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?lang=el&op=record&type=&q=&page=0&pid=iid:16364>

Παπαπλίας, Θ. (2006). *Προσφορά και Ζήτηση Ειδικοτήτων στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*. Αθήνα: Διόνικος.

ΣΕΒ (2004). Έρευνα για τις Ανάγκες των Επιχειρήσεων σε Ειδικότητες Αιχμής την Τριετία 2005-2007. Διαθέσιμο στο: http://www.fgi.org.gr/Uploads/largefiles/Anages_Eidikotiton_Aixmis_Teliko.pdf.

ΤΕΕ (2006). Έρευνα για την Απασχόληση των Διπλωματούχων Μηχανικών. Αθήνα: ΕΒΕΟ - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Χολέζας, Ι. (2014). Η επιλογή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης. ΚΕΠΕ, *Ελληνική Οικονομία: Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων* Νο.7, σελ. 20-28.

Χολέζας, Ι. και Τσακλόγλου, Π. (2012). Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Εννοιολογικές Προσεγγίσεις και Επισκόπηση της Διεθνούς και Ελληνικής Εμπειρικής Βιβλιογραφίας. Στο *Η Εργασία ως Παράγων Ανάπτυξης: Μετανάστευση – οικονομία – τεχνολογία*. Α. Κόντης (επιμ). Εκδόσεις Παπαζήση. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σελ. 505-558.

Παράρτημα

Πίνακας Α1. Αποτελέσματα εκτιμήσεων εξίσωσης (5) κατά φύλο (2004-2019)

	Άνδρες	Γυναίκες
Ανεργία = 0/1		
Έγγραμος	-0,395*** (-14,12)	-0,0233 (-1,02)
Έτη από την αποφοίτηση	-0,156*** (-8,96)	-0,184*** (-10,42)
Έτη από την αποφοίτηση ²	0,00499*** (3,87)	0,00719*** (5,44)
Δημοτικό	-0,0309 (-0,21)	-0,233 (-1,05)
Γυμνάσιο	-0,233*** (-2,77)	-0,341*** (-3,21)
ΕΠΑΛ	-0,0169 (-0,2)	-0,0147 (-0,16)
Μεταλυκειακή	-0,0283 (-0,32)	-0,316*** (-4,07)
ΑΤΕΙ	-0,197** (-2,08)	-0,330*** (-3,98)
ΑΕΙ	-0,157* (-1,69)	-0,138* (-1,87)
MSc/PhD	-0,387** (-2,07)	-0,345** (-2,48)
Δημοτικό* έτη από την αποφοίτηση	0,095*** (3,03)	0,174*** (3,95)
Γυμνάσιο* έτη από την αποφοίτηση	0,0675*** (2,72)	0,137*** (4,44)
ΕΠΑΛ* έτη από την αποφοίτηση	0,00866 (0,31)	-0,00899 (-0,27)
Μεταλυκειακή* έτη από την αποφοίτηση	-0,0338 (-0,97)	-0,0192 (-0,64)
ΑΤΕΙ* έτη από την αποφοίτηση	-0,0376 (-0,82)	-0,112*** (-2,91)
ΑΕΙ* έτη από την αποφοίτηση	-0,0377 (-0,82)	-0,185*** (-5,68)
MSc/PhD* έτη από την αποφοίτηση	0,128 (1,02)	-0,284*** (-2,72)
Δημοτικό* έτη από την αποφοίτηση ²	-0,00415** (-2,41)	-0,00918*** (-4,13)
Γυμνάσιο* έτη από την αποφοίτηση ²	-0,00213 (-1,27)	-0,00675*** (-3,34)
ΕΠΑΛ* έτη από την αποφοίτηση ²	-0,000609 (-0,28)	0,00265 (1)
Μεταλυκειακή* έτη από την αποφοίτηση ²	0,00406 (1,28)	0,005* (1,83)

ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΑΤΕΙ* έτη από την αποφοίτηση2	0,00378 (0,71)	0,014*** (3,15)
ΑΕΙ* έτη από την αποφοίτηση2	0,00173 (0,32)	0,0192*** (5,23)
MSc/PhD* έτη από την αποφοίτηση2	-0,0255 (-1,33)	0,0309* (1,67)
Ευρωπαϊός	-0,148** (-2,28)	-0,187*** (-2,83)
Λοιπές χώρες	-0,19*** (-6,79)	-0,0233 (-0,67)
Περ. Θεσσαλονίκης	-0,139*** (-2,74)	-0,275*** (-5,29)
Λοιπές αστικές	-0,0661** (-1,99)	0,0016 (0,05)
Ημιαστικές	-0,155*** (-4,26)	0,00838 (0,22)
Αγροτικές	-0,289*** (-7,72)	-0,0165 (-0,42)
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	0,136*** (3,5)	0,242*** (5,99)
Κεντ. Μακεδονία	0,111*** (2,75)	0,329*** (7,73)
Δυτ. Μακεδονία	0,148*** (2,98)	0,374*** (6,93)
Ήπειρος	0,327*** (8,02)	0,421*** (9,87)
Θεσσαλία	0,162*** (3,99)	0,375*** (8,83)
Ιόνια νησιά	0,241*** (4,33)	0,0927 (1,54)
Δυτ. Ελλάδα	0,0475 (1,21)	0,340*** (8,31)
Στ. Ελλάδα	0,167*** (4,22)	0,362*** (8,48)
Πελοπόννησος	0,292*** (7,26)	0,391*** (9,12)
Βορ. Αιγαίο	0,124** (2,25)	0,362*** (6,14)
Νοτ. Αιγαίο	0,0513 (1,08)	0,0261 (0,5)
Κρήτη	0,0571 (1,54)	0,127*** (3,26)
% ανεργίας περιφέρειας	5,308*** (49,68)	4,105*** (36,49)
1ο τρίμηνο (Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος)	0,0167*** (3,03)	0,0218*** (3,99)
3ο τρίμηνο (Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος)	-0,0355*** (-6,67)	-0,0151*** (-2,74)
4ο τρίμηνο (Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος)	-0,0427*** (-6,33)	-0,0446*** (-6,5)
Μεταβολή ΑΕΠ	-1,169*** (-7,92)	-0,434*** (-2,81)
Σταθερός όρος	-0,717*** (-11,17)	-0,23*** (-3,59)
Συμμετοχή στην αγορά εργασίας = 0/1		
Έγγραμος	0,448*** (9,21)	-0,794*** (-33,44)
Ηλικία	0,826*** (31,53)	0,745*** (30,02)
Ηλικία ²	-0,014*** (-24,29)	-0,0131*** (-24,6)

Ολοκληρωμένη εκπαίδευση	1,932*** (117,22)	1,769*** (97,64)
Δημοτικό	0,0795** (2,16)	-0,288*** (-9,45)
Γυμνάσιο	0,344*** (15,59)	-0,0569** (-2,56)
ΕΠΑΛ	0,571*** (20,43)	0,517*** (17,01)
Μεταλυκειακή	0,409*** (11,49)	0,684*** (24,45)
ΑΤΕΙ	0,232*** (5,63)	0,719*** (20,95)
ΑΕΙ	-0,0165 (-0,52)	0,59*** (22,9)
MSc/PhD	0,273*** (2,64)	0,693*** (7,65)
Ευρωπαίος	0,454*** (5,79)	0,0732 (1,26)
Λοιπές χώρες	0,497*** (15,24)	-0,112*** (-4,05)
Περ. Θεσσαλονίκης	0,0759 (1,55)	-0,0413 (-0,89)
Λοιπές αστικές	0,0262 (0,78)	-0,0298 (-0,96)
Ημιαστικές	0,124*** (3,39)	-0,048 (-1,39)
Αγροτικές	0,249*** (6,47)	-0,0323 (-0,9)
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	-0,0314 (-0,76)	0,0185 (0,49)
Κεντ. Μακεδονία	-0,224*** (-5,54)	-0,134*** (-3,42)
Δυτ. Μακεδονία	-0,143*** (-2,6)	-0,187*** (-3,79)
Ήπειρος	-0,262*** (-6,3)	-0,163*** (-4,25)
Θεσσαλία	-0,0263 (-0,6)	-0,129*** (-3,24)
Ιόνια νησιά	-0,157** (-2,41)	0,0194 (0,35)
Δυτ. Ελλάδα	-0,0936** (-2,46)	-0,0893** (-2,41)
Στ. Ελλάδα	-0,0515 (-1,21)	-0,0602 (-1,49)
Πελοπόννησος	-0,161*** (-3,9)	-0,0751* (-1,89)
Βορ. Αιγαίο	-0,0207 (-0,35)	-0,0643 (-1,16)
Νοτ. Αιγαίο	0,0435 (0,77)	-0,0755 (-1,49)
Κρήτη	-0,0367 (-0,97)	-0,031 (-0,86)
% ανεργίας περιφέρειας	-0,737*** (-6,56)	-0,219** (-2,03)
Αριθμός παιδιών (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,359*** (4,4)	-0,705*** (-12,65)
Αριθμός εργαζομένων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,676*** (19,39)	0,708*** (19,85)
Αριθμός ανέργων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	1,069*** (16,65)	1,718*** (28,1)

Αριθμός συνταξιούχων (%) (ως μερίδιο του συνόλου των μελών του νοικοκυριού)	0,184*** (3,02)	0,269*** (4,39)
Μεταβολή ΑΕΠ	-0,233 (-1,52)	-0,349** (-2,48)
Σταθερός όρος	-12,66*** (-42,27)	-11,31*** (-39,16)
/ athrho	-0,114*** (-4,55)	-0,249*** (-9,65)
Wald chi ²	4713,3	3623,6
Prob > chi ²	0,000	0,000
Rho	-0,113	-0,244
Wald test of indep. eqns.	20,74	93,06
Prob > chi ²	0,000	5,07e-22
Log likelihood	-158.314,2	-172.359,9
Αριθμός παρατηρήσεων (συμμετέχουν)	171.777	135.962
Αριθμός παρατηρήσεων (δεν συμμετέχουν)	151.125	170.715
Αριθμός παρατηρήσεων	322.902	306.677

Σημείωση: t statistics στην παρένθεση,
Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Πίνακας Α2. Επίδραση στην πιθανότητα ανεργίας κατά φύλο (2004-2019)

	Άνδρες	Γυναίκες
Έγγαμος	-0,0988*** (-14,41)	-0,0498*** (-7,12)
Έτη από την αποφοίτηση	-0,0280*** (-18,49)	-0,0344*** (-17,43)
Δημοτικό	0,0841*** (3,8)	0,0685 (1,83)
Γυμνάσιο	0,00581 (0,59)	0,0118 (0,77)
ΕΠΑΛ	0,0109 (1,23)	0,0383** (3,01)
Μεταλυκειακή	-0,00572 (-0,53)	-0,0485*** (-4,52)
ΑΤΕΙ	-0,0622*** (-4,26)	-0,0872*** (-5,54)
ΑΕΙ	-0,0712*** (-5,78)	-0,0775*** (-5,91)
MSc/PhD	-0,101*** (-6,48)	-0,147* (-2,28)
Ευρωπαϊός	-0,0349 (-1,93)	-0,0582** (-2,78)
Λοιπές χώρες	-0,0457*** (-6)	-0,0138 (-1,17)
Περ. Θεσσαλονίκης	-0,0410** (-2,67)	-0,0921*** (-5,52)
Λοιπές αστικές	-0,0200 (-1,92)	-0,000995 (-0,08)
Ημιαστικές	-0,0447*** (-4,01)	0,000411 (0,03)
Αγροτικές	-0,0803*** (-7,16)	-0,00739 (-0,54)
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	0,0391*** (3,43)	0,0814*** (6,02)
Κεντ. Μακεδονία	0,028* (2,39)	0,104*** (7,22)
Δυτ. Μακεδονία	0,0404** (2,75)	0,117*** (6,21)
Ήπειρος	0,0944*** (7,48)	0,136*** (9,16)
Θεσσαλία	0,047*** (3,92)	0,121*** (8,26)
Ιόνια νησιά	0,0691*** (4,02)	0,0307 (1,57)
Δυτ. Ελλάδα	0,0118 (1,07)	0,111*** (7,92)
Στ. Ελλάδα	0,0479*** (4,1)	0,12*** (8,15)
Πελοπόννησος	0,0853*** (6,91)	0,13*** (8,74)
Βορ. Αιγαίο	0,0356* (2,18)	0,12*** (5,76)
Νοτ. Αιγαίο	0,0153 (1,13)	0,00468 (0,29)

Κρήτη	0,0156 (1,48)	0,0396** (3,14)
% ανεργίας περιφέρειας	1,561*** (48,31)	1,396*** (36,81)
1ο τρίμηνο (Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος)	0,00502** (3,03)	0,00752*** (3,98)
3ο τρίμηνο (Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος)	-0,0105*** (-6,67)	-0,00517** (-2,74)
4ο τρίμηνο (Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος)	-0,0126*** (-6,35)	-0,0152*** (-6,51)
Μεταβολή ΑΕΠ	-0,351*** (-8,01)	-0,167** (-3,16)
Αριθμός παρατηρήσεων	322.901	306.677
chi ² (38)	5.051,54	3.406,12
Prob(chi ² (38))	0,000	0,000

Σημείωση: t statistics στην παρένθεση,
Τιμές σημαντικότητας (p values): * p<0,1, ** p<0,05, *** p<0,01.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

diaNEOsis

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ